

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905. Första Kammaren. N:o 48.

Onsdagen den 17 maj.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 10 i denna månad.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtande och memorial:

n:o 141, angående beräkningen af statsverkets ordinarie inkomster; och

n:o 142, med förslag till åtskilliga stadganden att införas i det nya reglementet för riksgäldskontoret.

Föredrogs ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 427, innefattande delgifning af nämnda kammares beslut angående dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 34, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående beredande af erforderlig vård åt sjuka personer vid deras transport å statens järnvägar.

Detta protokollsutdrag blef på begäran bordlagdt.

Vid föredragning af bevillningsutskottets nästlidne dag bordlagda betänkande n:o 38, angående beräkning af vissa bevill-

ningar för år 1906, biföll kammaren hvad utskottet i detta betänkande hemställt.

Föredrogs och företogs punktvis till afgörande andra särskilda utskottets under gårdagen bordlagda memorial, n:o 6, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut rörande vissa bestämmelser i det vid utskottets utlåtande n:o 2 fogade förslag till förordning angående försäljning af vin och öl.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Utskottets hemställan bifölls.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran Första Kammarans tillfälliga utskotts sistlidne dag bordlagda utlåtande, n:o 14.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 12 och 13 i denna månad bordlagda memorial n:o 13, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll.

Utskottets tillkännagifvande, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen.

Lades till handlingarna.

Utskottets jämligt § 107 regeringsformen gjorda anmälan af vissa ärenden.

Punkten 1.

Lades till handlingarna.

Punkten 2.

Anmärkning mot statsråd. Beträffande nedan omförmälda, i protokoll öfver civilärenden för den 28 oktober 1904, punkten 40, behandlade ärende hade utskottet anfört följande:

»I proposition till 1898 års Riksdag (n:o 45) har Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att, under förbehåll, att vissa villkor om kostnadsfri upplåtelse af mark m. m. iakttoges, och under förutsättning, att från norsk sida beslut fattades om anläggande af en anslutande järnväg från riksgränsen till Ofoten, besluta anläggning af en statsbana från Gellivare förbi Luossavaara och Kiirunavaara malmfält till riksgränsen i riktning mot Ofoten, hvarför kostnaden beräknats till 21,498,000 kronor, samt att för påbörjande af nämnda anläggning anvisa för år 1899 5,400,000 kronor.

*Anmärkning
mot statsråd
(Forts.)*

På grund af åt chefen för civildepartementet tidigare lämnadt bemyndigande att förhandla med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag angående, bland annat, storleken af den malmtransport, som kunde årligen från omförmälda malmfält beräknas, hade en preliminär öfverenskommelse, hvilken var afsedd att å statens vägnar undertecknas först sedan Riksdagens beslut om banans byggande blifvit fattadt, träffats med nämnda bolag. Denna öfverenskommelse, som finnes intagen i det vid ofvannämnda proposition fogade utdrag af protokollet öfver civilärenden den 4 februari 1898, innehåller i §§ 2, 3, 4 och 6 följande bestämmelser:

§ 2.

Staten åtager sig att, sedan banan blifvit färdigbyggd, å densamma mot ersättning, som i § 3 här nedan sägs, dels från Luossavaara och Kiirunavaara till riksgränsen för bolagets räkning frakta årligen högst en million fem hundra tusen ton järnmalm eller af sagda myckenhet vunnen förädlad produkt, dels ock till Luossavaara och Kiirunavaara frakta hvad för bolagets rörelse erfordras af byggnadsmateriel och bränsle.

§ 3.

Bolaget betalar till staten:

1:o) Statens utgifter dels för järnvägens Gellivare—Riksgränsen drift, såvidt af järnvägens räkenskaper icke kan utrönas, att samma utgifter föranledts allenast af den i § 4 omförmälda persontrafik, postbefordran och godstransport, dels ock för underhåll af järnvägen med allt hvad därtill hörer.

2:o) tre och åtta tiondedels (3,8) procent årligen å anläggningskostnaden för järnvägen Gellivare—Riksgränsen med tillbehör. Med anläggningskostnad, däri inbegripes jämväl kostnad för anskaffande af rullande materiel äfvensom ränta å statens utgifter för banan intill dess densamma öppnas för allmän trafik, förstås icke blott den ursprungliga kostnaden vid järnvägens första anläggande, utan jämväl all annan kostnad, som därefter å järn-

Anmärkning mot statsråd. vägen nedlägges och icke afser allenast underhåll utan ökar järnvägens kapitalvärde.

(Forts.)

Det belopp, som utgöres af skillnaden mellan, å ena sidan, den af bolaget enligt denna punkt erlagda afgift af 3,8 procent och, å andra sidan, den ränteutgift, som förorsakas staten genom upplåning af de för järnvägens anläggning erforderliga medel eller, därest medel därtill helt och hållet eller delvis på annat sätt anskaffas, den summa, hvartill statens ränteutgift enligt riksgäldskontorets beräkning skulle uppgå, i händelse medlen upplånades, beräknas till banans amortering.

För bestämmandet af hvad af statens utgifter för banan med tillhörande materiel skall hänföras till underhåll, skola de för statens järnvägar i sådant afseende gällande föreskrifter lända till efterrättelse.

§ 4.

Bolaget ersätter årligen den förlust, som enligt järnvägens räkenskaper må hafva uppkommit genom uppehållandet å järnvägen Gellivare—Riksgränsen af persontrafik och postbefordran samt annan godstransport än den, som enligt § 2 åligger staten.

§ 6.

De i §§ 2—5 träffade bestämmelser skola gälla, intill dess anläggningskostnaden blifvit enligt Kungl. Maj:ts uträkning till fullo amorterad, eller, därest staten dessförinnan finner skäligt uppsäga öfverenskommelsen, till dess tre år efter uppsägningen förflutit; dock att uppsägning, därtill bolaget icke äger rätt, icke må å statens sida ske inom de tjugu första åren efter järnvägens öppnande.

I skrifvelse den 27 april 1898 anmälde Riksdagen, att Riksdagen, i anledning af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning — under det förbehåll och den förutsättning, som af Kungl. Maj:t i propositionen angifvits, samt med villkor, att sådan ändring vidtoges i det uti statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 4 februari 1898 intagna förslag till den öfverenskommelse, som af svenska staten skulle träffas med Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag, att i 2 § orden »en million femhundredratusen ton» utbyttes mot »en million tvåhundredratusen ton», samt att i slutet af 4 § infördes följande bestämmelse: »Den vinst, som af sådan trafik uppstår, tillfaller staten» — beslutat anläggning af en statsbana från Gellivare förbi Luossavaara och Kiirunavaara malmfält till riksgränsen i riktning mot Ofoten, hvarför kostnaden beräknats till 21,498,000 kronor, samt till påbörjande af denna bana för år 1899 anvisat 5,400,000 kronor.

Till följd af särskilda omständigheter öfversteg kostnaden för ifrågavarande järnvägsanläggning, hvilken i slutet af år 1902 öppnades för provisorisk trafik, den beräknade med 8,409,000 kronor. Sammanlagda kostnadsbeloppet, 29,907,000 kronor, beviljades af 1898—1901 årens Riksdagar.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Ofvan omförmälda öfverenskommelse mellan svenska staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag undertecknades å Kungl. Maj:ts och kronans vägnar den 2 juli 1898.

Efter hvad utskottet inhämtat, af Kungl. Maj:ts proposition n:o 97 till 1903 års Riksdag, uppgår den ränta, som staten fått utgifva å de för järnvägsanläggningen Gellivare—Riksgränsen beviljade och utbetalade belopp, till i medeltal 3.80955787 procent.

I underdånig skrifvelse den 30 juli 1903 har nämnda bolag anhållit om medgifvande att, utöfver de 1,200,000 tons järnmalm eller däraf förädlad produkt, som bolaget enligt nyssnämnda, den 2 juli 1898 upprättade kontrakt vore berättigadt få årligen framforslade å järnvägssträckan Kiruna—Riksgränsen, få å nämnda sträcka frakta ytterligare 300,000 tons järnmalm eller däraf förädlad produkt emot den lägsta afgift, som i förhållande till den ifrågasatta ökningen i kvantiteten kunde anses skälig.

Sedan bolaget därefter den 20 maj 1904 hos Kungl. Maj:t för det dåvarande återkallat sin berörda ansökning af anledning att Svappavara grufaktiebolag hos järnvägsstyrelsen anmält sig ärna å statsbanan Kiruna—Riksgränsen framföra malm till myckenhet af till en början 600,000 tons årligen samt Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag icke under den närmaste framtiden hade behof att utfrakta hela förutnämnda malmkvantitet, 300,000 tons, anhöll sistnämnda bolag i underdånig skrifvelse den 11 augusti 1904 om bestämmande af det fraktpris, bolaget hade att betala för den kvantitet järnmalm utöfver 1,200,000 tons, som bolaget årligen kunde komma att frakta på bansträckan Kiruna—Riksgränsen och som järnvägens trafikförmåga medgäfv, utan att någon utgift från statsverkets sida för densammans ökande ifrågakomme.

Öfver dessa framställningar hördes olika myndigheter, hvar efter ärendet föredrogs inför Kungl. Maj:t den 28 oktober 1904. Statsrådets samtliga ledamöter tillstyrkte därvid, att Kungl. Maj:t måtte förordna, att, därest under något år komme att för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkning å bansträckan Kiruna—Riksgränsen fraktas mera än de i kontraktet den 2 juli 1898 omförmälda 1,200,000 tons, fraktafgiften för den öfverskjutande kvantiteten intill 300,000 tons tills vidare skulle utgöra 2 kronor för ton, under förutsättning, att någon utgift från statsverkets sida för höjande af järnvägens trafikförmåga icke ifrågakomme; och fattade Kungl. Maj:t i enlighet härmed sitt beslut.

På statsrådets hemställan har sålunda af Kungl. Maj:t beslutats, att ytterligare 300,000 tons järnmalm utöfver de genom

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

öfverenskommelsen den 2 juli 1898 kontraherade 1,200,000 tons finge å bansträckan Kiruna—Riksgränsen af Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag årligen fraktas, hvarjämte bestämts, att fraktaafgiften, hvilken å nämnda sträcka enligt statens järnvägars ordinarie taxa belöper sig till 3 kronor 30 öre för ton, för nämnda 300,000 tons till vidare skulle utgöra 2 kronor för ton. Då Riksdagen före fattandet af sitt beslut om byggandet af järnvägen Gellivare—Riksgränsen sattes i tillfälle att taga del af och uttala sig rörande de villkor, som borde intagas i kontraktet mellan staten och nämnda bolag, hvars malmtransport varit den närmaste anledningen till banans anläggning, samt Riksdagens medbestämmanderätt i afseende å innehållet af berörda kontrakt tyligen utgjort en förutsättning för dess beslut i banbyggnadsfrågan, synes naturligt vara, att sådana åtgärder, som ingripa i de genom detta kontrakt grundade förhållanden, icke böra vidtagas utan Riksdagens bifall. Härtill kommer, att i detta fall, där staten gått i mistning af det påräknade bidraget till amortering af det för järnvägens anläggande upplånade kapital, det varit af desto större vikt att tillse, att staten icke undandrogen någon inkomst, som den skäligen kunde af järnvägsanläggningen påräkna. Ett vidare fortgående på den väg, på hvilken nu inslagits, skulle leda därtill, att Riksdagen blefve beröfvad hvarje möjlighet att tillse, såväl att den dyrbara järnvägsanläggningens drift lämnar största möjliga ekonomiska resultat, som ock att järnvägens trafikförmåga må af olika trafikanter tagas i anspråk på sådant sätt, att därigenom endast ett rationellt utnyttjande af tillgångarna i samtliga i dess närhet belägna malmfält varder befordradt.

Ur nu angifna synpunkter har utskottet ansett detta ärende vara af beskaffenhet att böra, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen anmälas.»

Herr statsrådet Westring: Konstitutionsutskottet har i förevarande punkt jämlikt § 107 regeringsformen anmält, att statsrådets samtliga ledamöter tillstyrkt Kungl. Maj:t förordna, att, därest under något år komme att för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolags räkning å bansträckan Kiruna—Riksgränsen fraktas mera än de i kontraktet den 2 juli 1898 omförmälda 1,200,000 tons, fraktaafgiften för den öfverskjutande kvantiteten intill 300,000 tons tills vidare skulle utgöra 2 kronor för ton, under förutsättning, att någon utgift från statsverkets sida för höjande af järnvägens trafikförmåga icke ifrågakomme.

Då detta ärende tillhört min föredragning, skall jag nu an hålla att få besvara den anmärkning, som sålunda framställts.

Af den motivering, som konstitutionsutskottet lämnat för sin anmälan, vill det synas, att utskottet i främsta rummet velat häfda, att ett beslut af ifrågavarande innehåll icke bort tillkomma,

utan att Riksdagens medgifvande inhämtats, och åberopar utskottet såsom stöd därför i främsta rummet innehållet i det kontrakt af den 2 juli 1898, som upprättats mellan staten och Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag och som tillkommit med Riksdagens medverkan. Det är således nödvändigt att något närmare utreda tillkomsten och innebörden af detta kontrakt.

Som herrarne kanske påminna sig, tillkom järnvägen Gellivare-Riksgränsen på det sätt, att Kungl. Maj:t först vid 1897 års riksdag begärde och erhöll anslag för verkställande af undersökning och upprättande af förslag till den ifrågasatta banan och sedermera banbyggnaden beslöts vid 1898 års riksdag. Jag påminner vidare därom, att dåvarande ägarne af malmfälten hemställt, att de skulle få bygga järnväg från Kiruna till Riksgränsen, men att man af politiska och andra skäl icke ville tillåta detta. Då uppstod frågan, att staten i stället skulle bygga denna järnväg, men därvid mötte den betänkligheten, att den ifrågasatta banans rentabilitet kunde vara osäker. Redan i det anförande, som dåvarande chefen för civildepartementet hade, då det framlades förslag till 1897 års Riksdag angående beviljande af undersökningsanslag, erinrade han, att den blifvande trafiken till öfvervägande delen komme att bestå af malmtransport från Kiirunavaara och Luossavaara, och att således banans ekonomiska resultat helt och hållet blefve beroende på, att en dylik trafik komme till stånd. Han ansåg emellertid, att det icke borde möta svårighet att med malmfyndigheternas ägare träffa sådan öfverenskommelse, att en malmtransport i denna omfattning komme till stånd, och framhöll, att tydligen en dylik öfverenskommelse måste vara tillvägabragt, innan järnvägsbyggandet kunde påbörjas. Detta pointerades ytterligare af Riksdagen, då den i sin skrifvelse af den 18 maj 1897 tillkännagaf, att den beviljade anslag till undersökningen. Riksdagen tillade nämligen där det villkor, att undersökningen skulle omfatta jämväl, huru staten skulle bereda sig garanti, att icke malmbrytningen af en eller annan orsak för mycket inskränktes eller till och med afstannade, utan att staten i sådant fall kunde ingripa. När denna riksdagsskrifvelse den 28 maj 1897 föredrogs i statsrådet, erhöll departementschefen bemyndigande att anmoda styrelsen för Luossavaara-Kiirunavaara aktiebolag att till Kungl. Maj:t inkomma med yttrande angående storleken af den malmtransport, som årligen kunde från ifrågasatt bolaget kunde vara villigt bereda staten garanti för, att icke malmbrytningen af en eller annan orsak alltför mycket inskränktes eller helt och hållet afstannade, utan att staten i sådant fall kunde ingripa. När sedermera departementschefen den 4 februari 1898 föredrog frågan om beviljande af anslag för sjelfva järnvägsbyggnaden, anmälde han, att han på grund af detta af Kungl. Maj:t meddelade uppdrag förhandlat med Luossavaara-

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

*Anmärkning
mot statsråd.*

(Forts.)

Kiirunavaara aktiebolag angående, som det heter, »upprättande af ett i berörda hänseenden» — de bägge, som nyss nämndes — »tillfredsställande kontrakt mellan staten och aktiebolaget», och så framlade han det kontraktsförslag, som är i konstitutionsutskottets betänkande delvis intaget. Af denna redogörelse framgår, att syftemålet med det ifrågavarande kontraktet allenast varit att betrygga banans rentabilitet, men icke att inskränka malmbrytningen, hvilket man tvärtom då ville undgå.

Hvad innehåller nu detta kontraktsförslag? Jo, i 1 § åtager sig staten att bygga järnvägen; i 2 § förbinder sig staten att mot ersättning, som i 3 § säges, för bolagets räkning till Riksgränsen framforsla årligen högst 1,500,000 tons järnmalm eller däraf förädlad vara; och i 3 § bestämmes ersättningen härför så, att bolaget hade att betala dels alla underhållskostnader, dels alla driftkostnader för den trafik, som belöpte på bolaget, och dels 3,8 procent på anläggningskostnaden, hvilket man då ansåg skulle räcka till ränta jämte någon amortering. Därutöfver stadgades det i 4 §, att bolaget tillika skulle ersätta den förlust, som på annan trafik kunde uppkomma. Om man nu läser detta i sitt sammanhang, kan väl detta stadgande om en maximikvantitet svårligen tolkas på annat sätt, än att det var den kvantitet, som bolaget skulle hafva rätt att få framforslad på järnvägen mot den ersättning, som i kontraktet omförmäldes. Så står det uttryckligen i den paragraf, som handlar om denna maximikvantitet. För att fullt betrygga åt staten en afkastning af järnvägen ålade man bolaget att betala alla underhålls- och driftkostnader. Men då måste man också tillförsäkra bolaget en valuta därför. Det var dessa 1,500,000 tons. Bestämmelsen därom kan således omöjligen innebära något annat, än att det var den kvantitet, som bolaget skulle hafva att få mot den bestämda ersättningen framforslad, men innebar ingalunda, att bolaget icke öfver hufvud taget skulle kunna få framforslad mera malm på järnvägen. Detta synes mig uppenbart framgå redan af den lydelse, som detta kontraktsförslag hade, men ändå tydligare blef detta af hvad som förekom vid behandlingen i Riksdagen af denna fråga. Statsutskottets majoritet afstyrkte förslaget, men åtskilliga reservanter tillstyrkte det med en ändring just i fråga om kontraktet. Denna reservation bifölls af bägge kamrarne, och Riksdagen yttrade sig i enlighet med denna reservations innehåll i sin skrifvelse särskildt om detta. Den framhöll då, hurusom genom det kontrakt, om hvars afslutande förberedande aftal blifvit uppgjort med Luossavaara—Kiirunavaara-bolaget, staten tryggades mot hvarje förlust å banan, och det utvecklades närmare i riksdagsskrifvelsen. Men så säger Riksdagen vidare: »Det maximum järnmalm eller däraf vunnen förädlad produkt, som staten enligt det förberedande aftalet skulle mot berörda ersättning åt bolaget frakta, är satt till 1,500,000 ton.

Riksdagen anser dock, att ifrågavarande maximum bör begränsas till 1,200,000 ton. För den malmtransport, staten härutöfver åt bolaget besörjer, bör staten äga att uppbära särskild afgift. Med anledning häraf skulle staten hafva utsikt att å järnvägen intjäna vinst dels genom den järnmalm, som Luossavaara-Kiironavaara aktiebolag därå fraktar utöfver 1,200,000 ton årligen», dels genom annan trafik, som i skrifvelsen närmare angifves. »Uttrycklig bestämmelse, att öfverskottet å berörda trafik tillgodokommer staten, anser Riksdagen böra i kontraktet införas». Och så uppställde Riksdagen det villkor för bifall till anslaget, att dels »en million femhundredratusen ton» i 2 § ändrades till »en million tvåhundredratusen ton» och dels i 4 § insattes, att vinst på annan trafik skulle tillfalla staten. Här nedsattes således den malmkvantitet, bolaget skulle få mot den bestämda ersättningen nedfrakta, i det uttryckligen angifna syfte, att staten skulle skaffa sig vinst genom att taga särskild betalning för den öfverskjutande kvantiteten. Däraf framgår väl ovedersägligen, att meningens med bestämmelsen om en maximikvantitet icke kunde vara, att bolaget icke skulle få frakta mera, utan att det var hvad bolaget skulle få frakta mot den bestämda ersättningen.

Men om kontraktet bör så tolkas, hvad skulle då gälla om den brytning, som kunde ifrågakomma utöfver de 1,200,000 tons? Hvad då först beträffar bolagets rätt att å järnvägen få en öfverskjutande kvantitet framförd, hade naturligtvis bolaget i det hänseendet hvarken bättre eller sämre rätt än andra trafikanter i landet, det vill säga att bolaget kunde hafva anspråk på att, i den mån befintliga transportmedel och tågförbindelser äfvensom andra trafikanters anspråk icke hindrade det, få fram en öfverskjutande kvantitet. För att bolaget skulle vinna en sådan rätt, har det hvarken behöfts eller meddelats något särskildt beslut. Någon förmån därutöfver har bolaget icke genom det nu klandrade beslutet tillerkänts, emedan bolaget icke därigenom tillförsäkrats eller staten tillförbundits att låta bolaget utfrakta dessa 300,000 tons. Att nu denna ställning, som bolaget sålunda skulle hafva, emellertid ingalunda medför möjlighet för bolaget att få en obegränsad malmkvantitet utfraktad, det torde ändock vara gifvet. Man kommer nämligen mycket snart till den punkt, då järnvägens trafikförmåga säger stopp. Man måste då vidtaga en ombyggnad af järnvägen för att kunna transportera en större kvantitet. På en sådan ombyggnad eller en utvidgning har naturligtvis bolaget icke några anspråk. Det beror på statsmakterna, huruvida de vilja vidtaga de härför nödiga åtgärderna, och det är naturligt, att Riksdagen då måste få fatta sitt beslut därutinnan.

Möjligheten för bolaget att begagna järnvägen för transport af en öfverskjutande kvantitet berodde emellertid jämväl på den fraktsats, som kunde bestämmas. Det klandrade beslutet innehåller i själfva verket icke någonting annat än bestämmande af

*Annmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

*Anmärkning
mot statsråd.*

(Forts.)

en sådan fraktsats, ehuru det naturligtvis hvilar på den förutsättning, att något absolut hinder för att få fram en öfverskjutande kvantitet icke förefanns. Kan det nu vara oriktigt, att Kungl. Maj:t har meddelat en sådan bestämmelse? Under de 50 år, som statens järnvägar hafva bestått, har Kungl. Maj:t alltid utöfvat rätten att bestämma öfver fraktsatserna å statens järnvägar, utan att, såvidt jag vet, Riksdagen någonsin har gjort anspråk på att få deltaga i de besluten. Den af konstitutionsutskottet åberopade ordinarie frakttaxan är af Kungl. Maj:t ensam utfärdad. Det ligger väl då i sakens natur, att Kungl. Maj:t också skall äga att för särskilda fall med afseende å särskilda förhållanden meddela bestämmelser, som innefatta modifikationer af denna taxa. Sådana särskilda undantagsfrakter förekomma i stor omfattning såväl på statsbanorna som på de enskilda järnvägarne. Det torde vara alldeles nödvändigt, att möjlighet till sådana undantagsbestämmelser förefinnes. Om Kungl. Maj:t i förevarande fall varit förhindrad att meddela en sådan bestämmelse, skulle det alltså bero på innehållet af 1898 års Riksdags beslut. Men hvarken detta beslut eller det kontrakt, som i enlighet därmed är affattadt, innehåller någonting om fraktsatsen för denna öfverskjutande kvantitet. Som jag förut erinrat, ändrade Riksdagen bestämmelsen om kvantiteten därefter, att den kvantitet, som bolaget skulle få för den i kontraktet bestämda ersättningen fraktad, nedsattes i syfte, att staten skulle hafva förtjänst på den öfverskjutande kvantiteten. Hade Riksdagen velat förbehålla sig att vara med och bestämma frakten för denna öfverskjutande kvantitet, borde den väl hafva uttalat detta. Det hade ju legat så ofantligt nära till hands. Jag erinrar i detta sammanhang om, att Riksdagen för flera år sedan har anhållit, att koncessioner å järnvägar i vissa trakter af landet icke skulle meddelas, utan att Riksdagen fått tillfälle att yttra sig. På samma sätt kunde ju Riksdagen vid detta beslut hafva gjort en liknande framställning, men någon sådan framställning gjordes icke. Och det kan heller icke hafva berott på något förbiseende, att så icke skedde, enär dåvarande chefen för civildepartementet under debatten hänvisade på Riksdagens rätt i förevarande hänseende. Det hade under debatten i Andra Kammaren uttalats farhågor för, att bolaget skulle kunna komma att bedrifva en alltför stor export, en export, som skulle vara skadlig i nationalekonomiskt hänseende. Redan den omständigheten, att dessa farhågor uttalades, synes mig bevisa, att man inom Riksdagen då icke tolkade kontraktet så som konstitutionsutskottet nu gör. Ty enligt konstitutionsutskottets åsikt skulle ju öfver hufvud taget icke någon sådan där öfverskjutande frakttransport någonsin kunna komma till stånd utan Riksdagens medgifvande. Emellertid erinrade departementschefen då, att mot den befarade alltför stora brytningen funnos två korrektiv. Det ena var, att järnvägen behöfde ombyggas,

om kvantiteten skulle synnerligen ökas, och det andra var, att i kontraktet maximikvantiteten var bestämd till 1,200,000 tons. Och så fortsätter departementschefen ordagrant: »Således har ju Riksdagen i fråga om banans ombyggande till dubbelspårig och regeringen i fråga om fraktsatserna — när man kommit öfver de 1,200,000 ton — i sin hand att reglera frågan om huru stor malmexport från Kiirunavaara och Luossavaara får äga rum, om nu en sådan stor export skulle kunna vara farlig». Jag sluter häraf, att det var med öppna ögon som Riksdagen lät bero vid, att Kungl. Maj:t i förevarande liksom i andra fall bestämmer fraktsatserna på statens järnvägar.

Af hvad jag nu haft äran anföra torde framgå, att den klandrade åtgärden ingalunda, såsom konstitutionsutskottet säger, ingripit i de genom 1898 års kontrakt grundade förhållanden. Kontraktet har i alla delar efterlefs. Beslutet afser att reglera ett förhållande, om hvilket detta kontrakt icke meddelar någon bestämmelse.

Utskottet påpekar emellertid vidare, att i detta fall, där staten gått i mistning af det påräknade bidraget till amortering af det för järnvägens anläggande upplånade kapital, det varit af desto större vikt att tillse, att staten icke undandroges någon inkomst, som den skäligen kunde af järnvägsanläggningen påräkna. Ja, att detta var af vikt har också statsrådet haft alldeles klart för sig. Då utskottet emellertid ej vidare inlåtit sig på denna fråga eller hvilken som vore den rätta fraktsatsen, vill jag i detta hänseende endast erinra därom, att, då det ifrågavarande beslutet fattades, bolagets verksamhet ännu icke pågått ett kalenderår, hvadan man icke hade någon kännedom om huru det ekonomiska resultatet af bolagets verksamhet slagit ut; att det väl kunnat hända att, om fraktsatsen sattes för högt, den ifrågasatta trafiken icke kommit till stånd; att emellertid fraktsatsen bestämdes till 50 öre per ton *mera* än hvad järnvägsstyrelsen föreslagit; att staten med den bestämda fraktsatsen erhållit en ren behållning af 300,000 kronor om året, motsvarande 0,93 procent å byggnadskapitalet; att om man lägger detta till de 3,8 procent, som bolaget har att betala, afkastningen å kapitalet, sedan alla omkostnader och underhåll betalats, blifver 4,73 procent, ett resultat, mot hvilket ej kan vara något att anmärka andra året af järnvägens trafikerande, samt slutligen, att den klandrade beslutet är af det innehåll, att den ifrågasatta fraktsatsen gäller tills vidare, så att den när som helst kan ändras.

Slutligen anför utskottet, att ett vidare fortgående på den väg, på hvilken nu inslagits, skulle leda därtill, att Riksdagen blefve beröfvad hvarje möjlighet att tillse, såväl att den dyrbara järnvägsanläggningens drift lämnar största möjliga ekonomiska resultat, som ock att järnvägens trafikförmåga kunde af olika trafikanter tagas i anspråk på sådant sätt, att därigenom endast

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

ett rationellt utnyttjande af tillgångarna i samtliga i dess närhet belägna malmfält blefve befordradt. Hvad detta yttrande skall innebära, är verkligen icke lätt att förstå. Det kan måhända tydas så, att det är konstitutionsutskottets mening, att Riksdagen skall vara med och bestämma om alla möjliga förvaltningsåtgärder beträffande den ifrågavarande järnvägen; jag vet verkligen icke, huru det skall tolkas. Jag vill emellertid i anledning af detta uttalande nu endast framhålla, att regeringen vid ifrågavarande tillfälle jämväl haft uppmärksamheten därpå, att ej en öfverdrifven export skulle komma att äga rum. Men då enligt de beräkningar, som uppgjorts med anledning af de på stället verkställda undersökningarna, hvilka beräkningar väl sålunda måste anses förtjäna mera tilltro än dem, som verkställts utan sådana undersökningar, det kan antagas, att den malmkvantitet, som finnes, uppgår till 790 miljoner ton och att sålunda med en malmbrytning af 1,500,000 ton om året den skulle räcka i mera än 500 år, synes väl icke vara skäl att på det beslutet grunda ett påstående om att misshushållning här skulle föreligga.

Jag har intet vidare att tillägga, utan öfverlämnar med lugn tillförsikt till Riksdagen att döma, huruvida det ifrågavarande rådslaget verkligen varit obehörigt och riksskadligt.

Herr Berg, Gustaf Axel: Med anledning af hvad herr civilministern nu anfört anhåller jag att till en början få meddela, att hos konstitutionsutskottet visst icke rådt någon tvekan därom att Kungl. Maj:t är den, som bestämmer frakttaxorna för våra järnvägar. Utskottet har väl vetat att, såsom herr statsrådet erinrade, detta förhållande ägt rum i 50 år, och utskottet har, då det framlagt denna anmärkning, nog haft öppna ögon för detta sakförhållande. Utskottet har för sin del för ej länge sedan uti ett betänkande gjort en ganska ingående utredning, hvarför dessa järnvägsfrakter icke räknas till våra bevillningar och icke heller böra dit räknas, så att detta förhållande har varit för utskottet noggsamt känt. Men fastän utskottet sålunda i regeln måste godkänna detta förhållande, har dock utskottet funnit att undantag kunna gifvas, då Kungl. Maj:t icke bör begagna sig af denna Kungl. Maj:t medgifna rätt, och utskottet har ansett, att just här föreligger ett sådant undantagsförhållande, beroende på vissa faktiska omständigheter i denna sak. Utskottet har i det hänseendet påpekat, att Riksdagen varit medbestämmande, då detta mycket omtalade kontrakt tillkom, att just denna Riksdagens medbestämmanderätt varit en bestämd förutsättning för att denna järnväg skulle komma till stånd och att under sådana omständigheter någon förändring i de af kontraktet beroende förhållanden icke borde åstadkommas utan Riksdagens hörande. Jag skall be att något få redogöra för samt närmare belysa detta.

Herr statsrådet har berört, hurusom det förslagskontrakt, som förelades 1898 års Riksdag, innehöll bland annat den bestämmelsen, att bolaget skulle äga frakta 1,500,000 ton, men att Riksdagen nedsatte detta belopp till 1,200,000. Herr statsrådet har vidare åberopat ett af dåvarande civilministern nämnda år i Andra Kammaren fälldt yttrande, om hvilket yttrande jag icke äger någon vidare kännedom. Men jag äger kännedom om ett *annat* yttrande, som uti förevarande fråga fälldes den 30 mars 1889 här i denna kammare från regeringsbänken, och det yttrandet lyder på följande sätt: »Och låt mig i sammanhang härmed påpeka beträffande talet om de stora kvantiteter malm, som till äfventyrs skola komma att utföras, att icke en enda ton kan utan statens medgifvande utföras utöfver de 1,200,000 ton, som, i händelse Riksdagen godkänner det af vissa reservanter afgifna förslaget, skulle bestämmas såsom maximum af statens skyldighet att frakta till Ofoten».

»Utan statens medgifvande» heter det här, och jag tillåter mig fråga: hvem kan i detta regeringsmeddelande läsa annat, än att ett medgifvande till ökad trafik under vare sig det ena eller andra villkoret ej skulle kunna bestämmas på annat sätt, än det som ägde rum vid kontraktets tillkomst, det vill säga af Kungl. Maj:t efter Riksdagens hörande. Staten fungerar, såsom vi alla veta, genom särskilda organ i olika frågor: genom Kungl. Maj:t, genom Kungl. Maj:t och Riksdagen, genom Riksdagen ensam etc. Här förelåg en fråga, där staten börjat fungera genom Kungl. Maj:t och Riksdagen; och då hade man all anledning antaga, att samma funktionssätt skulle erfordras för vidare medgifvande från statens sida och att detta innebures i den citerade meningen.

Att kvantiteten af utforslad malm skulle kunna ökas — jag säger detta i anledning af hvad statsrådet anförde om denna sak — därom har naturligtvis icke konstitutionsutskottet ett ögonblick kunnat vara tveksamt.

Vidare skall jag bedja att i detta sammanhang få erinra, hurusom af Kungl. Maj:ts proposition till 1901 års Riksdag angående anläggning af Kiirunavaara-Svappavaara järnväg inhämtades, att till Kungl. Maj:t inkommit tvenne särskilda ansöknings, hvilka då vore på Kungl. Maj:ts pröfning beroende, *den ena*, att Kungl. Maj:t ville medgifva, att denna kvantitet af 1,200,000 ton, som Luossavaara-Kiirunavaara bolag årligen finge frakta på grund af kontraktet, skulle få ökas till i rundt tal 1,770,000 ton och *den andra* att Kungl. Maj:t ville medgifva bolaget att utöfver dessa 1,770,000 ton järnmalm eller motsvarande förädlade produkt få årligen frakta 430,000 ton mot ersättning, som kunde blifva bestämd. Denna proposition åtföljdes af ett yttrande af departementschefen, hvaruti han säger följande: »Dessa båda framställningar, af hvilka i alla händelser den förstnämnda icke

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

*Anmärkning
mot statsråd.*
(Forts.)

torde kunna bifallas utan Riksdagens medgifvande, äro för närvarande öfverlämnade till järnvägsstyrelsen för afgifvande af underdånigt utlåtande». Äfven här och i orden »i alla händelser den förstnämnda» synes jämväl hos departementschefen framskymta en tvekan, om icke *båda* ansökningarna vore af den beskaffenhet, att för deras bifall erfordrades Riksdagens hörande. Nu vet jag icke om ansökningarna återtogos eller afslogos; bifallna blefvo de emellertid icke.

Vidare och slutligen i denna del skall jag be att få erinra, att då Riksdagens revisorer år 1901 företogo en granskning, huruvida bolaget uppfyllt sina skyldigheter gentemot staten, revisorerna uti denna granskning framhöll, att förenämnda kontrakt eller öfverenskommelse mellan staten och Luossavaara-Kiirunaavaara aktiebolag utgjorde *grundvalen för rättsförhållandet mellan svenska staten och bolaget i afseende å järnvägen Gellivare—Riksgränsen*. Detta uttalande af revisorerna lämnades sedermera utan någon anmärkning såväl af statsutskottet som af Riksdagen. Men nu tillåter jag mig fråga, om verkligen grundvalen för ett rättsförhållande med därpå sig utvecklande konsekvenser bör kunna ändras och regleras i annan ordning än den, som ägt rum vid grundvalens läggande. Konstitutionsutskottet svarar i detta hänseende ett bestämt *nej*. Regeringen har från början tagit frågan om dessa fraktsatser om hand, dessa fraktförhållanden äro ställda i det intimaste samband med sättet för banans tillkomst och därför bör äfven Riksdagen höras i frågan.

Emellertid skall jag be att få säga, att detta förhållande har icke *ensamt* varit det för utskottet bestämmande. Det har äfven varit ett annat förhållande, som medverkat och bidragit till konstitutionsutskottets här gjorda uttalande och anmärkning. Kungl. Maj:t har nämligen efter utskottets åsikt beviljat bolaget en fraktnedsättning, som icke bort ifrågakomma och som verkligen gjort ett djupt ingrepp i de inkomster, som rätteligen bort tillkomma staten. Det är visserligen fullkomligt sant och riktigt, såsom herr statsrådet anmärkte, att då Kungl. Maj:t är den, som i regeln bestämmer frakttaxan, så är Kungl. Maj:t naturligtvis äfven den, som skall kunna medgifva lindringar i densamma. Ja, det är nog alldeles riktigt och om den saken finnes väl icke någon tvekan. Men lindringarna böra icke beviljas annat än då verkliga och goda skäl för sådana lindringar föreligga. Då blir frågan, när föreligga skäl för en sådan fraktlindring? Ja, det är ju ganska svårt att uppställa någon allmän regel i det hänseendet. Att regeringen icke ansett skäl för en sådan fraktlindring föreligga, då provinser, hvilka träffats af missväxt, anhållit om lindring i frakt för foder och spannmål, är ju en känd sak. Tre ansökningar af sådan innebörd afslogos strax före det bolaget fick sin fraktlindring beviljad. Vidare känner man, att det är mycket svårt att få någon fraktlindring för t. ex. kalk, en vara,

som jordbruket så väl behöfver, och att, om det blifver fråga om fraktlindring för torf till bränsle, blir den åtminstone icke af någon betydelse. Därest nu frågan om fraktnedsättningar skulle böra bedömas uteslutande ur ren affärssynpunkt, äro väl regeringen och konstitutionsutskottet ense därom, att det är ej nog att det är ett stort och mäktigt bolag, som begär fraktnedsättningen, utan att det måste äfven komma något mera därtill. Fraktnedsättningen bör sålunda grunda sig antingen på ett allmännyttigt intresse eller också därpå att det är en affär, som förtjänar att understödjas. Hvad det allmännyttiga intresset beträffar, finner jag det tvifvelaktigt om sådant här föreligger. Här har såväl i dag som ännu mera för några dagar sedan mycket talats om de hardt när outtömliga förråd af malm, som finnas i Luossavaara-Kiirunavaara malmfält. Jag känner icke huru härmed verkligen förhåller sig, men jag har hört för åtskilliga år sedan, då fråga var om Gellivare malmtillgångar i sammanhang med frågan om Luleå-Gellivarejärnvägens inköpande, de mest blomstrande uppgifter angående malmtillgången vid Gellivare; äfven de skulle vara snart sagdt outtömliga; men jag undrar, om dessa målningar visat sig vara sanna.

Äfven vågar jag påstå, att den affär, som här föreligger, icke förtjänar den eftergift i frakt, som Kungl. Maj:t har beviljat densamma. Enligt kontraktet skulle ju bolaget utom driftkostnaden och öfriga kostnader, som herr statsrådet uppgifvit, betala en annuitet af 3,8 procent, och det är att bemärka, att denna annuitet skulle afse icke allenast att betäcka den ränta, staten själf utbetalade på det af staten för järnvägens anläggning upplånade kapital, utan att annuiteten äfven skulle räcka till att amortera anläggningskostnaden, som gick till omkring 30 miljoner kronor. Men huru förhåller det sig nu med denna sak? Jo, det förhåller sig så, att dessa 3,8 procent icke räcka ens till täckande af den ränta staten betalar, denna är nämligen högre än 3,8 procent, och annuiteten lämnar sålunda icke den ringaste tillgång till någon amortering. Jag vågar därför säga, att här föreligger en affär från statens sida af om någonsin den beskaffenhet, att staten bort uttaga allt hvad staten ägde rättighet till för att skydda sina intressen. Nu har i den normala, fastslagna fraktsatsen 3,30 per ton nedsättning skett ända till 2 kr. per ton, hvilket utgör en förlust för staten af 390,000 kronor om året. Med årligen tillagd ränta, uppgår denna förlust under 10 år till mera än $4\frac{1}{2}$ miljoner kronor. Statsrådet har visserligen talat om en behållning, som staten äfven med den nedsatta fraktafgiften skulle få genom frakten af dessa 300,000 ton, en ren nettovinst, om jag ej missförstod statsrådet, af 300,000 kronor. Men ingen lär väl kunna bestrida det förhållandet, att denna vinst blifvit 390,000 kronor större, om frakttaxan följts. Eftergiften är så stor att, om den vanliga fraktsatsen utgätt, skulle skillnaden på

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Anmärkning mot statsråd. några och trettio år hafva räckt till att betäcka hela anläggningskostnaden, 30 miljoner.

(Forts.)

Konsekvensen af allt detta blir sålunda, att detta bolag, som enligt uppgjorda kalkyler skulle genom annuiteter betala hela anläggningskostnaden, 30 miljoner kronor, icke allenast icke genom dessa annuiteter i den allra ringaste mån bidrager till någon amortering, utan att bolaget i dess ställe fått en eftergift af den storlek jag nyss framhållit.

Nu har det varit, som jag nyss nämnde, icke den ena eller den andra synpunkten för sig utan båda i förening, som varit för utskottet bestämmande och som föranledt utskottet att göra den här föreliggande anmälan enligt 107 § R. F.

Något yrkande har jag icke att framställa.

Friherre Gripenstedt: För min del är jag tacksam mot konstitutonsutskottet, därför att utskottet bragt denna uppseendeväckande fråga på tal. Jag skall nu be att få utveckla min tanke om saken, ehuru jag delvis är förekommen af den föregående ärade talaren, då mina åsikter i det närmaste öfverensstämma med hans. Det kan hända, att jag icke kan undgå att göra mig skyldig till att återupprepa en del af de skäl, som han anfört, men jag måste taga dem i ett sammanhang.

Utskottets anmälan innefattar två delar. Den första är den, där utskottet ifrågasätter, huruvida icke Riksdagen borde blifvit hörd, innan några ytterligare fraktaftal träffades med bolaget, och den andra delen gäller, huruvida frakten blifvit satt för låg eller är den rätta.

Hvad då först beträffar frågan, om Riksdagen skulle blifvit hörd i denna sak, så veta vi ju alla, hvilket ock framhållits såväl af herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet som ock af föregående talare, att Kungl. Maj:t bestämmer öfver tariffen och fraktsatser utan Riksdagens hörande. Så är det ju i allmänhet, och Kungl. Maj:t stadfäster till och med de enskilda järnvägarnes fraktsatser. Men med afseende å denna bana Gellivare—Riksgränsen är dock förhållandet något olika. Innan Riksdagen gaf sitt medgifvande till denna järnvägs byggande, framlades till Riksdagens pröfning ett förslag till kontrakt mellan staten och bolaget. Detta kontrakt innehöll en massa bestämmelser, men det resulterade uti att frakten blef bestämd sålunda, att Luossavaara—Kiirunavaara bolaget skulle betala annuiteten på anläggningskostnaden äfvensom trafikostnaden, och dividerar man denna summa med den fraktkvantitet bolaget fick rätt att frakta, erhåller man fraktsatsen per ton. Bolaget begärde att få frakta 1,500,000 ton om året, men Riksdagen nedsatte det till 1,200,000 ton och lade sig sålunda uti bestämmandet af fraktsatsen. Detta kan ju icke bestridas.

Sedermera hafva åtskilliga trefvare förekommit, då bolaget

velat öka ut denna kvantitet eller få andra fördelar. Först när man märkte, att järnvägen skulle blifva dyrare, än ursprungligen uppgifvits, fann bolaget sig åtminstone böra försöka att framkomma med begäran om att få öka malmtransporten, och sedermera ifrågasattes att få förmånsrätt framför andra eventuella trafikanter för ganska stora kvantiteter. Några direkta framställningar från regeringen till Riksdagen gjordes icke, men i alla fall släppte man fram försöksballonger, och allt ådagalade, att regeringen icke ansåg sig hafva fullt så fria händer beträffande trafiken på denna bana som på öfriga. Lämpligast hade det då varit, enligt min tanke, att Riksdagen fått yttra sig, innan några vidare frakter blifvit bestämda utöfver fastställda 1,200,000 ton.

Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)

Jag släpper dock denna fråga och utgår från den synpunkten, att Kungl. Maj:t icke behöft fråga Riksdagen därom, utan kunnat bestämma fraktsatsen helt och hållet själf. Riksdagen bör väl i alla fall hafva rätt att uttala sig om, huru regeringen *realiter* begagnat sig af denna rätt. Enligt min uppfattning är den nu satta fraktsatsen af 2 kronor per ton för dessa 300,000 ton för låg. Efter tariff 12, som är den gällande för transport af malm, skulle för väglängden till riksgränsen frakten hafva utgått med kronor 3,30 per ton, eller om 20 procent rabatt beviljats, som är det vanliga vid masstransport, med kronor 2,64 per ton. Nu utgör frakten för de första 1,200,000 ton kronor 2,17 efter hvad jag hört sägas; således vida lägre än efter allmänna frakt-taxan. Och nu har för de öfverskjutande 300,000 ton, som bolaget fått rätt att ytterligare frakta, bestämts en ännu lägre fraktsats, nämligen två kronor per ton.

Hvad kan då vara anledningen till detta? Icke kan det vara bolagets affärsställning, ty denna synes vara lysande, om man får döma efter aktiernas notering. Någon så synnerligen uppmuntransvärd export är det ju ej heller, så att man särskildt behöfver premiera densamma. Jag vill ingalunda lägga hinder i vägen för malmexporten, men att premiera den är en annan sak. Andra trafikanter få åtminstone i mellersta Sverige vid malmtransporter betala efter tariff 12. Anses nu denna tariff vara för hög i Norrland, så bör den äfven vara för hög i öfriga delar af riket, och då bör en reduktion ske, men att göra ett särskildt undantag däruppe, därtill synes mig skäl icke förefinnas.

Nu har statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet anfört, att banan bär sig, samt att bolaget betalar full ränta på anläggningskostnaderna. Ja, det är sant, men jag vet icke, hvarför man skall afstå från att taga vinst på en bana, då det kan ske utan obillighet mot trafikanterna. Skulle man räkna som så, att frakterna skulle sättas lågt, därför att en bana bure sig, skulle detta leda till högst egendomliga konsekvenser. Ban-

Anmärkning
mot statsråd.

(Forts.)

biten mellan Stockholm och Uppsala är ju mycket gifvande, men skall man därför sätta ned frakterna där och på en annan bana, som icke bär sig, höja frakterna. Jag undrar, hvad trafikanterna skulle säga om en sådan anordning.

Nu äro, så vidt jag kan förstå, och som jag redan framhållit, dessa låga frakter liktydiga med en exportpremie, och detta har varit nära att leda till ett bakslag, i det att Riksdagen, då regeringen satte så låga frakter, tänkte taga skadan igen genom en exporttull på malm. Jag vill nu för min del tillkännagifva, att jag röstat emot malmtullen icke blott vid den gemensamma voteringen utan äfven vid den första voteringen, då frågan var före i Första Kammaren, och jag har gjort detta, icke därför att jag ansett, att bolaget icke kunnat betala denna afgift, utan därför att en exporttull enligt min uppfattning är en så vanskligh sak, att den icke bör i oträngdt mål anlitas, och dessutom är det icke tilltalande, att, om en affär skötes väl och bär sig, staten på detta sätt skall komma och dela vinsten. Jag har således för min del icke varit med om exporttullen, men jag anser, att staten bör taga ut hvad staten kan i frakter.

Jag hyser därför den uppfattningen, att utskottet haft rätt i sin anmälan.

I denna kammare är det ju icke brukligt att uttala hvarken gillande eller ogillande, när dechargebetänkandet lägges till handlingarne, och jag har därför intet yrkande.

Herr Nyström, Carl: De skäl, som förmått mig att förena mig med utskottets majoritet i förevarande fråga, äro, som mig synes, tydligt framhållna i utskottets motivering. Den kortaste sammanfattning, man kan tänka sig, af dessa käl lyder sålunda. Af hela förhandlingen om järnvägsbyggnad, transport och frakttaxor där uppe i Norden framgår, att det varit en förhandling *icke* mellan regeringen och grufbolaget utan mellan regering och Riksdag å ena sidan och grufbolaget å den andra, och vår mening är, att äfven frågan om fraktsatser för de mycket omtalade 300,000 ton bort ingå i denna undantagsställning. Alltså har det synts oss, att mycket starka skäl hafva funnits för regeringen att äfven i fråga om dessa tillkomna 300,000 ton handla i samråd med Riksdagen och således icke i sitt handlingssätt tillämpa de ordinarie reglerna för fraktsatsers bestämmande.

Vi hafva nu hört, att Kungl. Maj:t i detta fall bestämt fraktsatsen, som nu är denna saks kärnpunkt, så som det tillgår vid vanliga järnvägar t. ex. i södra Sverige och att Riksdagen, om den velat hafva medbestämmanderätt i dessa frågor, särskildt kunde hafva begärt detta. Gent emot dessa påståenden anser jag, att det icke behöfver bevisas, att ett undantagsförhållande råder däruppe.

Jag anser det vara gifvet, att ett sådant undantagsförhål-

lande fordrar sina särskilda åtgärder, samt att det icke varit nödvändigt att till regeringen, som ju har ärendenas ledning i sin hand, framkomma med påminnelser och önskningsar i detta afseende. Jag vidhåller, att fraktsatsen för dessa 300,000 ton, hvarom det närmast är fråga, borde hafva underkastats Riksdagens pröfning, och hade Riksdagens mening inhämtats i frågan, hade utgången måhända blifvit en annan och kanske också för staten gynnsammare. Herr grefve och talman, jag har intet yrkande att göra.

*Anmärkning
mot statsråd.
(Forts.)*

Herr Blomberg: Sedan de föregående talarna hafva fört utskottets talan, så är det kanske en skyldighet äfven för dem, som reserverat sig inom utskottet, att med några ord angifva den ståndpunkt, på hvilken de ställt sig och de synpunkter, ur hvilka de sett frågan. Jag kan härvid fatta mig ganska kort, ty hufvudsynpunkterna hafva redan framhållits af herr statsrådet och chefen för kungl. civildepartementet.

För oss reservanter har det syntts så, att utskottet icke har att göra anmärkningar och framställningar till Riksdagen enligt 107 § annat än under den förutsättning, att de rådslag, emot hvilka anmärkningar riktas, äro af den art, som angifves i nämnda paragraf. Det har då icke af oss ansetts möjligt att å ifrågavarande rådslag tillämpa denna paragraf. Vi hafva hvarken funnit, att Konungens rådgifvare i allmänhet i sina rådslag åsidossatt rikets sannskyldiga nytta och icke heller att föredraganden gjort sig saker till fel af den art, som 107 § med afseende å föredragande omförmäler. Man har härvidlag framhållit två synpunkter för frågans bedömande såsom grunder för anmärkning. Man har talat om, att statsråden först och främst uraktlåtit en verklig förpliktelse att uti ett ärende af den art som detta höra Riksdagens mening. Enligt mitt förmenande har man icke grundad anledning för ett sådant påstående. Hvarken uti konungamaktens ställning för öfrigt i dylika ärenden har man en sådan grund, icke heller kan man hämta denna grund från det sätt, hvarpå detta ärende ordnades vid 1898 års riksdag. Det är otvifvelaktigt, att man då sökte Riksdagens medverkan för frågans realiserande med afseende å anslags beviljande till järnvägens byggande, och att man därvid också måste inhämta Riksdagens medgifvande till den uppgörelse, som afsåg sättet att förränta det kapital, som staten skulle nedlägga i järnvägsbyggnaden. Riksdagen bestämde också, att detta kapital skulle förräntas genom en bestämd afgift från malmbolaget, som skulle motsvara 3,8 procent å anläggningskapitalet. För denna afgift jämte trafikkostnaden skulle bolaget blifva berättigadt att frakta på banan 1,200,000 ton men med skyldighet för bolaget att betala denna ränta af 3,8 procent, äfven om bolaget ej kunde frakta hela den angifna kvantiteten. Men därjämte beslöt Riks-

*Anmärkning
mot statsråd.*

(Forts.)

dagen, att utöfver den malmfrakt, som staten sålunda åtog sig att fullgöra till det pris, som betingades af anläggningskostnaden och skulle beräknas på högst 1,200,000 ton, kunde ytterligare komma att för bolaget fraktas 300,000 ton, men emot den särskilda betalning, som skulle bestämmas af »staten». Om Riksdagens medverkan vid denna afgifts bestämmande talas icke. Man behöfver därför kunna anföra bestämda skäl, hämtade från annat håll, för att kunna påstå, att »staten» här betyder något annat, än i andra fall, när det gäller att bestämma fraktsatser, och att Konungens rätt härvid blifvit på något sätt inskränkt. Något sådant skäl förefinnes emellertid icke.

Jag menar därför, att den formella grunden till anmärkning saknar allt väsentligt underlag.

Jag kommer så till den andra anledningen till anmärkning, som man hämtar från det förmenandet, att Kungl. Maj:t varit för släpphändt mot bolaget och bestämt en för låg fraktsats för dessa 300,000 ton, som bolaget nu önskar frakta utöfver de 1,200,000. Ja, därom kan man ju tvista. Den ena kan ju tycka på ett sätt och den andra på ett annat. Men för mig är den saken klar, att ingen kan med afseende å detta göra ett sådant påstående, som, att genom den uppfattning, som Konungens rådgifvare gjort gällande, då de tillstyrkt Konungen att bestämma en fraktsats af två kronor för ton, dessa rådgifvare skulle i sina rådslag hafva åsidosatt rikets sannskyldiga nytta. De hafva enligt sin uppfattning haft fullgiltiga skäl för sin hemställan, när de icke blott tillstyrkt så hög fraktsats, som järnvägsstyrelsen föreslagit under framhållande af, att äfven den borde lämna ett rätt väsentligt öfverskott för staten, utan jämväl höjt den af järnvägsstyrelsen föreslagna frakten med 50 öre för hvarje ton. Mig synes, att Konungens rådgifvare noggrant öfvervägt och pröfvat detta ärende och efter bästa förstånd bestämt fraktsatsen. Man kan visserligen vara af annan tanke än järnvägsstyrelsen och statsråden och förmena, att fraktsatsen lämpligen kunnat sättas högre, och den tanken har icke heller varit främmande för mig, men att på denna subjektiva uppfattning grunda en anmärkning enligt § 107 regeringsformen synes mig innebära en fullständig orimlighet. Det är af dessa skäl jag inom utskottet icke kunnat förena mig om det slut, hvartill utskottet kommit, och ansett mig böra reservera mig mot utskottets framställning.

Jag anhåller, att punkten lägges till handlingarna.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter förevarande punkt af utskottets memorial lades till handlingarna.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 13 och 15 innevarande maj bordlagda utlåtande

n:o 140, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet m. m. samt angående uppförande af ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli m. m.

Punkten a).

I proposition af den 31 mars 1905, n:o 96, hade Kungl. Maj:t under åberopande af bilagdt utdrag af statsrådsprotokollet öfver finansärenden för samma dag, föreslagit Riksdagen, bland annat, att medgifva, att till betäckande af kostnaderna för inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet och ämbetsbostad åt ministern för utrikes ärendena måtte af fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden användas ett belopp af 400,000 kronor.

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.*

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att Kungl. Maj:ts förslag om anvisande af medel till betäckande af kostnaderna för inredande af ämbets- och bostadslokaler i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid nu föredragna punkt hade reservation afgifvits af herrar *I. Wijk, E. Fränckel* och friherre *J. T. Gripenstedt*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen måtte medgifva, att till betäckande af kostnaderna för inredande i fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet i Stockholm af lokaler för utrikesdepartementet och ämbetsbostad åt ministern för utrikes ärendena måtte af fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden användas ett belopp af 400,000 kronor.

Herr Wijk: Jag ber att få föreslå, att vid behandlingen af punkt 1 diskussionen får beröra äfven de öfriga punkterna i förslaget.

Denna hemställan bifölls.

Ordet lämnades åter på begäran till

Herr Wijk, som yttrade: Det var ju att förutse, att, då staten förvärfvade fastigheten n:o 1 i kvarteret Lejonet, det vill säga arffurstens palats, olika åsikter skulle uppstå, angående hvad som skulle inrymmas i denna fastighet. Kungl. Maj:t har föreslagit, att dit skall förläggas utrikesdepartementet och bostad för utrikesministern. Utskottet däremot har afstyrkt detta och begärt en utredning angående möjligheten af att dit förlägga två

Om anskaf- fande af nya lokaler för utrikes- departementet m. m. (Forts.)

å tre departement eller ock högsta domstolen, utan att utskottet dock bestämdt förordat något af dessa förslag. För min del kan jag icke finna något skäl uti att dit förlägga två departement. Har man den uppfattningen, att ett kanslihus förr eller senare bör byggas, såsom Kungl. Maj:t nu föreslagit, och hvartill yrkats bifall af några af reservanterna, så är det alldeles uppenbart, att samtliga departement utom utrikesdepartementet böra förläggas till denna byggnad.

Hvad återigen beträffar förslaget att dit förlägga högsta domstolen, så har högsta domstolen nu lokaler i kungl. slottet, och är det så, att man vill förlägga den annorstädes, bör det ju finnas tillfälle till att lägga äfven den uti kanslihuset, i hvilket, enligt Kungl. Maj:ts förslag, nedre justitierevisionen redan är inrymd, hvilken väl bör höra samman med högsta domstolen.

För min del har jag ställt mig på Kungl. Maj:ts förslag. Jag kan nämligen icke finna annat, än att det vore skada att förstöra den vackra bostaden, som finns i arffurstens palats, och hvilken väl lämpar sig för en representativ man; och då det gamla utrikesministerhotellet bör hafva ett värde, som väl motsvarar lokalerna för ett nytt departement i det blifvande kanslihuset, så kan jag icke se annat, än att Kungl. Maj:ts förslag äfven ur ekonomisk synpunkt har sina fördelar. Vill man icke försälja det gamla utrikesministerhotellet, hvilket jag anser klokast att icke göra, utan använda det till ämbetslokaler, så lämpar det sig därtill synnerligen väl.

På nu anförda skäl skall jag be att få yrka bifall till min med fleras reservation.

Herr Tamm, Hugo: Denna fråga föranledde inom statsutskottet åtta särskilda yrkanden, och herrarne kunna däraf finna, huru lätt det är att komma till någon enighet mellan alla olika förslag. Denna fråga lämpar sig också synnerligen väl för individuella tankar och funderingar samt är ett treffligt konversationsämne. Dessa många förslag visa tydligt, att frågan är långt ifrån mogen, och det är ock många särskilda förhållanden, som göra denna fråga ganska svårhandterlig. Jag erinrar därvidlag om det allt mer och mer växande behovet af utrymme för ämbetsverken, då vi ju oupphörligt inrätta nya sådana samt lägga nya arbetsbördor på de redan befintliga. Den icke minsta svårigheten erbjuda ock de verkligen kolossalt växande fordringarna från hvarje ämbetsverk, när det är fråga om, hur det skall byggas och ordnas för dem. Med ett ord, hela denna fråga har visat sig synnerligen svår att få löst. Utskottet har nu för sin del ansett, att det är omöjligt att få någon reda uti allt detta på annat vis, än att frågan får mera i sin helhet utredas, då man ju vet att så ofantligt många lokaler genom Riks-

dagens, riksbankens och riksgäldskontorets förflyttning, postverkets nybyggnad o. s. v. blifvit eller blifva lediga.

Det är således efter min uppfattning alldeles nödvändigt, att man i detta fall, såsom utskottet önskat, tager reda på, huru man skall ställa sig med tanke på framtiden och få de nu existerande byggnaderna, som stå lediga, använda på bästa vis.

I den första nu föredragna punkten är det närmast fråga om arffurstens palats, hvilket Riksdagen inköpt, emedan det var en plats med gamla, höga traditioner, med ett högst framstående läge, och som man ansåg sådan, att staten borde kunna begagna den till något sitt ändamål.

Frågan blir då, till hvilket ändamål skall detta palats användas? Ett förslag är Kungl. Maj:ts, nämligen: att utrikesdepartementet skall läggas dit jämte våning åt utrikesministern. Med den kännedom man har, att våningen har en högst bestämmande inverkan på en persons utgifter, är det dock icke utan en viss tvekan, som man skulle vilja flytta utrikesministerbostaden till en sådan furstlig våning, som det här gäller, ty detta skulle säkert för utrikesministern föranleda större kostnader, för staten större kostnader och kanske med nödvändighet en så stor höjning af lönen till utrikesministern, att den blefve betungande. Detta är således ett förslag, som utskottet ej för sin del kunnat godkänna.

Vidare säger man, att hit i stället skall förläggas två departement. Ja, därom saknar man nu egentligen all utredning, och man vet icke, hur det skall gå till, eller om den saken lämpligen kan ordnas. Jag har för min del stått på en helt annan ståndpunkt i detta fall, och äfven jag kan ju få framställa mina funderingar i detta afseende. Jag biträder nämligen ganska obetingadt det förslag, som herr Rabe framställt, nämligen att de institutioner, som representera vår högsta rättvisa och rättskipning, det vill säga högsta domstolen och nedre justitierevisionen, skulle dit förläggas. I andra länder har man ju gifvit uttryck åt, att denna institution är den viktigaste och starkaste grundval, på hvilken en stat har att bygga, genom att just åt den gifva en äfven i det yttre särskildt framstående och tilltalande plats. Man har emot detta anmärkt, att högsta domstolen har godt utrymme, som den har. Ja, nog är utrymmet bra, men om anordningarne äro lämpliga och kunna bibehållas, som de nu äro, återstår att undersöka. För närvarande är högsta domstolen inhyst uti de salar, som herrarne förmodligen erinra sig från slottsbedningarne, de tre stora ordenssalarne; men då hafva herrarne icke sett ett tecken till högsta domstolen, den får upphöra med sina sessioner stundom ett par dagar, när rummen skola tagas i anspråk för dylika ändamål. Högsta domstolens bibliotek kan följaktligen icke finnas där, utan man har några små skåp, uti hvilka man får ställa uppslagsböcker, och för resten får man springa öfver

Om anskaffande af nya lokaler för utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

Om anskaf- fande af nya lokaler för utrikes- departementet m. m. (Forts.) en korridor för att finna biblioteket, som är inhyst uti ett par f. d. betjäntrum på andra sidan. Olämpligt är ock att justitierevisionen är skild från högsta domstolen; ofta nog få revisionssekreterarne sitta sysslolösa och vänta timtals på att deras tur att föredraga kommer, under det att, om revisionen funnes i samma hus, de kunde använda denna tid för handläggning af sitt arbete.

Huruvida man vid anförda förhållanden kan säga, att högsta domstolen är bra inhyst, det lämnar jag till herrarnes eget bedömande. Därtill kommer, att det torde väl vara alldeles säkert, att högsta domstolens arbete kommer att kräfvä mer och mer utrymme, och då är det väl ej underligt, om man säger, att om förhållandena redan nu äro dåliga, det för framtiden blir än mer nödvändigt att något göres. Då synes det mig, att ingen plats lämpar sig bättre för högsta domstolen och justitierevisionen än just detta arffurstens palats. Jag är sålunda för min del långt ifrån färdig att underskrifva Kungl. Maj:ts förslag och icke heller färdig att underskrifva förslaget om inrymmande i arffurstens palats af två departement, utan anser, att arffurstens palats bör inredas för högsta domstolen m. m.

Efter jag nu har ordet och man begärt tillstånd att yttra sig öfver hela förslaget, så vill jag framhålla, att man bör betänka, att man ej bör gå till några öfverdrifter, att man bör begagna sig såvidt möjligt är af alla de lokaler, som nu stå lediga, att man bör söka i dessa lokaler inrymma hvad som verkligen där kan inrymmas, att man bör så att säga frigöra om möjligt de många små tomter, som nu innehafvas af staten, och sälja dessa, som i allmänhet äro dyra och för små för statens behof, samt att andra åtgärder böra vidtagas för inrymmande af sådana ämbetsverk, hvilka ej nödvändigt behöfvä ligga i centrum. För min del skulle jag ej anse det så olämpligt, om man i de fall, där det kräfves nybyggnader, droge sig åt den staden närmast belägna delen af Ladugårdsgärdet, åt hvilket håll i allt fall en stor del af ämbetsmännen bo och dit det numera icke är svårt att komma med spårvagn.

Hvad slutligen kanslihuset beträffar, så vågar jag ej säga, att det är så ofantligt nödvändigt att dessa departement ligga alldeles tillsammans. Mig synes, som om det dock ej vore omöjligare här än på många andra håll, att departementen läggas på olika platser, ehuru dock centralt. Till centrum skulle man nog kunna begagna åtminstone den norra delen af Kungsträdgården. För min del har jag ej något emot en byggaad å denna plats. Den skulle komma att ligga bekvämt till och få en vacker belägenhet. Det komme, enligt min uppfattning, att bidra till att göra denna plats vackrare än nu, och man skulle hafva en reservplats efter Trädgårdsgatan, hvilken reserv kan användas vid behof. Men för närvarande är det icke behöfligt att härom fälla

ett bestämdt omdöme. Af alla dessa meningar, som gjort sig gällande inom statsutskottet, och alla dessa förslag, som framkomma, när man talar man och man emellan, har jag fått den uppfattningen, att det klokaste är, om utskottets förslag i detta afseende bifalles, så att man får betrakta frågan i ett sammanhang, utan att fastläsa sig vid något särskildt förslag. Reservanterna säga, att de tycka om norra delen af Kungsträdgården, men äfven de vilja ju vidtaga en mängd ändringar i Kungl. Maj:ts förslag. Således finnes det nu ej något förslag, genom hvars antagande frågan skulle påskyndas, utan det är vackert nog, att Riksdagen uttalar, att Riksdagen ej har något emot platsen. Man får i allt fall göra upp ett nytt förslag för åstadkommande af dessa ändringar. Jag tror sålunda för min del, att det enklaste och bästa är att rent bifalla utskottets förslag.

Om anskaffande af nya lokaler för utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

Herr statsrådet Meyer: Hvad först arffurstens palats beträffar, har utskottet förklarat, att utskottet ej finner någon anledning till att dit förflytta utrikesministerns ämbetsvåning, och jag medgifver, att om staten ej ägde arffurstens palats, så hade det ej kommit i fråga att föreslå förflyttning af utrikesministerns ämbetsvåning. Men nu skulle detta palats en gång användas. Genom att flytta utrikesministerns ämbetsvåning dit, finge man hela det gamla utrikesministerhotellet ledigt, och då kan man ju, om man vill, sälja det; i annat fall kan man använda det för att där inrymma ämbetsverk eller för något annat behof. Det skulle kanske vara mycket lämpligt att dit förlägga högsta domstolen, hvilken ju, efter allt hvad man hört, tyckes vara mycket trångbodd. Skulle man nu emellertid icke flytta utrikesministerns ämbetsvåning till arffurstens palats, så finnes det egentligen icke något hinder för att använda den våning, som han skulle hafva, till ämbetslokaler. Däremot vill jag för min del i motsats till den föregående talaren såsom min mening uttala, att det skulle vara ganska olämpligt, om man splittrade departementen genom att förlägga ett eller annat departement till arffurstens palats. Jag tror, att det för samarbetet mellan departementen och för arbetet inom de särskilda departementen är ganska angeläget att — om de också icke komma precis under samma tak — de dock äro så nära hvarandra, att det icke mellan dem är någon väg att tala om.

Hvad så beträffar kanslihusförslaget, kan jag ej tolka statsutskottets utlåtande på annat sätt än att statsutskottet enhälligt förklarat, att det ej har något att erinra mot att kanslihuset blir förlagdt i Kungsträdgården. Vidare tolkar jag detta utlåtande så, att utskottet enhälligt förklarat, att i detta kanslihus får åtminstone ej ämbetsvåning åt statsministern inrymmas och så slutligen, att frukostrestaurant icke får där inrymmas. Det sista

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

är ju en bagatell, om hvilken man ej behöfver tala. Utskottet har denna gång likasom vid föregående tillfällen erkänt, att det finns ett trängande behof att anskaffa ett nytt kanslihus. Det är nu många år som till och med Riksdagen erkänt detta behof, och det är ju alldeles uppenbart, att för hvarje år som går blir detta behof allt mer och mer trängande. Men fastän utskottet icke har något mot förslaget att lägga kanslihuset i Kungsträdgården, har det likväl ej godkänt det kungl. förslaget, utan begär ytterligare utredning. Sådana utredningar hafva många gånger blifvit begärda och många gånger verkställda. Hvad beträffar frågan om utredning rörande behofvet af utrymme för andra ämbetsverk än kansliet, så pågår sådan. Från alla de ämbetsverk, som bo i hyrda lokaler, hafva för längesedan inforrats uppgifter om huru stora lokaler dessa anse sig behöfva. Dessa uppgifter äro redan inkomna och bearbetas af öfverintendentsämbetet. Där uppgöres också förslag till närmaste användning af det gamla riksdagshuset för att se, huru många ämbetsverk kunna flyttas dit. Jag tror, att äfven öfriga statens hus, som blifva lediga, lätt kunna finna användning, då de väl lämpa sig för husvilla ämbetsverk. Jag tror emellertid, att dessa frågor icke alls inverka på frågan om kanslihuset. Vi behöfva ett nytt kanslihus med lika stora dimensioner som det af Kungl. Maj:t föreslagna, fastän för närvarande en stor del af statens hus stå tomma eller inom kort blifva tomma. Nu har dessutom Riksdagens båda kamrar för någon tid sedan beslutat en skrivelse till Kungl. Maj:t om upprättande af ett nytt departement, ett handels- och industridepartement, och det är väl ganska säkert, att vi förr eller senare få ett sådant. Då är det väl icke skäl — äfven om man anser, att det föreliggande förslaget till kanslihus är för stort tilltaget — att försöka knappa in på detta förslag, när man med säkerhet kan säga, att det blir behöfligt, äfven om man ej där skulle inrymma bostadsvåning åt statsministern.

Jag tager för gifvet, att, med den utgång frågan fått hos statsutskottet, det icke finns stor utsikt att få igenom det kungl. förslaget, men jag tror i allt fall, att det skulle vara lyckligt, om kammaren ville bifalla detsamma, möjligtvis med den inskränkning att någon våning åt statsministern icke skulle där inrymmas. Dessa lokaler skulle nog kunna användas ändå, och det vore tids nog att till nästkommande Riksdag komma med ny plan om inredningen af huset, så att Riksdagen får sitt ord med i den delen också.

Jag ber att få återkomma till frågan om utrikesministerns bostad. Den siste ärade talaren nämnde, att om man uppläte en så stor våning åt honom, så skulle det medföra stora kostnader för honom och detta skulle i sin ordning föranleda, att man finge lof att öka hans aflöning. Det är med anledning däraf som jag

vill påpeka en sak, som ej kommit in i den kungliga propositionen, men som jag vill omnämna för att det ej längre fram skall kunna sägas, att det är med afsikt, som det blifvit uteslutet. Det är, att jag anser det alldeles nödvändigt, att staten består möbler till utrikesministern. Om man således får en ny utredning, bör man också tänka på frågan om anskaffande af möbler. Jag nämner detta endast för att ej längre fram det skall kunna sägas, att det blifvit fördoldt för Riksdagen.

Om anskaffande af nya lokaler för utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

Herr Törneblad: Som kammarens ledamöter säkerligen funnit, har jag anmält, att jag ej varit med i utskottet vid behandlingen af denna fråga. Men denna anmälan betyder ej, att jag skiljer mig från utskottet. Jag skiljer mig icke från dess kläm och mycket litet från motiveringen. Det har blifvit sagdt, att det vore önskligt, att kanslihusfrågan skulle kunna lösas så fort som möjligt. Jag instämmer häri, men det är lika nödvändigt, att den löses på ett ändamålsenligt och godt sätt och i samband med andra frågor rörande ämbetsverkens inlogerande, hvilka stå på dagordningen. Nu är det tämligen naturligt, att kanslihusfrågan blifvit ställd i samband med frågan om användningen af arffurstens palats. Där skulle nämligen enligt förslaget utrikesdepartementet inrymmas och sålunda utrikesdepartementet ej behöfva inrymmas i det stora kanslihuset. Om nu inköpet af arffurstens palats skulle hafva motiverat förslaget om att det skulle blifva ett utrikesministerhotell i ordets egentliga bemärkelse, så kanske det varit bättre om inköpet icke skett, ty det må nu vara huru som helst med den byggnad, som skulle användas till utrikesministerhotell, men 90,000 kronor i hyra är dock något för mycket både för staten i detta fall och för den nuvarande eller blifvande innehafvarens af ämbetet behof för att kunna värdigt uppträda. Detta har redan förut framhållits från denna plats och visserligen också i någon mån vunnit understöd genom det yttrande, som vi sist hörde. Det förhåller sig så, att praktvåningen i arffurstens palats spelat en viss roll vid bestämmandet af huru denna byggnad skulle kunna användas. Denna praktvåning finnes, och då skulle den också användas, och då funnes det ingenting bättre, än att utrikesministern skulle hafva den. Om den är bra för honom, det kan vara detsamma. Men nog förefaller det mig, som om denna praktvåning blefve mycket lämpligare använd, om högsta domstolen inrymdes där i stället för i den qvasi-praktvåning, där densamma nu är inhyt — för att begagna det rätta ordet — ty landets högsta domstol bör verkligen hafva en mer stadigvarande bostad än den den nu har i kungl. slottet och hvarifrån densamma vid högtidliga tillfällen får gifva sig af — med alla konsekvenser däraf. Om högsta domstolen och justitierevisionen skulle inrymmas i samma byggnad, så vore det otvifvelaktigt ett mycket godt sammanhang,

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.*
(Forts.)

och jag tror att den splittring af departementen, som eventuellt skulle åstadkommas, vore icke svårare än den, som åstadkommes därigenom att utrikesdepartementet flyttas från det stora kanslihuset till arffurstens palats. Sammanhanget mellan justitierevisionen och högsta domstolen ligger ju i öppen dag. För öfrigt fruktar jag ej så mycket för splittring af departementen. Jag tror nog, att de kunna sammanhållas i alla fall här likasom på andra håll, men hvad som är af vikt är, att frågan i sin helhet skärskådas från alla synpunkter, då vi nu ha så många lokaler, som stå lediga. Det är bättre att afvakta en utredning än att säga, att nu hafva vi kanslihusfrågan afgjord; där skall kanslihuset stå; låt det andra sedan komma, huru det vill. Om kanslihuset bör läggas i Kungsträdgården eller ej, det vill jag lämna osagdt. Det förslag, som nu föreligger, torde ej i så hög grad komma att skada Kungsträdgården som det förut framlagda, men må det vara framtidens sak att afgöra frågan. För närvarande torde det vara klokast att se tiden an och låta utredning företagas, såsom utskottet sagt, i ett sammanhang och sålunda icke bestämma sig för att taga en fråga för sig. Framför allt vågar jag emellertid påstå, att denna idé att få utrikesministerhotellet i arffurstens palats hvarken öfverensstämmer med våra tillgångar eller med anordningarna i öfrigt, utan att det är mycket bättre att vi få dit högsta domstolen i sammanhang med justitierevisionen. Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr Sjöcrona: Då icke obetydligt mer än åtta år af mitt lifs bästa arbetstid upptagits af tjänstgöring i Kungl. Maj:ts kansli, är det ju helt naturligt, att jag måste hysa ett ganska varmt intresse för denna kanslihusfråga. Jag vågar visserligen ej göra anspråk på något slags auktoritet i frågan, men det må väl vara mig tillåtet att få hysa och till kammarens protokoll uttala vissa önskningsar i denna ingalunda oviktiga fråga. Härvid vill jag då först och allra främst erinra, att det nuvarande kanslihusets belägenhet alltid varit utmärkt och, sedan vårt nya riksdagshus blifvit förlagdt å sin nuvarande plats, med allt skäl kan sägas vara idealiskt. Om det stode oss fritt att välja hvilken plats som helst utan hänsyn till byggnads- och öfriga förhållanden, skulle det ej vara möjligt att upptäcka någon lämpligare, icke heller någon lika lämplig plats. Jag anser därför, att så vidt möjligt denna plats bör fortfarande såsom hittills användas för samma ändamål och detta, äfven om det skulle föranleda en i någon mån afsevärd ökning i kostnaderna. Häremot hafva ju rests hinder; det kan ju icke nekas. Först och främst den stora svårigheten att under byggnadstiden inrymma kansliet på annat håll. Under sådana ombyggnader uppstå alltid olägenheter — det kan naturligtvis icke undvikas — men sådana provisoriska tillstånd får man ju underkasta sig för att vinna ett godt mål,

och denna svårighet synes mig dock vara i väsentlig mån förminskad, då staten nu disponerar öfver ganska betydliga byggnader, som under byggnadstiden skulle kunna provisoriskt användas. Jag syftar naturligtvis i första rummet på gamla riksdagshuset och på riksgäldskontorets hus och dessutom hafva vi i nödfall de båda stora bankhusen. Ett annat och mycket väsentligt hinder är ju det, att tomten ej ansetts tillräckligt stor. I fråga härom vill jag dock erinra, att i kanslihuset icke nödvändigt böra inrymmas lägenheter för andra afdelningar af Kungl. Maj:ts kansli än som verkligen höra dit och med hvarandra hafva det sammanhang, att det kan vara viktigt att de finnas inom samma byggnadskomplex. Medgifver således utrymmet icke att inrymma allt hvad som i här föreliggande uppgifter om de olika afdelningarnas behof är upptaget, så tillåter jag mig säga, att justitiekanslersämbetet och nedre justitierevisionen visserligen höra till Kungl. Maj:ts kansli, men att deras göromål stå icke i det sammanhang med de öfriga departementsgöromålen, att icke dessa ämbetsverk mycket väl kunna, såsom länge varit förhållandet, inrymmas på andra ställen. Justitiekanslern och nedre justitierevisionen fordra icke mindre än 71 rum. Det är således en högst betydlig minskning af behofvet af utrymme. Sedan hafva vi finansdepartementet; där är upptaget rum för justerings- och kontrollbyrån. Med denna byrå råder ett ganska egendomligt förhållande, som måhända bör på något sätt rättas. Chefen för justeringsbyrån är en själfständig central myndighet med egen beslutanderätt, men chefen för kontrollbyrån, det vill säga samme person, är en departementschefen omedelbart underordnad departementstjänsteman utan någon själfständig beslutanderätt. Det senare förhållandet kunde ju gifva anledning till att han borde inrymmas i kanslihuset, men de mål, som han i denna egenskap har att handlägga — brännvinsmål — och som kunna blifva föremål för föredragning i statsrådet, hafva verkligen ej det nära samband med alla öfriga departementsmål, att det icke skulle låta sig göra att äfven inrymma denna byrå på annat håll. I hvarje fall synes det ej vara lämpligt att i kanslihuset inrymma ett laboratorium, upptagande 40 kvadratmeter — — — — —, rum för stämpling af vikter 19 kvadratmeter, magasin för stora apparater 80 kvadratmeter, reservrum för dito och rum för vaktbetjände för denna kontrollbyrå 190 kvadratmeter, och för öfrigt åtskilligt annat i jordvåningen 75 kvadratmeter. Det är ej mindre än 18 rum, som icke skulle behövas i kanslihuset, om man förlägger kontroll- och justeringsbyrån i annan byggnad. I sammanhang härmed vill jag nämna, att för bankbyrån beräknats ej mindre än 110 kvadratmeter. Det kan ju vara mycket bra, att chefen för denna byrå är i närheten af chefen för finansdepartementet, men han har icke sådana göromål, som sammanhänga med andra till underdånig

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.*

(Forts.)

föredragning förekommande ärenden. Justitie-, civil-, finans-, ecklesiastik-, jordbruksdepartementens och — om vi få ett nytt handels- och industridepartement — detta departements göromål i öfrigt anser jag däremot vara af den beskaffenhet, att dessa departement böra så vidt möjligt inrymmas inom samma byggnadskomplex. Jag skall ej upptaga tiden med många exempel, men jag vill blott erinra, att deras göromål mången gång löpa så in i hvarandra, att det mycket ofta behöfves, att expeditionscheferna eller byråcheferna inhämta upplysningar af och rådgöra med hvarandra. Jag kan ju exempelvis nämna, att mål, som röra kyrkostämman och kommunalstämman, ofta äro sådana, att de tillhöra både civil- och ecklesiastikdepartementens handläggning. När civildepartementet handlägger ärenden om byggande af vägar, medan däremot jordbruksdepartementet handlägger ärenden om vägars underhåll, så förstår ju en hvar, att det kan finnas många beröringspunkter mellan dessa departement. Jag skall, som sagdt, icke upptaga tiden med att vidare söka anföra exempel, men jag tror, att herrarne mycket väl förstå — det har dessutom förut under diskussionen blifvet framhållet — att de uppräknade departementens afdelningar af Kungl. Maj:ts kansli böra, så vidt möjligt, vara inhysta inom samma byggnadskomplex. Huruvida man härvid bör taga någon hänsyn till regeringsrätten, därom är ju svårt att nu yttra sig, då man ännu icke sett något förslag. Jag tror mig emellertid kunna antaga såsom det lämpligaste, att expeditionscheferna och byråcheferna i departementen blifva föredragande i regeringsrätten, och i sådant fall skulle icke erfordras något ytterligare utrymme för dessa föredragande.

Hvad åter angår utrikesdepartementet och de båda försvarsdepartementen, så vore det ju mycket lämpligt, om de också kunde inrymmas i kanslihuset, men låter det sig icke göra, så tror jag icke, att någon olägenhet att tala om skulle uppstå, om de inrymdes i någon annan lämpligt belägen byggnad. Jag ber att få fästa uppmärksamhet däpå, att sjöförsvarsdepartementets expedition har i alla tider varit inrymd i en annan byggnad ganska långt från kanslihuset, nämligen på Riddarholmen i samma hus som marinförvaltningen.

Nu förhåller det sig så, att här verkligen finnes ännu en plats och ännu en byggnad, som nära nog är lika väl belägen som det nuvarande kanslihuset, nämligen arrfurstens palats. När en gång bron blir färdig från Drottninggatan till gatan mellan riksdagshuset och riksbankshuset, så torde samfärdseln mellan en eller annan afdelning af kanslihuset, som till äfventyrs förläggas till arrfurstens palats, och de öfriga departementens afdelningar blifva ungefär lika lätt, som om man skulle vandra från Landtmätarebacken trappor upp och trappor ned genom korridor och sammanbindningsgångar ända upp till Hamngatan.

Jag tror således, att icke det ringaste hinder bör förefinnas för att begagna arffurstens palats till detta ändamål.

Frågan gäller således, huru mycket kan inrymmas i arffurstens palats? Därom kan jag ju icke med bestämdhet yttra mig, men jag skulle ändå våga antaga, att utrikesdepartementet och ett af försvarsdepartementen mycket väl skulle kunna få plats där. I sådant fall borde företräde lämnas åt landtförsvarsdepartementet, som ju då finge ett särdeles lämpligt läge, enär, såsom vi veta, arméförvaltningen kommer att inhysas i en mycket nära belägen byggnad, nämligen det gamla posthuset.

Har man nu fått bort två, kanske till och med tre departement, så gäller det att på den gamla kanslihusstomten få utrymme för de återstående departementen. Det kan ju hända, att utrymmet ändå blefve otillräckligt för dessa departement jämte statsrådsberedningen, som naturligtvis skall där hafva sin plats. Då synes det mig, att man numera skulle kunna med större hopp om framgång än förut återgå till tanken att expropriera och använda Myntgrändens samt öfverståthållareämbetets hus eller del däraf. Ty vi veta ju, att det är starkt i fråga och väl icke mycket länge kan uppskjutas att bygga ett nytt rådhus här i Stockholm. Då blir ju det gamla ståtliga rådhuset, som åtminstone jag för min del gärna skulle vilja bibehålla, ledigt, och det vore en mycket värdig användning, om det finge upplåtas för öfverståthållareämbetet. Jag har hört en i dessa saker mycket initierad person säga, att öfverståthållareämbetet skulle inhysas i samma byggnadskomplex som rådhuset. Om detta blir fallet, så blir det naturligtvis ännu mycket lättare att komma åt öfverståthållareämbetets nuvarande hus. Man kan således räkna på en utvidgning åt detta håll. Men för den händelse mycket stora svårigheter därvid skulle möta, har jag kommit på den tanken, att det skulle kunna finnas en annan utväg, och det vore att expropriera brandkontorets gamla hus på andra sidan Myntgatan. Det skulle väl mycket lätt låta sig göra att förbinda våningarna en trappa upp med en sammanbindningsgång och ordna denna på ett i arkitektoniskt hänseende tillfredsställande sätt med utseende af ett portalöfverstycke. Detta skulle efter min öfvertygelse för Mynttorget blifva en verklig prydnad i stället för motsatsen, och i sammanhang därmed kunde ju, om sådant funnes nödigt och nyttigt, vidtagas en utvidgning af Myntgatan åt söder och möjligen också en reglering af Mynttorget.

Skulle nu en utredning visa, att man kan anlita dessa utvägar, så föreställer jag mig, att saken skulle gå till så, att man först inreder arffurstens palats för utrikesdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli äfvensom för landtförsvarets och möjligen äfven, om det låter sig göra, för sjöförsvarets afdelningar. Under tiden fortskrider man till den nödiga utvidgningen af kanslihus-

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

tomten åt det ena eller andra hållet. Man ordnar vidare provisoriskt Riksdagens och riksgäldskontorets gamla byggnader samt möjligen, om utrymmet där icke är tillräckligt, äfven någon annan byggnad. Detta provisoriska tillstånd kan icke behöfva fortfara mer än kanske ett par år. När allt är förberedt, inflyttar kansliet för denna korta tid i de provisoriska lägenheterna, och arbetet påskyndas så mycket som möjligt.

Detta är nu mina lifliga önskningsar i denna fråga. Af hvad jag anfört torde framgå, att jag kommer att gifva min röst för bifall till utskottets förslag i alla tre punkterna.

Herr Pettersson, Fredrik Emil: Då nu Andra Kammaren redan har för sin del utan votering afgjort denna fråga enligt utskottets förslag, så torde väl utgången af föreliggande ärende vid denna riksdag vara gifven. Jag skall därför icke länge upptaga tiden. Men detta förslag är sådant, att det har för sed att komma igen gång efter annan, allt eftersom nya uppslag framkomma, och därför ber jag att nu få yttra några ord.

För dem, som i utskottet hafva sett förslagsritningarna beträffande användandet af arffurstens palats, för dem framträda i mycket stark dager de svårigheter och motigheter, som äro förenade med att inreda detta i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Ty det är så, mina herrar, att hela nedre våningen är föreslagen att användas till bokbinderilokal, arkivrum, domestikrum, uppkningsrum, etc. Saken är nämligen den, att palatset är väl stort och rymligt för att upptagas endast af utrikesdepartementet och ministerbostaden, och därför har man måst taga till utrymmet så där spatiöst. Detta hafva också reservanterna, herr Wijk m. fl., påpekat, men då de icke hafva sagt, hvad palatset skall i öfrigt användas till, så blir följd den, att då man ser på deras förslag i dess helhet, det öfverflödiga utrym-
met kommer att visa sig vara ännu större.

Herr statsrådet och chefen för finansdepartementet varnade för att splittra departementen i på olika platser belägna byggnader, och därom talade äfven den förste talaren. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att Riksdagen har år 1902 uttalat sig för en sådan plittring. Riksdagen har nämligen uttalat sig för tanken att skilja ut landt- och sjöförsvarsdepartementen samt utrikesdepartementet, och Riksdagen har äfven skrivit, att arffurstens palats skall användas till ämbetslokaler och därmed sammanhängande ändamål. Nu har Kungl. Maj:t framkommit med ett aldeles nytt förslag och i detta talat om, att Riksdagen förut afslagit så många andra förslag. Jag må dock undra, om icke Riksdagen handlat klokt vid alla dessa afslag, ty vi skola betänka, att om något af de föregående förslag, som blifvit framställda, hade antagits, så skulle den byggnad, som sålunda kommit att uppföras, endast ur utrymmessynpunkt hafva varit olämplig

och omodern, redan innan den hunnit blifva färdig. År 1902 uppgafs behovet till 10,000 kvadratmeter; nu begär man en byggnadskomplex på 14,000 kvadratmeter, och med den tillväxt, som departementen äro stadda i, kommer detta nu ifrågasatta utrymme sannerligen icke att räcka länge. Här pågår nu vid sidan af detta en utredning om huru stora lokaler ämbetsverken behöfva. Jag har sett en uppgift i detta afseende, och jag skulle i sparsamhetens namn önska, att denna fråga snart blefve af Riksdagen löst, ty med hvart år, som går, stegras pretentionerna. Krafvet på ämbetslokaler har ökats i sådan grad, att man må undra, om den växande arbetsbördan står i rimligt förhållande till det utrymme, som man anser sig behöfva.

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

Jag tror, att denna fråga om ett nytt kanslihus bör återkomma till Riksdagen, och jag vågar påstå, att den i år icke har förelegat i så fullt utredt skick, som hade varit önskvärdt. Åtminstone gäller denna anmärkning hvad kostnaden angår. Ty när Kungl. Maj:t talar om att försälja fastigheter, för att bereda medel till byggnaden, få dessa ett ganska uppskrufvad och högt värde, men de beräkningar, som ligga till grund för föreslagna inköp eller expropriationer, äro uppgjorda med stöd af taxeringsvärdet, och vi veta, huru lågt detta värde i allmänhet ställer sig, när det gäller att köpa.

Jag tror för min del, att med det växande behovet af lokaler för departementen det blir olämpligt att söka förlägga alla dessa i ett och samma hus. Då för öfrigt i detta nu föreslagna hus skulle förekomma så långa och besvärliga kommunikationer som från närheten af Jakobs kyrka och till andra hörnet af Karl XIII:s torg, så kan man tänka sig, att den utvägen skulle vara lämplig, att i arffurstens palats inrymma två departement och sålunda vinna ökad utrymme i det nuvarande kanslihuset. Under tiden skulle man då undersöka, om man icke med detta ökade utrymme och genom inköp af tomten bredvid skulle kunna komma därhän, att det vore möjligt att på denna plats förlägga samtliga öfriga departement.

Riksdagen har, som sagdt, skärskådat detta förslag vid olika tillfällen, och det har då alltid hetat, att den enda plats, som finnes, är den som för tillfället bjudes. Ena gången har det varit fråga om att fylla ut Stockholms stads hamnområde vid Riddarholmen på en yta af 685 kvadratmeter; en annan gång har det gällt att i Kungsträdgården uppföra ett hus, för hvilket grundläggningsarbetena skulle ensamt betinga 841,000 kronor. Intetdera har Riksdagen funnit vara lämpligt. Jag tror därför, att en förnyad utredning här skulle vara af behovet påkallad.

Jag skulle gärna önska Kungl. Maj:ts regering denna lilla framgång, men då jag af herr statsrådet och chefen för finansdepartementet hört, att han själf icke hyser någon vidare förhoppning om att frågan skall gå igenom, så tror jag, att Kungl.

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.*

(Forts.)

Maj:ts regering får taga denna lilla motgång med samma jämnmod, som Kungl. Maj:ts regering denna Riksdag har visat vid motgångar i stora och viktiga frågor.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande kl. 7 på aftonen.

Friherre Palmstierna: Då man nu skall yttra sig om hela förslaget i de tre olika punkterna, så ber jag att först få nämna, att jag uti punkt a) fullständigt instämmer med utskottet, då jag nämligen tror, att det skulle vara alltför dyrbart för staten att använda denna synnerligen väl belägna och mycket dyrköpta byggnad till endast utrikesdepartement och bostad för utrikesministern, hvilket dock skulle kosta 400,000 kronor, det vill säga ett kapital, för hvars ränta man kan få hyra 40 à 50 väl belägna rum här i staden. Jag tror, att anmärkningarna mot detta förslag, som afser att splittra sönder hela nedre våningen till en hop små lokaler och att upptaga ett par nya trappuppgångar, redan förut äro tillräckligt framhållna, men jag vill äfven betona, att jag är öfvertygad om, att det skulle blifva alldeles för dyrbart för utrikesministern att få denna utmärkta bostad. Nu har ju chefen för finansdepartementet förutsagt, att staten skulle möblera en stor del af våningen, och detta anser äfven jag alldeles nödvändigt, men från den förutsättningen och till ett bifall af Riksdagen torde dock vara ett steg. Jag föreställer mig också, att utrikesministern har mycket trefligare och lugnare i den bostad, som för närvarande är åt honom upplåten. Denna är för honom alldeles tillräcklig, och han kan där stänga sin dörr samt bo ensam i hela huset. Jag biträder således, som sagdt, utskottets förslag i punkt a).

Likaledes ansluter jag mig till punkt c) i afseende å utredning om behovet af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden, ty därmed menar jag icke kansliet, utan endast de öfriga ämbetsverken. Det är nu 7 hus, som äro eller blifva lediga; däraf är dock ett redan upptaget af arméförvaltningen. Men dessa 7 hus komma väl att gå åt, oafsedt kanslibyggnaden. Som bekant erfordras lokaler för väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, landtmäteristyrelsen, lotsstyrelsen, kommerskollegium, patentverket, riksförsäkringsanstalten och krigshofrätten etc. Med ett ord, det finnes många dylika verk, för hvilka betalas högst betydliga hyror. De äro därjämte underkastade nödvändigheten att vidkännas stora utgifter vid emellanåt skeende flyttningar, och de äro nu icke heller alltid väl inhysta. Därför skulle det för dem vara synnerligen fördelaktigt att få fasta bostäder i de statens hus, som nu äro disponibla.

Återstår i alla fall kanslihusfrågan, hvilken behandlas under

punkten b). Jag har där tillsammans med några andra ledamöter af utskottet anmält min reservation. Här erkänner utskottet, att behovet af en nybyggnad för kansliet är trängande, och detta torde icke vara för mycket sagdt. Det torde icke finnas någon af herrarna, som icke vid besök däruppe har funnit, huru dåliga kanslihusets lokaler i själfva verket äro samt huru som trängsel och eldfara där är rådande. Vissa departement, såsom civildepartementet, hafva fått splittra sig i olika våningar med svåra förbindelser, och vissa afdelningar, som tillhöra departementen och borde vara förlagda i samma hus, hafva måst kastas ut i andra hus på långt afstånd. Jag anser det därför vara af den allra största vikt, att denna fråga blir snart löst. Det är nu 13 år sedan man först började arbeta på frågans lösning, och detta arbete har sedermera fortgått. Om jag icke misstager mig, är det 7 eller 8 förslag, som varit dels framlagda för Riksdagen, dels utarbetade utan att framläggas för Riksdagen. Två gånger har det varit fråga om byggnader på kanslihus tomten, två gånger har det varit ifrågasatt att bygga i Kungsträdgården och två gånger på Riddarholmen, men alltjämt begär Riksdagen en utredning. Ett förslag har förelegat, innehållande ett ganska utförligt aftal med Stockholms stad, men Riksdagen har kasserat detta och ånyo begärt en utredning. Någon gång bör väl dock Riksdagen fatta ett beslut, så att det blir något af och så att Kungl. Maj:t har en fast punkt att stå på. Det billigaste vore nog, såsom här också en talare har framhållit, att dela på kanslihuset mellan den nuvarande tomten och arfurstens palats, ty med den förbindelse, som förmedlas genom dels den nya, dels den nuvarande bron, blifva distanserna icke så långa. På detta sätt skulle i palatset kunna inrymmas två departement, om icke mera. Då skulle de andra flyttas ut, medan en nybyggnad uppfördes å kanslihus tomten. Jag har förut föreställt mig, att detta skulle i alla hänseenden vara det billigaste, men jag tror nu, att det icke låter sig göra. Ty medan utredningen pågått och frågan väntat sin lösning, hafva undan för undan fordringarna ökats, så att, medan det nuvarande kanslihuset innehåller omkring 40,000 kvadratfot, man nu begär 140,000 kvadratfot. Ju längre man uppskjuter afgörandet af denna sak, ju större blifva fordringarna, och det blir icke billigare för det.

Om man således i likhet med mig antager, att detta icke låter sig göra, så är frågan den, hvar kanslihuset skall ligga. Nu har utskottet sagt, att den ifrågasatta tomten icke är olämplig. Föredragande departementschefen säger, att det är den enda numera tänkbara, om man icke tänker sig att kunna dela dessa departement, hvilket jag tror numera icke låter sig göra. Jag skulle därför vilja instämma med departementschefen däri, att den föreslagna platsen är den enda numera tänkbara. Och hvad

Om anskaffande af nya lokaler för utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

beträffar den invändningen, att man skulle förstöra Kungsträdgården genom att där uppföra ett kanslihus, så vill jag påstå, att Kungsträdgården och Stockholms stad skulle vinna på detta i stället för att förlora. Ty det är endast ett kort stycke af den norra delen, som skulle borttagas, men i stället finge man en vacker afslutning af Kungsträdgården i ett palats, hvilket naturligtvis skulle tillfredsställa de arkitektoniska pretentioner, som kunna göras gällande i afseende på denna plats. Och hvad beträffar den västra delen af byggnaden, skulle den icke alls inkräkta på torget, och den vore naturligtvis alltid mycket vackrare än de kaféer och öfriga byggnader, som nu ligga där. Jag är således öfvertygad om, att denna byggnad skulle blifva en prydnad för staden och att den alls icke skulle otillbörligt inkräkta på torget. Det synes mig därför, att denna plats är den enda tänkbara. Nu kostar detta förslag naturligtvis ganska mycket penningar, men det är icke dyrare än något af de andra, om man inräknar kostnaderna för byten och inköp af tomter samt för flyttning af andra ämbetsverk. Jag tror således, att detta är det billigaste förslag, som kan framläggas, och skulle nu den gamla kanslihusomtten möjligen vara värd en million eller något dylikt, så bör ju detta belopp afdragas på kostnaden.

Därtill kommer, att jag föreställer mig, att man kan göra icke obetydliga inskränkningar på det stora förslaget. Hvad statsministerns bostad beträffar, så har jag för min del icke något emot, att staten anordnar en sådan under förutsättning, att staten jämväl möblerar de paradrum, som där skola förekomma. Men då icke någon röst har höjt sig för den saken, vill jag icke yrka på detta; i stället skulle man ju mycket väl kunna där inrymma utrikesdepartementet. Jag tror äfven, att det ytterligare kan göras ganska betydliga inskränkningar, ty för hvarje förslag, som framkommit, har golfytan ökat. Såsom herr Sjöcrona redan nämnt, kan möjligen ett och annat, som enligt förslaget skulle inrymmas i kanslibyggnaden, förläggas på annat håll. Sålunda torde ateljébyggnaden kunna med fördel användas för en del ändamål, som tillhöra departementen. Men å andra sidan blir säkerligen inlösen af västra delen icke obetydligt dyrare, än som svarar mot taxeringsvärdet, och därför hafva reservanterna icke velat nu ändra något å summan, utan fortfarande yrkat på det föreslagna beloppet af 4,860,000 kronor.

Jag skulle emellertid vilja anhålla, att i reservationen på sidan 50 må strykas de ord, som afse ett anslag å extra stat af 500,000 kronor. Jag skall sedermera återkomma till denna punkt, och vill nu endast omnämna, att detta belopp torde böra utgå, för att icke, ifall förslaget bifalles, härigenom skall vållas någon rubbning i statsregleringen.

Jag ber således att för min del få instämman med utskottet i punkterna a) och c). När sedermera punkten b) blifvit före-

dragen, skall jag tillåta mig att yrka bifall till reservationen med den ändring, jag nyss omnämnde.

Om anskaffande af nya lokaler för utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

Herr Fränckel: Jag blef uppkallad af den ärade ordföranden i statsutskottet, då han slutade sitt anförande därmed, att man borde se tiden an. Jag hemställer till herrarne, huruvida vi icke redan hafva sett tiden an ganska betydligt. Första gången, som detta ärende väcktes, var nämligen år 1892.

Hvad är nu anledningen till att man ånyo vill undanskjuta denna fråga? Det förefaller mig, som om idéerna beträffande detaljerna i detta företag äro så många, att man icke trott sig om att kunna lösa frågan på en gång. Det är därför, som vi reseranter trott oss böra försöka att lösa frågan partiellt. Vi hafva ansett, att detta skulle kunna ske på det sätt, att man verkligen delade den i de två punkter, som här föreligga.

Den ena punkten är den, att staten har förvärfvat arffurstens palats, hvilket kommer att från och med hösten i år stå tomt, och då är frågan: huru skola vi använda detta arffurstens palats? Man bör tillse, att det icke kommer att gå med detta hus som med så många förut eller att det kommer att stå tomt under en längre tid, medan man funderar på hvad det skall användas till. När man går tillbaka till de skäl, som bestämde staten för att inköpa detta hus, så kan det icke blifva fråga om att tänka på hvad huset kostat i inköp och att därefter bedöma hvad det får användas till. I själfva verket ställer sig saken på följande sätt: vilja vi rasera detta hus eller på detsamma nedlägga några kostnader för att på bästa sätt använda det för statens räkning? Det befinnes nu, att huset är så inredt, att om man undantager parterrvåningen, man först har en hög praktvåning och därofvån på en vanlig våning. Hvad vill man då göra? Skall man rifva denna praktvåning och inreda fyra våningar i huset, eller skall man använda våningarna i det skick de befinnas? Enligt mitt förmenande är i Kungl. Maj:ts proposition en möjlighet gifven att med jämförelsevis liten kostnad använda huset i hufvudsakligen oförändradt skick. Kungl. Maj:t har föreslagit att för aptering af detta hus använda 370,000 kronor till två faktiskt behöfliga ändamål. Det ena ändamålet är att dit förflytta utrikesdepartementet. Hvad åter angår det andra ändamålet, så har man för användande af våningarna i befintligt skick kommit att tänka på, huruvida det icke vore ekonomiskt klokt att dit flytta utrikesministerns bostad. Såvidt jag kan finna, är detta förslag i ekonomiskt hänseende absolut fördelaktigt. Utrikesministern bor för närvarande i ett hus, som tillhör staten och som har ett sådant läge, att det kan anses betinga ett försäljningsvärde af 450,000 kronor. Då frågar jag: om jag nu kan i arffurstens palats, som staten har förvärfvat och som man bör försöka att såvidt som möjligt bibehålla i samma skick,

Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)

inrymma utrikesministerns bostad och sålunda både skaffa honom en värdig bostad och på samma gång frigöra en tomt, som, antingen man vill sälja den eller ej, kan beräknas lämna afkastning på ett kapital af 450,000 kronor — är icke denna åtgärd ekonomiskt fördelaktig i frågans nuvarande läge? Jag får icke, såsom här skett, säga, att husets afkastning icke kommer att uppgå till 90,000 kronor, ty huru herrarne än vilja disponera detta hus, så får man, äfven om man dit flyttar tre eller fyra ämbetsverk, icke full afkastning på den summa, som vi betalat för huset. Vi hafva här endast att se till, på hvilket sätt vi kunna billigast använda detsamma.

Man har nu med Kungl. Maj:ts förslag jämställt åtskilliga andra förslag, hvaribland förslaget om att till arffurstens palats flytta högsta domstolen. Jag ber dem om ursäkt, som motionerat i denna punkt, men jag kan icke för min del tänka mig något mera olämpligt än att flytta högsta domstolen till arffurstens palats. Huru vill man då att högsta domstolen skall ligga? Den bör helst ligga tyst, men den behöfver icke ligga centralt, ty högsta domstolen har icke någon allmänhet att kommunicera med. Och hvad skäl finnes då för att flytta högsta domstolen till arffurstens palats annat än möjligen det skälet, att högsta domstolen är van att sitta på slottet och sålunda fortfarande bör få arbeta i höga rum? Jag kan icke förstå, att det finnes någon af våra högre förvaltningsgrenar, som så litet som högsta domstolen behöfver ligga centralt. Ty högsta domstolen har ju icke någon förbindelse med någon annan myndighet än nedre justitirevisionen, hvarjämte möjligen vederbörande advokater stundom torde hafva behof af att dit hänvända sig.

Det har talats om att man skulle kunna förlägga flera ämbetsverk till arffurstens palats. Huru man än förlägger dem, kan man dock icke undgå att ombygga den stora våningen och nedlägga större belopp på detta hus.

Om jag således, sedan huset blifvit tomt, kan för en jämförelsevis obetydlig uppoffring vinna det målet, att huset *genast* kan användas och att därjämte ett, låt vara pretentiöst läge erhålles för utrikesdepartementet och för utrikesministerns bostad, så tror jag, att det icke vore någon idé med att i detta fall annorlunda förfara. I andra länder söker man att förlägga utrikesdepartementet och utrikesministerns bostad så monumentalt som möjligt. Och hvarför? Jo, därför att utlänningar mera kommunicera med dessa institutioner än med andra departement.

Således kan jag icke finna annat, än att Kungl. Maj:t har i afseende å första punkten angifvit goda skäl för att partiellt lösa denna fråga, och jag kan därför icke annat än för min del på det lifligaste biträda detta förslag och yrka bifall till denna del af reservationen.

Jag kommer nu till andra momentet af utskottets hemställan,

som rör förslaget om uppförande af nytt kanslihus. Därom kan man ju hafva olika meningar. För min enskilda del vill jag förklara, att jag såsom stockholmare och med den erfarenhet jag har på grund af den befattning, jag tagit med rådhusfrågan i Stockholm, icke har något att invända emot Kungl. Maj:ts förslag att förlägga kanslihuset vid Karl XIII:s torg, men på grund af de skäl, som här blifvit anförda, och med hänsyn till hvad som i öfrigt varit bekant inom utskottet, tror jag dock, att frågan om byggande af ett kanslihus med de dimensioner, som här föreslagits, och om anslående af medel härtill bör anstå, tills man hunnit underkasta frågan ytterligare utredning. I parentes sagdt ber jag att få nämna, att någon möjlighet att få bibehålla kansliet i dess nuvarande lokal enligt mitt förmenande icke förefinnes. Om herrarne närmare besett denna tomt, något som jag varit i tillfälle till, när jag satt i den s. k. rådhuskommittén härstädes, torde herrarne hafva funnit, att, när den nya bron från Drottninggatan blifvit färdig, tomten, när ny byggnad där eventuellt skall uppföras, måste afkortas betydligt för att lämna plats för den trafik, som kommer öfver bron. Då skulle det återstå endast ett litet fyrkantigt hus, som icke någon kan falla på den idén att använda som kanslihus. Hvad åter angår att förvärfva det nuvarande polishuset, då detta blir disponibelt, sedan nytt polishus uppförts på Kungsholmen, tror jag, att frågans lösning på detta sätt är alltför aflägsen för att nu kunna tagas i betraktande. Jag kan nämligen icke tänka mig annat, än att Stockholms kommun, med hänsyn till nämnda tomts centrala belägenhet, söker använda densamma för något stadens behof. Det är af dessa skäl, som jag tror, att man med afseende å de tre sista momenten bör kunna bifalla utskottets förslag.

För närvarande vill jag inskränka mig till att beträffande första momentet yrka bifall till reservationen.

Friherre von Schwerin: De talare, som hittills haft ordet, hafva yttrat sig i egenskap af medlemmar i statsutskottet. Endast en enda ledamot i kammaren, som icke tillhört utskottet, har utvecklat sin åsikt i frågan. Under den grundliga utredning, han verkställde af densamma, framhöll han såsom sin uppfattning, att det nuvarande kanslihuset jämte närliggande byggnader borde användas för ändamålet och att till och med en Suckarnes bro borde byggas öfver Myntgatan för att förena dessa byggnader med hvarandra. Detta vore emellertid något som brandkåren i Stockholm sannolikt icke skulle vara intresserad af. En sådan brobyggnad finnes som bekant redan nu i Stockholm, nämligen vid gamla riksbankshuset.

Jag begärde närmast ordet för att yrka bifall till reservationen i första punkten. Den föregående talaren har så grundligt framhållit de skäl, som tala för denna åsikt, att jag i hufvudsak

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

endast behöfver instämman med honom. Ett ytterligare skäl för att till arffurstens palats förlägga utrikesministerns ämbetsbostad — låt vara, att den nuvarande bostaden ännu befinner sig i godt skick — har härjämte på sista tiden tillkommit. Den omtvistade s. k. stalltomten bakom Grand Hôtel skall nämligen, enligt hvad nyligen bestämts, bebyggas med ett stort monumentalt hotell, och nämnda byggnad skall då gå ända fram till gatulinjen, hvilket gör, att utrymmet därintill blir betydligt förminskadt. Då en stor trafik kommer att uppstå på platsen, blir det ett oundgängligt kraf att rifva ned den nuvarande utrikesministerns bostaden, som nu skjuter ut på Stallgatan. Alltså måste detta göras förr eller senare, och det är då mycket bra, om man redan nu kan flytta utrikesministerns bostad och utrikesdepartementet till arffurstens palats. Om man kan till detsamma förlägga några flera lokaler än utrikesministerns bostad och utrikesdepartementet, vågar jag icke yttra mig om. Men om detta skulle nödvändiggöra en mera grundlig ombyggnad af palatset, vill jag icke vara med därom. När vi nu emellertid af pietets- och andra skäl förvärfvat huset för ett högt pris, böra vi kunna inreda och iordningställa detsamma till utrikesdepartement och ämbetsbostad åt utrikesministern. Alltså skall jag be att få yrka bifall till den af herr Wijk med flera vid första momentet afgifna reservationen.

När jag nu kommer till frågan om kanslihusets läge, så får jag för min del helt kort och godt förklara, att jag icke i princip har något emot att godkänna Kungl. Maj:ts förslag. Min öfvertygelse är nämligen, att kanslihuset ej kommer att vanpryda Kungsträdgården, utan tvärtom. Det har blifvit vanligt här i Stockholm, att, så fort fråga uppstår om uppförande af offentliga byggnader, en opinion alltid däremot uppkommer. Man börjar på att skrika och protestera, men när byggnaden blifvit färdig, anses den mycket bra ändå. Så t. ex. hoppas och tror jag, att alla de, som förr ansågo, att riksdagshuset låg vanprydande, nu hafva öfvergifvit denna åsikt. Så tror jag också, att det skulle gå, om kanslihuset förlades i Kungsträdgården.

Man kan få se besynnerliga saker i Stockholm. När t. ex. på den lilla pärlan i strömmen, Strömsborg, byggdes ett skåp med fyra våningar, hade icke någon något vidare att invända däremot, åtminstone var det icke en lika stark opinion däremot som mot riksdagshusets förläggande på Helgeandsholmen. Och dock är det egentligen Strömsborg, som stänger utsikten, och icke riksdagshuset. Jag vill äfven nämna ett annat exempel. Det var icke längre sedan än i går eller förgår, som jag begaf mig ut till Djurgården — jag skulle ut till ett ställe, som heter Hasselbacken. Mellan Byströmska villan, som är af omtvistadt arkitektoniskt värde, och den lilla Davidsonska villan, som jag för min del anser vara rätt vacker, ligger en öppen plats. På denna

vackra, temligen smala plats höll man då på att uppföra ett större plankskrälle, som kommer att fördärfva den platsen. Som vi hafva hört, har den Byströmska villan i dessa dagar öfvergått till ny ägare. Om det kan vara så behagligt för honom, att lådan blir ditsatt, vill jag icke inlåta mig på.

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.*

(Forts.)

Men fast jag påstår, att man skulle kunna förlägga kanslihuset i Kungsträdgården, vill jag dock icke vara med därom annat än i yttersta nödfall, och detta af det skäl, att detta läge är olämpligt med hänsyn till eldfara. Det kan nämligen icke nekas, att, därest kanslihuset med alla dess dyrbara dokument och handlingar förlades i Kungsträdgården, detsamma skulle komma att ligga eldfarligt i en af stadens mest bebyggda trakter.

För min del anser jag, att det vore lämpligt att hafva alla ämbetsverk liggande afskilda för sig på en holme, som kan vid eldsvådor och andra farliga tillfällen afstängas. Min tanke har därför varit och är fortfarande, att man skulle söka koncentrera alla ämbetsverken på Riddarholmen, om detta låter sig göra. De tomter, man härför behöfde förvärfva, äro endast några staden tillhörande hus, som man ju lätt kunde byta sig till, samt dessutom det Norstedtska huset, som staten enligt min åsikt redan för länge sedan bort köpa. Det förefaller mig högst besynnerligt, att man i denna fråga icke börjat i rätta ändan. Samma dag då Riksdagen flyttade från sitt gamla hus, hade man bort på den stora gårdstomten därstädes börja uppföra ett hus om 4 eller 5 våningars höjd, afsedt till kanslihus. När man sedan behöfde mera utrymme, kunde man ombygga själfva gamla riksdagshuset. Behöfdes ytterligare plats, kunde man sedan gå in på Wallinska skolans och kammarrättens tomter, samt sedermera, om så erfordrades, hela Riddarholmen rundt. Det skulle på detta sätt kunna bli plats för huru många departement och ämbetsverk som helst. Kanslihusets förläggande i Kungsträdgården skulle däremot medföra den olägenheten, att, om detsamma i framtiden skulle behöfva utvidgas, detta icke kunde ske annat än genom ett ytterligare belamrande af Karl III:s torg. Beträffande frågan om uppförande af nytt kanslihus skall jag därför be att få ansluta mig till utskottet, så att denna fråga må kunna blifva föremål för vidare utredning.

Friherre Gripenstedt: Då många talare redan uppträdt, kan jag fatta mig kort. Och jag kan göra detta desto hellre, som min åsikt återfinnes i reservationen.

Beträffande den del af utskottets betänkande, som handlar om afslag å förslaget om kanslihusbyggnadens förläggande i Kungsträdgården, instämmer jag med utskottet. Likaså förenar jag mig med utskottet i anhållan om utredning angående behofvet af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden samt beträffande statens därinom belägna fastigheter. Utom de lokaler,

*Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)*

som redan upplåtits till ämbetsverk, blifva under detta år tillgängliga gamla riksdagshuset, samt riksgäldskontorets och riksbankens forna lokaler. Det finnes således ganska många byggnader, som kunna för här ifrågasatt ändamål användas, och det synes då lämpligt, att saken i hela dess vidd i ett sammanhang toges i öfvervägande. Huruvida det är behöfligt, att samtliga departementen förläggas i en gemensam byggnad eller om dessa kunna fördelas på olika lokaler, får väl den framtida undersökningen utvisa.

Den del af utskottets utlåtande, som afstyrker Kungl. Maj:ts framställning om användande af arffurstens palats, anser jag mig däremot icke kunna förorda. Mot Kungl. Maj:ts förslag i denna del har invändts, att utrikesministern i palatset skulle erhålla en allt för furstlig och rundligt tilltagen bostad. Men om nu palatset öfverhufvud skall användas såsom bostad, hvilket jag anser riktigt, förefaller det mig, att detsamma icke kan användas bättre än till bostad för utrikesministern, som ju är en person i sådan ställning, att han i hög grad måste representera.

Det har vidare sagts, att förslaget härutinnan vore för dyrt och att utrikesministerns gamla våning ännu med fördel kunde användas för sitt ändamål. Jag tror emellertid, att om man tager denna våning i närmare betraktande, man skall finna, att densamma icke är så lämplig, som man vill påstå. I denna våning befintliga möbler och inventarier skulle dock naturligtvis kunna flyttas till palatset.

Ytterligare har af andra framhållits, att palatset skulle lämpa sig till ämbetslokal åt högsta domstolen. Det är ju mycket möjligt, att högsta domstolen skulle finna sig mycket bra därstädes, men högsta domstolen har dock sedan gamla tider haft sina sessionsrum på slottet, och när detta byggdes, var det afsedt icke blott för bostad åt de kungliga, utan äfven till lokaler åt högsta domstolen och Kungl. Maj:ts kansli och för en del andra ändamål. Nedre justitierevisionen, som hyr rum på Strömsborg, ligger visserligen nu något aflägsset från högsta domstolen, men detta kan ju afhjälpas genom att revisionen får plats i någon byggnad, som ligger närmare. För min del anser jag, att det vore synd att vandalisera palatset med alla dess vackra rum genom allt för stora omändringar för att därstädes förlägga utslutande ämbetslokaler. Detta skulle nog också kosta lika mycket som att använda palatset till bostadsvåning för utrikesministern, på samma gång utrikesdepartementet där inrymdes, hvilket allt jag för min del finner ganska tilltalande. De ändringar, som Kungl. Majt nu föreslagit i afseende å palatsets inredning, kunna visserligen tåla vissa modifikationer, då de föreslagna ändringarna i viss mån äro kostbarare än som behövas. Jag vill därför icke så mycket försvara den kungl. propositionen utan jag vill endast försvara palatset och söka förekomma, att denna gamla prakt-

byggnad helt och hållet användes till ämbetsverk. Skulle utrikesdepartementet flyttas ifrån gamla kanslihuset till palatset, skulle härmed äfven den fördel vinnas, att det blefve så pass godt utrymme i nuvarande kanslihuset, att man tillsvidare tryggt kan afvakta en undersökning rörande kanslihusfrågan i öfrigt.

Jag tror således, att det vore fördelaktigt att bifalla Kungl. Maj:ts förslag i den punkt, vid hvilken herrar Wijk och Fränckel samt jag reserverat oss, och jag yrkar därför bifall till vår reservation.

Om anskaffande af nya lokaler för utrikesdepartementet m. m.
(Forts.)

I detta anförande instämde herr *Jonsson*.

Herr Bohnstedt, Knut: Jag skall endast yttra några få ord. Beträffande mom. a) vill jag endast yrka bifall till utskottets förslag. Hvad mom. b) beträffar, har jag i likhet med friherre Palmstierna reserverat mig mot utskottets hemställan. Anledningen härtill är, att jag anser det vara ytterst viktigt, att med det snaraste platsen för byggande af nytt kanslihus bestämmes. Under 6 års tid har det arbetats på att få en lämplig plats. Två gånger har förslag framlagts om byggnadens förläggande på Ridderholmen och två gånger om att lägga densamma vid Karl XIII:s torg. Men hvarje förslag, som framkommit, har blifvit afslaget. Mig synes det nu mycket lämpligt att använda den del utaf Kungsträdgården, som här föreslagits, till kanslihus. Man har nämligen där utrymme att bygga ett kanslihus med lämpliga och stora lokaler, och härtill kommer den fördelen, att man, därest detta förslag antages, kan uppföra byggnaden och få densamma färdig utan att behöfva rubba ett enda ämbetsverk i dess lokal.

Hvad beträffar det uttalande, som här gjorts, att staten har många byggnader, som kunna disponeras, anser äfven jag, att det är skäl att klargöra, huru dessa skola användas. Men staten har också en mängd ämbetsverk, som äro husvillan, och enligt min öfvertygelse komma nämnda byggnader att fyllas med dessa husvillan ämbetsverk, utan att kanslihusfrågans lösning därigenom behöfver uppskjutas. Då jag således anser det vara mycket viktigt, att denna fråga någon gång blir löst, kommer jag att förena mig i det yrkande, som af friherre Palmstierna vid moment b) kommer att framställas.

Herr Wijk: Jag trodde verkligen, att vi därigenom, att kanslihusfrågan ånyo bragts å bane, skulle komma ett steg närmare frågans lösning, så att man åtminstone kunde blifva ense om, *hvar* den nya byggnaden skulle förläggas. Men den ärade representanten från malmöhusbänken, som nyss hade ordet, han började ånyo kretsgången. Första gången frågan kom upp, var 1893 — förslaget gällde gamla kanslihuset — då föll den därför att

Om anskaf-
fande af nya
lokaler för
utrikes-
departementet
m. m.
(Forts.)

man icke kunde komma öfverens med Stockholms stad. Sedan kom det Möllerska förslaget att förlägga kanslihuset i Kungsträdgården, som gick löst på 4,180,000 kronor. Därefter framlades ett förslag att förlägga byggnaden på generalstabens och auktionsverkets tomt, hvilket förslag slutade på en summa af 5,440,000 kronor. Det är ett förslag af ungefär samma beskaffenhet, som den ärade representanten för Malmöhus län nu förordar. Man skulle då inköpa Norstedtska tomten, hvilken lösesumma sannolikt skulle komma att uppgå till 2 eller 3 millioner kronor, och hela anläggningen skulle då kosta 8 eller 9 millioner kronor. Men är det skäl uti börja på ånyo med hvad man fann år 1900 icke kunde realiseras? Utskottet har nu åtminstone uttalat sig för Kungsträdgården så till vida, att utskottet sagt, att ett förläggande af kanslihuset därstädes icke är olämpligt, för såvidt regeringen icke kan hitta på något bättre förslag — något, som den sannolikt icke kan göra. Jag skulle gärna velat — och detta var till en början min afsikt inom den afdelning af utskottet, som behandlat frågan — yrka bifall till Kungl. Maj:ts förslag. Men då jag märkte, att ingen ville sluta sig till denna uppfattning, har jag anslutit mig till en skrifvelse om utredning, så att man åtminstone till kommande riksdag skall kunna få utredt såväl kanslihusets storlek som ock platsen för förläggningen af detsamma.

Herr Tamm, Hugo: Då egentligen endast första punkten är föredragen, vill jag endast hålla mig till den sak, som däri beröres. Och jag vill då fråga: Är verkligen Första Kammaren, när Andra Kammaren nu antagit utskottets förslag, villig att taga på sitt ansvar beviljande af en så stor utgift för utslutande utrikesdepartementets räkning, som här är ifrågasatt? Jag tror, att landet ligger så, att man måste se till, att tredje hufvudtiteln ej växer för hög, och att det icke går an, att vi nu a priori i denna stund, innan vi veta i hvilken utsträckning vår utrikesminister skall hafva sin verksamhet, lägger på denna hufvudtitel en utgift, som äfven kommer att draga med sig stora utgifter.

Jag anhåller om bifall till utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare därpå att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den utaf herr Wijk m. fl. vid utlåtandet afgifna reservation; och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkten b)

Kungl. Maj:t hade vidare uti propositionen n:o 96 föreslagit Riksdagen att besluta, att ny byggnad för Kungl. Maj:ts kansli med undantag af utrikesdepartementet skulle uppföras i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af arkitekten L. Peterson den 2 januari 1905 afgifvet förslag, samt att för ifrågavarande byggnadsföretag och däraf föranledd inlösen af ateljébyggnadsaktiebolagets hus i nordvästra hörnet af Kungsträdgården äfvensom af de under enskild äganderätt lydande tomter i kvarteret Kungl. Trädgården, som enligt förslaget vore afsedda att för byggnaden tagas i anspråk, bevilja ett belopp af 4,860,000 kronor, samt däraf anvisa 575,000 kronor ur fonden för anordnande af lokaler för statens ämbetsverk i hufvudstaden och 500,000 kronor å extra stat för år 1906.

*Om ny
byggnad för
Kungl. Maj:ts
kansli.*

Utskottet hade hemställt, att Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning icke måtte vinna Riksdagens bifall.

Friherre Palmstierna: Herr grefve och talman! Jag har förut nämnt, att jag beträffande detta moment skulle komma att yrka bifall till den af mig med flera afgifna reservationen. Då Andra Kammaren emellertid redan bifallit utskottets hemställan och ärendet har framkommit, om jag så får säga, på Riksdagens sista dag, vill jag icke nu vidhålla detta yrkande, ehuru jag visserligen vidhåller min åsikt i saken. Jag har således icke något yrkande att göra.

Öfverläggningen ansågs härmed slutad, hvarefter kammaren biföll hvad utskottet i nu föredragna punkt hemställt.

Punkterna c) och d).

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning af sammansatta stats- och bankoutskottets den 13 och 15 innevarande månad bordlagda memorial, n:o 16, angående ersättning åt Norrtälje mekaniska stenhuggeriaktiebolag för förlust på leveranser i och för riksbyggnaderna å Helgeandsholmen, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Vid förnyad föredragning af konstitutionsutskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 14, i anledning

af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående inrättande af ett nytt statsdepartement för i främsta rummet arbetarlagstiftning, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.*

Föredrogs ånyo konstitutionsutskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande, n:o 15, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen, dels ock inom Riksdagen i ämnet väckt motion.

I proposition af den 13 april 1905 hade Kungl. Maj:t till Riksdagens pröfning i grundlagsenlig ordning framlagt följande

»Förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen.

§ 60.

Till bevillningar räknas tull- och accismedlen, postmedlen, chartæ-sigillatæafgiften, husbehofsbrännerimedlen samt hvad hvarje Riksdag dessutom särskildt såsom bevillning sig åtager.

Har Konungen beslutit, att för Riksdagen framställa förslag om åsättande eller höjande af tull å kaffe, socker, tobak, vin eller spritvaror eller af tillverkningskatt å brännvin eller socker, äge Konungen, utan afvaktan å Riksdagens beslut, tillika förordna, att den sålunda föreslagna afgiftsberäkningen skall omedelbart tillämpas. Sådan föreskrift må dock ej meddelas å annan tid, än då Riksdagen är samlad eller högst tre veckor före Riksdags början.

I öfrigt må ej några allmänna afgifter, af hvad namn och beskaffenhet som helst, utan Riksdagens samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och utgående spannmål allena undantagen. Ej heller må Konungen statens inkomster förpakta, eller, till vinning för Sig och kronan eller enskilda personer och korporationer, några monopolier fastställa.»

I sammanhang med denna proposition hade utskottet till behandling förehäft en af herr *P. A. H. Cavalli* inom Första Kammaren väckt motion, n:o 53, uti hvilken hemstälts, att ifrågavarande proposition icke måtte vinna Riksdagens godkännande.

Utskottet hade hemställt, att Riksdagen, med bifall till herr *Cavallis* motion, måtte finna Kungl. Maj:ts förevarande proposition icke kunna bifallas.

Herr statsrådet Berger: Herr grefve och talman! Då konstitutionsutskottet förmåler, att utskottet med anledning därpå, att ifrågavarande proposition sent öfverlämnats till utskottet, icke varit i tillfälle att åt denna fråga ägna den ingående behandling, som frågans vikt kräfver, tager jag för gifvet, att utskottets hemställa om afslag å propositionen kommer att bifallas. Vid sådant förhållande lärer det icke vara lämpligt att nu mycket orda i saken. Jag anhåller dock att få i största korthet framhålla ett par synpunkter.

Utskottet säger, att äfven med bibehållande af nu gällande bestämmelser i förevarande afseende de olägenheter, hvarom här är fråga, i väsentlig mån torde kunna afhjälpas genom snabba och klokt afvägda åtgärder från Kungl. Maj:ts och Riksdagens sida. Ja, nog kunna olägenheterna i viss mån afhjälpas genom snabba åtgärder, men svårigen fullständigt, ty skall Riksdagens pröfning vara en verklig pröfning, så måste ju alltid åtgå åtminstone några dagar från den dag, då propositionen kommer till Riksdagen, till den dag, då verkställighet af beslutet följer. Det bör icke heller förgätas, att propositionen ju vanligen öfverlämnas till Riksdagen vid densamma början, innan bevillningsutskott blifvit tillsatt. Och mera än några få dagar behöfvas icke för att i dessa fall åstadkomma äfven rätt allvarsamma olägenheter. Kungl. Maj:t har därför ansett, att vill man en verkligt effektiv lösning af denna fråga, så bör Riksdagen afstå någon del af sin beskattningsmakt och lägga denna makt i här ifrågavarande afseende i Kungl. Maj:ts händer. Kungl. Maj:t har härutinnan haft ett föredöme i den franska lagstiftningen. I Frankrike gäller i denna fråga en lag af den 13 december 1897. Där stadgas, att hvarje af regeringen framställt förslag, afseende att höja tullen på spannmål eller brödföda, viner, kreatur eller färskt kött, skall åtföljas af ett dekret, i hvilket förordnas om omedelbar verkställighet, och skall senast dagen efter lagförslagets afgifvande detta dekret införas i den officiella tidningen och anslås vid tullkamrarna, hvarefter den nya afgiften genast träder i tillämpning.

Då nu Kungl. Maj:t föreslagit en inskränkning i Riksdagens beskattningsrätt i ifrågavarande hänseende, så har Kungl. Maj:t naturligtvis utgått därifrån, att denna inskränkning icke skulle blifva synnerligen kännbar för Riksdagen, och jag håller före, att det föreslagna intrånget i Riksdagens beskattningsrätt, ifrågasatt som det ju är i statens intresse och för allmänt väl, icke kan sägas vara af någon verkligt afsevärd betydelse.

Herr Nyström, Carl: Anledningen till att jag i detta fall reserverat mig mot utskottets mening är dels några icke riktigt hugnesamma erinringar från 1894 ifråga om försenadt införande af spannmålstull (dock under förhållanden, något olika de nu

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.*
(Forts.)

föreliggande), dels underrättelser, som ingått till utskottet, att i trots af den berömvärda skyndsamhet, med hvilken frågan om tullsatsen på brännvin och sprit behandlades 1903, det dock lär hafva lyckats där nere vid Sundet att införa afsevärda kvantiteter af ifrågavarande varor äfven på den korta tiden af 50 timmar, om hvilken bevillningsutskottets ordförande med lätt förklarlig belåtenhet yttrat sig. Ifrån affärssynpunkt, så att säga, synes därför Kungl. Maj:ts förslag välbetänkt.

Klart är emellertid att, om ett grundlagshinder reser sig mot förslaget, andra hänsyn måste vika. Principfrågan om en öfverflyttning i ett visst fall af Riksdagens beskattningsrätt synes dock i den föreliggande saken icke vara afgörande, då dels Riksdagens beskattningsrätt väl icke skulle lida alltför stort intrång genom det föreslagna undantaget, dels det gäller en tillsats till regeringsformens § 60, hvilken paragraf *redan nu* innefattar ett så väsentligt undantag från den allmänna principen, i det det heter: »Ej må några allmänna afgifter af hvad namn och beskaffenhet som helst utan Riksdagens samtycke kunna förhöjas, tullen å inkommande och afgående spannmål allena undantagen.» Som bekant tillämpades detta undantag 5 januari 1905.

Principfrågan synes mig därför icke böra vara afgörande, i fall verkligt gagn af den ifrågasatta åtgärden till ökande af statens inkomster och till inskränkning af illojal vinst skulle kunna vinnas.

Herr Hammarström: Det är att beklaga, att konstitutionsutskottet icke varit i tillfälle att ägna denna fråga en så ingående behandling, som dess betydelse tvifvelsutan påkallat. Utskottet framhåller visserligen, att den nuvarande ordningen för behandling af sådana tull- och skattefrågor, som det här gäller, kan medföra afsevärda olägenheter och tillskynda statsverket betydande förlust, men ser man på fortsättningen af utskottets yttrande och den öfvervägande, för att icke säga uteslutande, formella synpunkt, som utskottet där anlagt för frågans bedömande, så kan man känna sig något tveksam, om utskottets flertal verkligen haft öppen blick för dessa olägenheters omfattning och innebörd. I detta hänseende är ju dock redan den kungl. propositionen ganska belysande, åtminstone hvad frågans statsfinansiella sida angår. Man finner där, att under år 1903 den nuvarande ordningen på nu ifrågavarande område medförde för statsverket en förlust, som uppskattats till 4 mill. kronor, och det bör tilläggas, att detta icke är någon enstaka företeelse. Tvärtom gäller det, att vid hvarje förhöjning af tullen å kassaartiklarne eller af brännvinstillverkningsafgiften inträffar i mer eller mindre mån samma förhållande.

Vidare bör också erinras därom, att den förlust, som drabbar statskassan på detta sätt, inställer sig just vid sådana tillfällen, då statsverket minst är i tillfälle att bära den. Dessa tull- och skatteförhöjningar vidtagas för att bringa jämvikt i

budgeten, för att få debet och kredit att gå ihop, och då är det naturligtvis af vikt, att man ställer det så, att den åsyftade effekten ernås. Det är emellertid lätt att inse, att om allmänheten lyckas för en tid framåt göra förhöjningarna utan verkan, så vinner man icke hvad man i och för statsregleringen åsyftat.

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.
(Forts.)*

Jag kan utom det exempel på ett dylikt missförhållande, som anförts i den kungl. propositionen och som jag nu berört, nämna ett annat, som är lika slående. När den sista mera väsentliga förhöjningen i tullen å oarbetad tobak genomfördes år 1879, var det på samma sätt. Importen under det året växte oerhördt. Under de närmaste åren därefter var det däremot jämförelsevis endast en obetydlighet, som infördes, och icke förrän år 1883 återtog importen normala proportioner.

Emellertid är det icke endast statskassan, som blir lidande på detta förhållande, utan också näringslivet får sitta emellan. Därom vittna äfven åtskilliga af representanter för näringslivet gjorda uttalanden, hvartill i den kungl. propositionen hänvisas och som man på sin tid sett närmare relaterade i dagspressen. Förhållandet ställer sig ju så, att så snart en kungl. proposition af detta slag framlägges på Riksdagens bord, forceras importen eller uttagningarna från nederlagen, vare sig tullnederlag eller brännvinsnederlag. Det fortgår ofta nog så långt, som spekulantens resurser medgifva, och stundom får nog också krediten anlitas ganska hårdt för ändamålet; och det är icke allenast affärsmän, hvilka önska spekulera, som förfara på detta sätt, utan äfven affärsmän, som önska att mera, om jag så får säga, legitimt sköta sina affärer, tvingas med för att icke sedermera ligga under i konkurrensen, då de hopade lagren skola realiseras. Till och med i den enskilda hushållningen gör sig detta missförhållande gällande. Det är ju bekant, att vid tull- och skatteförhöjningar äfven enskilda personer lägga sig till med lager, som ofta nog icke stå i fullt lämpligt förhållande till deras ekonomi.

Såvidt jag kan finna, går den kungl. propositionen i den rätta riktningen till afhjälpan af nu ifrågavarande missförhållande. Utskottet säger nu visserligen, att äfven med bibehållande af nu gällande bestämmelser olägenheterna i väsentlig mån torde kunna afhjälpas genom snabba och klokt afvägda åtgärder från Kungl. Maj:ts och Riksdagens sida. Herr statsrådet och chefen för justitiedepartementet har redan berört detta och erinrat, att det icke torde vara lätt att med de nuvarande bestämmelserna, hur man än ställer sig, åvägbringa nödig rättelse; och däri instämmer jag.

Jag går visserligen å andra sidan icke så långt, att jag tror, att den kungl. propositionen skulle alldeles afhjälpa olägenheterna, ty nog ser man, att det långt på förhand, innan ens något förslag föreligger, spekuleras i motsedda tullförhöjningar. Jag vill i detta hänseende endast erinra om förhållandena för ett år sedan, då man väntade förhöjning i tobakstullen. Hvilka spekulationer

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.*
(Forts.)

förekommo icke då? Men i hvarje fall torde nog vara säkert, att ett väsentligt afbräck i detta slags spekulationer skulle kunna åvägabringas genom en förändring i den riktning, som Kungl. Maj:ts förslag afser, hvilket jag däremot icke tror kunna åstadkommas med de åtgärder, som utskottet kan hafva åsyftat. Jag vet visserligen icke bestämdt, hvad man därvidlag tänkt på, men äfven om man vill tänka sig en sådan förändring i det nuvarande tillvägagångssättet, att statsverkspropositionen icke behöfde vara fullt så oförbehållsam utan att omnämmandet af frågan om afgiftsförhöjningen kunde få anstå till dess den särskilda kungl. propositionen i ämnet framlades, så är det likväl tydligt, att man icke mycket vinner i nyss angifna hänseende, ty hur man än ordnar saken, så måste väl något dygn förflyta, innan frågan hinner blifva behandlad af och expedierad från Riksdagen; och det torde vara uppenbart, att under tiden hinner man få in ganska stora kvantiteter, exempelvis från Köpenhamns frihamn till Malmö, och än värre, man hinner tömma nederlagen i hela landet. Med telefonens och telegrafens hjälp går det lätt nog att snabbt få underrättelsen spridd. För att herrarne må kunna inse, hvilken betydelse uttagningen från nederlagen har, ber jag endast att få framhålla, att under januari månad förra året, då man trodde att ett förslag om förhöjning af tobakstullen skulle framläggas, förtullades under loppet af två dagar före riksdagens början här i Stockholm från nederlag icke mindre än inemot 1 million kilogram oarbetad tobak. Hade det exempelvis blifvit fråga om en förhöjning med 50 procent af tullen, så hade detta allenast på nämnda parti gjort en förlust för statskassan af inemot $\frac{1}{2}$ million kronor.

Utskottet säger sedermera, att andra sätt att lösa frågan, utan att intrång sker i Riksdagens beskattningsrätt, kunna ju ock tänkas.

Jag fruktar dock, att hvilket sätt man än ville välja i annan riktning än den, hvori det kungliga förslaget går — om kamrarnes sammanträden skulle tänkas äga rum för slutna dörrar eller hur det nu skulle tillgå, lämnar jag därhän — så skulle detta sätt mer eller mindre visa sig otillfredsställande. Det vore i hvarje fall icke möjligt att hindra uttagningarna från nederlagen.

Mot det förslag, som af Kungl. Maj:ts framlagts, har jag emellertid samma anmärkning att göra som utskottet, nämligen att det inskränker Riksdagens beskattningsrätt bra mycket, och jag kan icke finna annat än att det inskränker den för mycket, ty här är det dock fråga om att öfverlåta åt regeringen en *definitiv* beskattningsrätt, och det är detta, som jag icke kan finna vara behöfligt. Om Riksdagen icke bifaller Kungl. Maj:ts förslag om förhöjning i tull- eller tillverkningsafgift eller om Riksdagen besluter att sätta tull eller tillverkningsafgift till lägre belopp än

Kungl. Maj:t föreslagit, så borde det ej ur någon synpunkt, synes det mig, kunna möta större betänkligheter att till vederbörande restituera den för högt erlagda afgiften. Blevde ett stadgande i sådant syfte tillagdt i det kungliga förslaget, så komme förslaget icke att afse annan rätt för Kungl. Maj:t än att vidtaga en provisorisk åtgärd. Det vore Riksdagen, som slutligen reglerade, hvilka afgifter som skulle erläggas. Därmed borde man kunna brutit udden af de konstitutionella betänkligheter, som kunna framställas mot förslaget. Jag kan heller icke hvarken ur rättvisans eller ur billighetens synpunkt inse hållbarheten af de skäl, som i den kungl. propositionen anförts för att icke göra ett sådant tillägg; och det är den omständigheten, att ett sådant tillägg saknas, som hindrar mig att gifva min röst för Kungl. Maj:ts förslag, sådant som det nu föreligger.

Jag vill med hvad jag nu anført endast hafva uttalat, att frågan enligt min mening är viktig och kräfver snar lösning; och jag tror, att lösningen bör gå i den riktning, som Kungl. Maj:ts förslag anger. Jag har intet yrkande att göra.

Herr Åkerberg: Om jag meddelar kammaren, att jag för 4 år sedan var motionär här i syfte att kunna förhindra denna nu omordade spekulation och alla de olägenheter, som uppkomma genom dessa hastiga förhöjningar i tull eller brännvinstillverkningsafgift, så torde herrarne möjligen ursäktas, att jag tar kammarens tid i anspråk ett par minuter.

Jag skall icke yttra mig om den konstitutionella sidan af saken, utan endast om den ekonomiska. Det är nog så som den siste talaren sagt, att detta är en ytterst viktig fråga, ty det är stora ekonomiska intressen, som stå på spel, och man har härvidlag först och främst att se på statskassans intresse. Regeringen har i sitt förslag påpekat alla dessa olägenheter, som äro en följd af de häftiga tull- och skatteförändringarne och äfven den siste talaren har framhållit dem. Så stora äro de emellertid ändå icke, som regeringen sagt på sidan 5 i utlåtandet. Där upplyser regeringen nämligen om, att den förlust, som staten lidit i följd däraf, att för ett parti brännvin om 22 millioner liter erlagts den lägre tillverkningskatt, som före den 30 januari 1903 var gällande, kan antagas hafva uppgått till 3,300,000 kronor. Jag hemställer till herrarne, om detta är en förlust? Det är något som statskassan aldrig haft och sålunda aldrig kunnat förlora. Jämväl är det att märka, att för dessa 22 millioner liter brännvin, som det då fanns tillverkad, var bestämd en viss tillverkningsafgift, och tillverkaren hade rätt att utlösa alla dessa 22 mill. mot denna lägre bestämda afgift. Det kan väl aldrig kallas en förlust, att regeringen icke kunde komma så hastigt med en förhöjning utaf denna afgift, så att den kunde hindra dessa brännvinstillverkare att få uttaga sitt brännvin mot

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
§60 regerings-
formen.
(Forts.)*

den en gång bestämda afgiften, hvilket var deras lagliga rättighet. Det hade väl varit, tycker jag, mera orättvist att hindra dem att uttaga detta brännvin. På samma gång vill jag påpeka, att denna förlust på 3,300,000 kronor som sägs, att statskassan lidit, har icke helt och hållet kommit tillverkarne af brännvin till godo, därför att priset på brännvin icke genast steg så mycket som skatten höjdes. Sålunda har icke vinsten för dem varit så stor som 3,300,000 kronor, utan betydligt mindre. Jag vill icke taga brännvinstillverkarnes förtjänst i försvar, men, som sagdt, jag vill icke godkänna regeringens beräkning, att förlusten, som den kallas, har varit så stor.

Däremot är det en sak, som jag icke tycker att regeringen så noga beaktat, nämligen affärsmännens stora förluster i följd af de spekulationer, som dessa måste inträda uti genom sådana här omkastningar utaf tullar och tillverkningskatter. Herrarne torde nog påminna sig, hvad ock den siste talaren påpekade, de sista årens spekulationer å tobak. Det hade nämligen varit rykten, att det skulle blifva förhöjning i tobakstullen. Detta gjorde, att strax före hvarje riksdags öppnande tobaksfabrikanterna spekulerade därpå. Visserligen kan man säga, att om de förlora, är det rätt åt dem. De behöfva icke spekulera. Ja, det är nog sant, men man skall väl äfven taga i betraktande, att om jag är tobaksfabrikant och min konkurrent spekulerar, men jag icke vill göra det, så tvingas jag dock därtill för att kunna bestå i konkurrensen. Således, med de bestämmelser som finnas, inledes man i frestelse till spekulation. Detta har nu varit i början af hvarje riksdag. Senare har man icke hört af någon sådan spekulation.

Men, om nu regeringens förslag skulle gå igenom, hur skulle det då blifva? Då skulle detta damoklessvärd hänga öfver alla dem, som handla med de i kungl. propositionen omnämnda varorna i $4\frac{3}{4}$ månader, ty för så lång tid har regeringen begärt rätt att höja en tull eller tillverkningsafgift. Sålunda skulle fantasien hos dessa köpmän kunna uppjagas under så lång tid, och de skulle icke veta, hur de skulle göra för att kunna undgå förlusten. Under $4\frac{3}{4}$ månader skulle de vara hemfallna under regeringens godtycke. Jag tror icke det vara klokt att lägga på handel och näringar sådana där farliga spekulationsförhållanden. För att undvika detta, då man tänkte sig möjligheten af brännvinstillverkningsafgiftens höjande för 4 år sedan, så motiverade jag då, att tillverkningskatten endast skulle höjas successivt med mindre belopp för hvarje år. Jag sade nämligen i min motion, »att skatten vid hvarje tillverkningsårs början (1 oktober) höjdes med ett så ringa belopp, att tillverkare af eller handlande med brännvin icke kunde häraf, med hänsyn till råmaterialens för brännvinstillverkningen prisfluktuationer samt omkostnader i ränta och magasinering m. m. lockas att speku-

lera». Detta är enligt min åsikt det enda riktiga sättet att kunna få stabilitet uti sådana förhållanden. Nå hvad gjorde bevillningsutskottet? Jo, det afstyrkte enhälligt denna motion och ansåg, att någon förhöjning i brännvinstillverkningskatten icke vore behöflig. 2 år därefter var det emellertid en medlem af bevillningsutskottet, som i annan ställning föreslog att höja tillverkningskatten med 15 öre per liter. Hade mitt förslag antagits med exempelvis en förhöjning af 3 öre om året under 5 år, så hade denna åtgärd, att höja tillverkningskatten med 15 öre per liter, år 1906 varit fullständigt genomförd utan någon förlust och utan någon olägenhet på något håll. Det är detta, jag har velat påpeka för att möjligen regeringen skall kunna hafva äfven detta vid lämpligt tillfälle i åtanke, ty jag antager, att kungliga förslaget faller i dag. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

*Ifrågasatt
ändring af
§60 regerings-
formen.
(Forts.)*

Herr Lovén: Jag förstår mycket väl, hvarför denna proposition framkommit och jag delar tanken om önskvärdheten af att en förändring vidtages; men detta oaktadt och oaktadt jag icke nekar att både afsevärda olägenheter uppkomma och statsverket tillskyndas betydande förluster såsom det nu går till, kan jag icke komma till annat resultat än utskottet gjort. Endast möjligheten af att allmänheten under en tid af öfver en månad skall kunna beskattas på ett sätt, som Riksdagen sedan kanske förklarar obehöfligt, det innebär för mig något så motbjudande och förhatligt, att det är ett tillräckligt skäl för mig att icke vara med därom. Dessutom veta herrarne, och det är tämligen allmänt bekant, att nervositet är en gängse sjukdom på många håll, men särskildt påstår man den förefinnes hos köpmannen. Icke kan väl det vara hälsosamt att just vid jul-tiden fresta deras nerver på sådant sätt, som här är ifrågasatt. Säkert är, att effekten skulle blifva, att nederlagen af dessa artiklar skulle komma att utrymmas.

Man säger, att köpmännen kunna skydda sig mot förluster af detta slag genom att i slutsedeln intaga villkor om, att om tullen höjes, skall kostnaden därför bäras af köparen. Det är mycket riktigt och det vore väl, om alla gjorde det, men det sker ej. Kanske just de svagaste, de som minst hafva rygga att bära förlusten, äro de minst försiktiga och afstå från detta villkor endast för att kunna konkurrera med dem, som äro mera solida och mera uppmärksamma. De drabbas sedermera af följ-derna, men deras tillvägagående skadar äfven de försiktiga säljarne.

Vidare nämnde en talare här, att det skulle vara lämpligt att genom restitution afhjälpa förhållandena. Nej, detta är icke rätt, därför att restitutionen skulle tillfalla den köpman, som förtullat varan, men under hela tiden hade publiken fått betala

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.*
(Forts.)

efter det högre priset. Köpmännen skulle sålunda göra en obehörig vinst, men allmänheten finge icke någon ersättning.

För min del är jag icke så rädd för att till regeringen temporärt öfverflytta bestämmanderätten öfver tulltaxan, nämligen om det sker under riksdagen. Det vore då endast fråga om några få dagar, och Riksdagen kunde då antingen gilla eller korrigera åtgärden. Detta vore ett effektivt medel och, såvidt jag förstår, det bästa.

Man säger, och jag hörde nyss upprepas, att hos köpmännen fantasien skulle skena i väg. Ja, det kan ju hända, och hvart fantasien tager vägen, är icke godt att veta. Om emellertid frågan både upptoges och besvarades under riksdagen, tror jag, att om äfven fantasier förekomme på något håll, skulle nog på de flesta håll förståndet taga ut sin rätt. Köpmannen skulle resonera som så: jag vet icke, om icke Riksdagen genom besparingar kan undvika tullen. Å andra sidan däremot vet jag att, om allt för mycket af en vara importeras och förtullas, så undviker nog finansministern att föreslå tull på den varan.

På grund af dessa skäl ber jag att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Jag har i utskottet yrkat bifall till Kungl. Maj:ts proposition och vill anföra mina skäl för detta yrkande. Här ligger ju saken så före, att det förekommer ett missförhållande, som ingen förnekar eller kan förneka, ett missförhållande, som sålunda borde afskaffas, om det funnes någon möjlighet att få bort det. Nu har Kungl. Maj:t, efter att hafva inhämtat sakkunniga ämbetsverks utlåtande, icke själf hittat på någon annan utväg, än detta förslag. Mot detta Kungl. Maj:ts förslag invänder konstitutionsutskottet, att saken nog kan hjälpas på annat sätt, men ger ingen antydning om, på hvilket sätt eljest den skulle hjälpas. Om utskottet nu anser, att här något annat bör göras, så hade det väl varit dess skyldighet att själf angifva, huru hjälpen skulle sökas.

Utskottet säger vidare, liksom den motionär i denna kammare, som yrkat afslag, att genom detta förslags antagande skulle Riksdagens beskattningsrätt i så hög grad stå i fara. Jag kan icke för min del se, att det blefve så illa ställt med Riksdagens beskattningsrätt, äfven om vi antog Kungl. Maj:ts förslag. Detta afser ju blott, att regeringen skulle få pålägga dessa tullar ad interim. De gälla sålunda icke längre än till den dag, då Riksdagen förkastar dem. Följaktligen är det blott å Riksdagens vägnar, så att säga, som Kungl. Maj:t får detta uppdrag. Det är Riksdagen, som bekräftar eller annullerar hvad Kungl. Maj:t gjort. Beskattningsrätten synes mig därför fullkomligt stanna kvar i Riksdagens händer. Visserligen säger utskottet, att Riksdagen kan känna sig så bunden af hvad Kungl. Maj:t gjort,

att den icke kan ändra Kungl. Maj:ts bestämmelser. Jag har emellertid i andra frågor icke funnit, att Riksdagen känt sig så bunden af hvad Kungl. Maj:t gjort eller önskat. Jag tror därför, att det icke är så farligt här heller.

Att Kungl. Maj:ts förslag för köpmännen kan hafva åtskilliga olägenheter med sig, har ju framhållits från flere håll, men de som detta gjort hafva icke påpekat, att just det nuvarande förhållandet är äfven i många stycken för köpmännen ganska obehagligt. Två talare hafva sagt, att det är ett fel i detta förslag, att det icke talar om någon restitution, men jag vill framhålla, att paragrafen i den lydelse, den nu skulle få, visst icke omöjliggör en restitution, ty, såvidt jag kan förstå, är här stadgad, att Riksdagen kan säga nej till hvad Kungl. Maj:t bestämt eller ändra detta, men det är icke förbjudet och kan naturligtvis icke vara förbjudet för Riksdagen att för hvarje särskild gång bestämma, att den tull eller afgift, som utbetalats för mycket, skall restitueras. Visserligen kan man säga, som den siste talaren framhöll, att denna restitution egentligen bara kommer importörerna till godo, men allmänheten får icke tillbaka hvad den betalt för mycket. Jag vill dock framhålla, att den stora allmänheten, det vill säga den enskilde, icke på tre veckor gör så stora inköp af dessa kassaartiklar, att det har någon betydelse för honom, om han ger några ören mer eller mindre. Det är ju blott fråga om tre veckors tid, och jag tror icke, att en enskild person köper under den tiden så väsentligt mycket kaffe, socker, tobak eller dylikt. Handlandena i andra hand åter, gissar jag, skola förhålla sig reserverade, tills man får se hvad Riksdagen besluter i saken. Jag tror således icke, att dessa betänkligheter mot förslaget behöfva anses så tungt vägande.

Slutligen hafva två talare framhållit, att det är obilligt att göra köpmännen så ängsliga och nervösa under jultiden genom att antaga detta förslag. Det förslag, som framställtts däruppe på västgötabänken, tycker jag emellertid bör vara ägnadt att göra köpmännen ännu mera nervösa, ty förslaget gick ut på att tullarne och brännvinstillverkningsafgiften skulle höjas med några ören om året, hvaraf följden skulle blifva, att, om regeringen besluter en förhöjning af 5 öre, så komma köpmännen att tänka, att detta kommer att fortsättas år för år, och att det är bäst att handla därefter. Nervositeten kommer då icke att inskränkas till 3 à 4 veckor utan räcka ända till 3, 4 à 5 år. Köpmannen kan ju då aldrig vara säker på, att den föreslagna ökningen icke var början till en hel serie af förhöjningar.

Jag har, som nämndt, icke kunnat blifva öfvertygad hvarken af utskottet eller af de talare, som här hafva haft ordet näst före mig, att det skulle vara så farligt att antaga Kungl. Maj:ts förslag. Jag får därför yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

*Ifrågasatt
ändring af
§60 regerings-
formen.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
ändring af
§60 regerings-
formen.*
(Forts.)

Herr Blomberg: Jag skall tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Därvid bör särskildt framhållas, att utskottet i främsta rummet ansett frågan vara alltför litet utredd, för att utskottet skulle kunna på den föreliggande utredningen grunda något förslag till grundlagsändring; och detta gäller flera särskilda sidor af den föreliggande frågan.

Först vill jag fästa uppmärksamheten vid restitutionsfrågan, som här redan blifvit berörd af några föregående talare. Den är icke i den kungliga propositionen behandlad på ett fullständigt och uttömmande sätt, men måste ovillkorligen vara klart och bestämdt utredd, innan man går till en sådan viktig förändring som den här ifrågasatta. Vidare ha vi frågan om nederlagsinstitutionen, till hvilken nödvändigtvis anknyter sig spörsmålet, huruvida den, som lägger varor på nederlag, bör äga rätt att under längre eller kortare tid för dem undgå ny eller höjd skatt, eller om han, oberoende af någon sin försummelse, skall kunna plötsligt drabbas af högre skattebelopp än som ålegat honom, då han för sina varor använde en af staten själf införd och erkänd institution, sådan som nederlaget. Äfven den frågan borde vara klart utredd, innan man antager sådana bestämmelser som de här åsyftade. Vidare relateras i den kungl. propositionen ganska utförligt åtskilliga betänkligheter, som från kommersiellt håll anförts mot förslaget, men man saknar ännu en fullständig och nöjaktig vederläggning af dessa betänkligheter. En sådan kunde emellertid väl behövas, om man skall kunna godkänna sådana föreskrifter som de nu ifrågasatta. Och slutligen har det i alla händelser synts utskottet i hög grad betänkligt, att enligt det kungl. förslaget denna beskattningsrätt skulle tillkomma Kungl. Maj:t tre veckor före riksdagens början. Utskottet har nämligen icke kunnat i den kungl. propositionen finna några giltiga skäl anförda, hvarför en så lång tidrymd behöfde tillmätas, och behöfligheten däraf har utskottet ansett med fog kunna ifrågasättas.

Alla dessa förhållanden, för att nu ej nämna flere, har utskottet ansett ovillkorligen böra fullständigt utredas och klargöras, för att man skulle kunna antaga ett sådant förslag som det i den kungl. propositionen framställda; och det har därför varit utskottet omöjligt att ansluta sig till detta förslag. Utskottet har ej heller kunnat ingå i någon närmare utredning af de andra utvägar, genom hvilka man kunde tänka sig de olägenheter afhjälpta, som Kungl. Maj:t framhållit och hvilkas förefintlighet utskottet ej velat bestrida; utskottet har, med sin hänvisning till dessa andra utvägar, blott velat stryka under, att sådana torde finnas och att frågan bör, då den af Kungl. Maj:t upptages till förnyad behandling, genom pröfning jämväl af dessa möjligheter tillräckligt omsorgsfullt och allsidigt utredas.

Ty först med stöd af en sådan utredning kan Riksdagen gå att besluta en grundlagsändring, som, låt vara i viss begränsad mån, inskränker Riksdagens rätt öfver bevillningarne.

Det är således på grund af nödig försiktighet och af omsorg om Riksdagens rätt öfver bevillningarne, som utskottet ansett sig böra afstyrka det framlagda förslaget.

Jag upprepar mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan.

Herr Almgren: Jag ber för min del att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag föreställer mig nämligen, att de förväntningar, man här uttalat, att det kungl. förslaget skulle kunna i väsentlig mån afhjälpa nu föreliggande missförhållanden, äro betydligt öfverdrifna. Min öfvertygelse är, att, äfven om det kungl. förslaget blefve antaget, komme spekulation att bedrifvas alltfört likaväl som nu. Kvantiteterna för dessa spekulationer blefve helt säkert ej mindre, men spekulanternas antal blefve troligen mindre, ty spekulationen skulle då förbehållas de stora spekulanterna och de fina näsorna. När skulle Kungl. Maj:t skrida till en sådan åtgärd som den här tänkta? Jo, naturligtvis, endast under sådana förhållanden, att de inkomstkällor, som varit påräknade, af en eller annan orsak börjat sina. Men ett sådant förhållande torde ej vara obekant för de större köpmännen, som följa med förhållandena på det ekonomiska området. Nu har det kungl. förslaget inskränkt antalet artiklar, på hvilka ändringen skulle vara tillämplig, till några få, vin, tobak, socker etc. Men just inom dessa varubranscher är det, som storspekulanterna ha sitt arbetsfält. De komme således att noga följa med företeelserna inom statslifvet, förhållandet mellan statsverkets inkomster och behof; och de komma att kunna förutse, om det är antagligt, att regeringen skall komma med något förslag eller beslut i här afsedd riktning. Och hvad sker då? Jo, spekulation kommer att bedrifvas; den kommer blott att inträda på ett tidigare stadium, det blir hela skillnaden. Således, spekulationen blir på intet sätt utesluten.

Här har blifvit framhållet, att det skulle vara af så stor vikt att förbehålla budgeten den inkomst, som följde af en tullförhöjning. Då man är i behof af en kontant inkomst, påräknar man naturligtvis att få den så fort som möjligt. Men hvad skulle nu inträffa, om Kungl. Maj:ts förslag hade den verkan, som man här tycks vänta sig? Jo, tullen höjdes, utan att någon större import ägt rum, men sedan tullen blifvit höjd och varans pris stigit, blefve naturligtvis följden, att konsumtionen minskades. Således, långt ifrån att få en ökning i statskassans tillgångar, skulle dessa snarare bli mindre än under vanliga förhållanden.

Nu innebär det kungl. förslaget vidare en sak, som jag icke gärna vill vara med om. Jag delar nämligen icke den åsikt i

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
ändring af
§60 regerings-
formen.*
(Forts.)

restitutionsfrågan, som nyss uttalades af min ärade kamrat på stockholmsbänken, utan anser det vara en obestriddigt rättmätig fordran, att den, som icke har spekulerat utan lojalt afhållit sig från spekulation, men på grund af regeringens åtgärd nödgas betala en ny eller högre tull — att han också sedan, om Riksdagen fattar ett annat beslut, skall så fort som möjligt återfå hvad han för mycket erlagt, och detta utan något Riksdagens särskilda beslut i hvarje fall, som ju kan tänkas ovissst. Däremot inser jag mycket väl svårigheterna för att låta den stora allmänheten återfå hvad den möjligen betalat för mycket under denna korta period, men faran häraf är enligt mitt förmenande mycket liten, ty, om vid en tullförändring en större import äger rum, så stiger värdet på varan icke omedelbart utan endast långsamt. Således torde det icke vara att befara, att under de veckor, som förflyta, till dess Riksdagen hinner behandla frågan, allmänheten skall behöfva betala något nämnvärdt belopp. De köpmän däremot, som icke spekulera utan drifva en lojal import, de ha fått utge tullbeloppet och ha äfven rätt att få det tillbaka.

Här har talats om uttalanden, som i pressen gjorts till förmån för det föreliggande förslaget. Jag ber då att få däremot åberopa de uttalanden, som i detta ämne på sin tid gjordes af en hel del korporationer, hvilkas mening just på detta område borde ha vitsord. Frågan gällde då visserligen icke det kungl. förslag, som nu föreligger, utan en förfrågan från kommerskollegium i anledning af en från regeringen gjord framställning, som var i viss mån mera omfattande och äfven innehöll andra bestämmelser i vissa hänseenden. Men alla dessa korporationer, däribland Stockholms handels- och sjöfartsnämnd, Stockholms köpmannaförening, Stockholms handelskammare och Stockholms fabriksförening, uttalade sig afböjande. Visserligen betonade de önskvärdheten af förändringar, som afhjälpte rådande missförhållanden, men i det stora hela afstyrkte de det då framlagda förslaget.

På grund af hvad jag nu anfört, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Trygger: Det är två skäl, som göra, att jag måste biträda utskottets hemställan. För det första kan jag icke finna någon anledning, hvarför Riksdagen skulle inskränka sin rätt att ensam beskatta svenska folket — hvarför denna kammare genom ett beslut i det kungliga förslagets riktning skulle beröfva sig sin befogenhet till deltagande i beskattningsrättens utöfvande. Provisorisk lagstiftningsrätt har Kungl. Maj:t icke, ej heller provisorisk beskattningsrätt; här skulle man slå in på en alldeles ny väg. Men det andra skälet är för mig dock ännu mera afgörande. Jag tror, att det vore en olycka för regeringen, om den verkligen hade en rättighet, sådan som den föreslagna; och

särskildt vill jag därvid ansluta mig till hvad den siste ärade talaren yttrade. De, som skulle förtjäna, som möjligen skulle kunna nosa upp hvad som skulle ske, det blefve i allmänhet de stora, mera erfarna och skickliga spekulanterna. Huru lätt skulle icke då hos de öfriga och hos den stora allmänheten kunna uppstå den misstanken, att kanske någon af regeringens medlemmar gifvit storspekulanterna någon liten vink om den blifvande skatten. Herrarna veta alltför väl, huru det i våra dagar är en tendens, åtminstone hos den stora massan, att misstänka, att de, som sitta i regeringen, äro benägna att gynna de stora ekonomiska intressena.

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.
(Forts.)*

Af dessa skäl, alltså af hänsyn både till Riksdagen och till regeringen, instämmer jag i utskottets hemställan.

Herr Hammarström: Jag begärde ordet med anledning af herr Lovéns yttrande, att restitutionen icke skulle komma dem till godo, som rätteligen borde ha den. Såvidt jag icke missuppfattade herr Almgren, har han redan bemött detta. Det förhåller sig naturligtvis så, att detaljhandlarna i allmänhet ligga inne med ett större eller mindre lager, då tullförhöjningen träder i kraft, så att de ej behöfva genast anlita engrossisterna, och konkurrensen dem emellan lär nog göra, att prisstegringen för allmänheten icke blir allt för afsevärd, innan frågan blir definitivt afgjord. För öfrigt tror jag nog, att den konsumerande allmänheten i detta fall skulle utan allt för stort missnöje underkasta sig den lilla olägenhet, som till äfventyrs skulle kunna uppstå, för att importörerna måtte erhålla full rättvisa.

Hvad beträffar herr Almgrens yttrande, att en sådan förändring, som den här föreslagna, blott skulle medföra, att ett fåtal komme att åtnjuta vinsten, i stället för en större mängd, så kan jag icke egentligen däri se något skäl emot förslaget. Ty »de fina näsorna» — dem hindrar man nog aldrig från att göra vinst.

Hvad slutligen angår den siste talarens yttrande om att regeringen kunde komma i en obehaglig ställning efter en sådan ändring som den nu föreslagna, så vill jag dock hoppas, att vi icke ännu på länge må få någon svensk regering, som ens kan misstänkas i det hänseende, den ärade talaren berörde.

Herr Akerman: Fördelarna af Kungl. Maj:ts förslag synas mig så högst väsentligt öfverväga de olägenheter däraf, som blifvit här framhållna, att jag för min del biträder reservanternas yrkande om bifall till Kungl. Maj:ts hemställan.

Det viktigaste skälet mot förslaget skulle väl vara, att den restitution, som af ämbetsverken ifrågasatts, icke upptagits i det kungl. förslaget. Men jag kan ej finna annat än att denna restitutionsfråga är en bagatell. Äfven om en dylik restitution

*Ifrågasatt
ändring af
§ 60 regerings-
formen.
(Forts.)*

ej på förhand beslutas, kan ju, såsom här framhållits, Riksdagen i de särskilda fallen pröfva, om skäl finnes för medgifvande af restitution. För öfrigt har ju i den kungl. propositionen framhållits ett sätt, hvarpå köpmännen, om Riksdagen afslår eller nedsätter den af Kungl. Maj:t begärda och för några veckor påbjudna tullen, kunna undvika förlust, nämligen genom att af den vara, som importerats, icke förtulla mer än som är behöfligt för de närmaste veckorna och lägga resten på nederlag. Därmed är hela svårigheten afvärd. Då detta är det viktigaste skälet mot förslaget, realiter sedt, återstår endast det mera formella, att Riksdagen ej bör tillåta ingrepp i sin beskattningsrätt. Men, mina herrar, den saken väger för mig så godt som intet, ty det gäller ju ej här någon tid af $4\frac{1}{2}$ månader, såsom en talare nyss sagt — jag förstår ej, hvar han hämtat stöd för denna åsikt — utan endast för vid pass *en* månad. Visserligen kan äfven jag instämma i den uppfattning, att det kunde ha varit onödigt att ta så lång tid som tre veckor före riksdagens öppnande — två veckor torde nog hafva kunnat vara tillräckligt; men detta betyder dock ej för mig så mycket, att jag därför vill afstå från att yrka bifall till Kungl. Maj:ts proposition.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjordes i enlighet med därunder framställda yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande uttalande hemställt samt vidare därpå att Kungl. Maj:ts förslag till ändrad lydelse af § 60 regeringsformen skulle förklaras hvilande till vidare grundlagsenlig behandling, och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande konstitutionsutskottets den 13 och 15 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 16, i anledning af väckta motioner i fråga om proportionellt valsätt vid val af Riksdagens utskott m. m.

Punkten 1.

Utskottets hemställan bifölls.

*Om införande
af proportio-
nellt valsätt
vid val till
Riksdagens
utskott m. m.*

Punkten 2.

Utskottet hade till behandling förehåft, jämte andra, en af herr *E. A. Enhörning* i Första Kammaren väckt motion, n:o 29, hvori förslagits, att Riksdagen ville i skrifvelse anhålla, det Kungl. Maj:t måtte utarbeta och snarast för densamma framlägga sådant förslag till ändrad lydelse af 75 § riksdagsordningen, hvarigenom det proportionella valsättet fastställdes till

användning vid val till Riksdagens utskott och öfriga delegationer.

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m

Utskottet hade i föreliggande punkt hemställt, att Riksdagen, i anledning af herr Enhörnings motion, n:o 29, måtte i skrifvelse anhålla, det Kungl. Maj:t ville låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till införande af proportionellt valsätt vid de i §§ 37 och 50 riksdagsordningen föreskrifna val.

(Forts.)

Vid nu föredragna punkt hade reservation afgifvits af herrar *Blomberg*, friherre *Alströmer*, *Säve*, *Lars Berg* och *Carl Nyström*, som ansett, att utskottet icke bort tillstyrka skrifvelse till Kungl. Maj:t i ämnet.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Då jag är en af medlemmarna i denna kammare, som tillhöra utskottets majoritet i denna fråga, skall jag be att med några ord få utveckla de skäl, som förmått mig att biträda utskottets hemställan.

Jag vill därvid till en början alldeles förbigå de skäl, som finnas anförda i utskottets eget betänkande — dem ha herrarna själfva kunnat läsa. Där anges i början af utskottets yttrande, att rättvisa och billighet tala för ett sådant arrangemang, som det här föreslagna. Den satsen har nu kammaren två gånger anslutit sig till, då den i fråga om riksdagsmannavalen uttalat att det proportionella valsättet är det enda, som öfverensstämmer med rättvisa och billighet; och jag föreställer mig, att ingen i denna kammare kan ha en annan uppfattning, då det gäller utskottsvalen. I själfva verket finns det mindre skäl att opponera däremot vid utskottsvalen än vid riksdagsmannavalen; ty vid riksdagsmannavalen gäller det alltid en maktfråga, och det större partiet kan då ha mera skäl att säga: vi äro de starkare och skola därför ha makten. Men vid utskottsvalen kan det icke eller bör det åtminstone icke vara tal om någon maktfråga, ty utskotten äro ju blott utredande myndigheter, med ett enda undantag och visserligen ett mycket viktigt undantag, nämligen konstitutionsutskottet.

Men, som sagdt, jag skall ej tala om dessa synpunkter, utan i stället tala något om hvad jag anser klokheten fordra af denna kammare. Som bekant ha till för några år sedan i båda kamrarna utskottens ledamöter valts efter majoritetssystemet, hvilket haft till följd, att åtminstone i vissa utskott endast majoritetspartiet varit representeradt, medan i andra minoriteten fått med blott dem, som majoriteten därtill utvalt. Nu har, såsom herrarna veta, på sista tiden en förändring härutinnan ägt rum inom Andra Kammaren, i det att där ingåtts ett slags valkartell emellan de båda stora partierna, afseende ett gemensamt uppträdande vid valen. Herrarna känna ock hvad motivet härtill varit, näm-

*Om införande
af proportio-
nellt valsätt
vid val till
Riksdagens
utskott m. m.*

(Forts.)

ligen att intetdera partiet är tillräckligt starkt att ensamt bestämman valens utgång. Om således hvarje parti ginge fram med sin lista, komme afgörandet i händerna på ett litet minoritetsparti; för att undgå detta obehag ha båda partierna enats — tills vidare. Men naturligtvis blott tills vidare. Ingen lär tvifla på att, så snart ett af dessa stora partier känner sig dominera situationen, det kommer att gå till valen med rena listor; och det har för öfrigt öppet sagts ifrån i konstitutionsutskottet af personer, som tillhöra det ena af dessa partier. Hvilket af dem, som förr eller senare blir det dominerande, kan icke heller vara tvifvel om; vid hvarje val rockeras ställningen åt det radikala hållet, och inom några år kommer det partiet att kunna ensamt besätta alla utskottsplatserna. Hvad detta må hafva för betydelse inom öfriga utskott, skall jag ej inlåta mig på; det är ju icke så viktigt i dessa utskott utom konstitutionsutskottet, ty de ha blott att afge utlåtanden, och kamrarnas ledamöter få själfva sedan pröfva utskottets skäl och fatta hvilket beslut de vilja, oafsedt om detta är majoritetens eller minoritetens inom utskottet mening. Men huru ställer sig saken i konstitutionsutskottet? Jo, detta har beslutanderätt i några mycket viktiga saker, t. ex. då det gäller statsråds ställande till ansvar eller anmälan enligt 107 § regeringsformen. Nu är det också så, att just det parti, som, enligt hvad jag nyss antydde, kommer att få majoritet i Andra Kammaren, är det, som är strängast af sig i konstitutionsutskottet. Kommer sålunda detta utskott att bestå på ena sidan om bordet af idel medlemmar af detta radikala parti, så kommer följden att blifva, att statsråden riskera icke som i dag två anmärkningspunkter, utan det kan mycket väl bli hundra — vi ha i år behandlat fler än hundra. Och äfven om Första Kammarens ledamöter enhälligt sätta sig emot hvad Andra Kammarens ledamöter i det fallet vilja, skulle i bästa fall lotten afgöra, såsom man här sett exempel på i dag. Den ene krigsministern blef anmäld för användning af en liten summa, den andre gick fri för en sju gånger större summa; så olika kan lotten falla. Jag tror, att ingen kan vilja bringa det därhän, att dessa viktiga frågor skola afgöras genom lottning.

Men det är ännu viktigare saker, som kunna sättas på spel genom att man håller fast vid det nuvarande systemet vid utskottsvalen. Här har i dag i dechargebetänkandet reservationsvis omtalats en fråga, som, om den nu drifvits såsom minoriteten i utskottet ville, skulle hafva åstadkommit, att vårt land förlorat en stor del af sitt anseende i den diplomatiska världen. Så farliga saker kan konstitutionsutskottet åstadkomma. Och därhän kommer det att gå, om vi icke antaga proportionella val till utskotten, ty med det proportionella valsättet förlorar Första Kammaren ingenting. Äfven om jag tänker mig, att våra vänner motståndarne i denna kammare skulle få plats i

konstitutionsutskottet, tror jag icke, att de skulle använda sin ställning där så, att de skulle på något sätt skilja sig i afseende på dessa nyss nämnda saker från kammarens öfriga representer i utskottet, utan naturligtvis komme de i dessa delikata frågor, som det är utskottets rätt och plikt att afgöra, att alltid hålla ihop med kammarens öfriga ledamöter därstädes, äfven om dessa tillhöra ett annat parti. Om vi antaga det proportionella valsättet, kunna vi vara säkra att få *några* moderata element från Andra Kammaren, och dessa moderata element från Andra Kammaren hafva vi att tacka för åtskilligt denna riksdag. Således, att afslå det förslag, som här föreligger, är enligt min tanke det oklokaste steg, som kammaren kan företaga sig.

Nu har utskottets utlåtande utmynnat i en skrifvelse till Kungl. Maj:t, och det är möjligen någon, som kommer att här säga, att denna fråga icke är en så stor och invecklad sak, att icke Riksdagen själf kan afgöra den utan att skrifva till Konungen. Det vill jag icke alldeles förneka, men jag vill dock påpeka, att utskottet i år icke kunnat göra detta, som man säger är så lätt. Utskottet har utarbetat, såsom herrarne se, två förslag. Dessa förslag voro färdiga redan före påskloftet och i tryck aflämnade till utskottets ledamöter, men likväl blef tiden så knapp, och utskottet var så öfverhopadt med arbete, som denna riksdag varit större än eljest, att de först på sista veckan kunde blifva föremål för utskottets granskning. Då härvid några icke alldeles ogrundade anmärkningar framställdes mot dessa förslags ordalydelse, fann utskottet sig sakna tid att revidera dem och hade då i sista minuten intet annat att göra än att föreslå en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Om detta skrifvelseförslag afslås af kammaren, så har kammaren därigenom gifvit ett vapen åt dem, som icke vilja vara med om några proportionella val alls, ty man skall då vid årets valkampanj säkerligen komma att säga: »Ni se, huru Första Kammaren sköter sig; den vill hafva proportionella val till Andra Kammaren, men icke till Första Kammaren, ja den vill icke ens veta af den proportionella valmetoden vid utskottsval i kammaren». Det är klart, att detta blir en anfallspunkt under årets valstrider, som skall skada den saks framgång, som vi alla sympatisera med. I själfva verket är situationen den, att ifall utskottets moderata förslag afslås, och om afslaget utgår från den motvilja, som veterligen finnes på många håll mot själfva valprincipen, begär kammaren en mycket farlig och till sina följder säkerligen oberäknelig dumhet. Om man åter skulle afslå detta förslag af det andra skälet, eller därför att kammaren icke skall skrifva till Kungl. Maj:t och begära utredning i en jämförelsevis liten fråga, så kommer detta afslag i alla fall att tolkas som ett beslut mot själfva valprincipen och därför medföra samma följder, som jag nyss antydde. Och det är så mycket mer befogadt att tolka det så, som jag för min del

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m.

(Forts.)

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m. (Forts.)

vet att äfven de, som icke äro med om själfva valprincipen, nu stödja sitt afslagsvotum på denna senare mer formella grund: resultatet blir ju i alla fall detsamma — frågans fall. Håri ha de rätt: resultatet blir detsamma, men icke blott i dag — utan äfven vid höstens val till Andra Kammaren. — Jag får därför för min del på det aldri lifligaste tillstyrka kammaren att antaga utskottets förslag, till hvilket jag sålunda yrkar bifall.

Herr Blomberg: Äfven med risk att blifva beskyldd för oklokhet eller dumbhet tillåter jag mig yrka afslag på det här framlagda skrivelseförslaget. Jag ser nämligen saken från en något mindre högpolitisk synpunkt än den föregående talaren. Jag tror icke, att det kan öfva någon betydande inverkan på de kommande valen, om Första Kammaren förklarar, att den finner det icke vara för kammaren eller Riksdagen lämpligt att tillskrifva Kungl. Maj:t och begära en utredning i en rent teknisk fråga, som gäller själfva sättet för Riksdagens inre anordningar. Det bör, enligt min mening, vara för Riksdagen själf både möjligt och ganska lätt att åstadkomma passande bestämmelser med afseende å ändradt system för utskottsvalen, under förutsättning nämligen att man öfver hufvud kan åstadkomma en sådan bestämmelse, som tillfredsställer dem, som skola pröfva förslaget. Om man icke kan åstadkomma detta, blir resultatet afslag, om än Kungl. Maj:ts hjälp påkallats. Enligt min tro kan konstitutionsutskottet mycket väl utarbета dylika förslag, om nämligen utskottet finner systemändringen acceptabel. Att utskottet nu icke åstadkommit något sådant förslag beror naturligtvis dels på att många i utskottet icke voro böjda för en sådan anordning, dels därpå, att äfven de, som voro böjda därför, funno de invändningar, som gjordes mot det föreslagna valsättet, vara af den innebörd och betydelse, att, då det ena eller andra uppgjorda förslaget icke kunde anses undanröja dem, de icke vågade hos Riksdagen förorda något bestämdt förslag. Men jag upprepar, att det fortfarande synes mig, att Riksdagen icke bör skrifva till Kungl. Maj:t i denna fråga, utan Riksdagen bör själf pröfva och öfverväga, om, när och huru den kan finna lämpligt att lösa denna inre angelägenhet, samt att Riksdagen och konstitutionsutskottet i sinom tid kunna åstadkomma det erforderliga arbetet utan Kungl. Maj:ts hjälp.

Det proportionella valsättets införande med afseende å utskottsval står icke i någon sådan förbindelse med det valsätt, som varit föreslaget med hänsyn till Riksdagen, att det behöfver anknytas till detta senare. Den utredning, som af Kungl. Maj:t redan blifvit gjord i afseende på det proportionella valsystemet, kan för öfrigt af utskottet anlitas till vägledning och undervisning vid ett sådant förslags utarbetande, och detta har också varit

fallet med afseende å de olika förslag, som utskottet redan i år utan Kungl. Maj:ts hjälp försöksvis åstadkommit.

Jag tillåter mig yrka afslag å skrifvelsförslaget.

Herr Fahlbeck: Jag skall börja med det argument, som den siste ärade talaren anförde såsom skäl för afslag.

Han menade, att utskottet skulle själf lösa ifrågavarande problem, och att det icke vore riktigt lämpligt och kanske icke heller öfverensstämmande med Riksdagens och utskottets värdighet att gå till Kungl. Maj:t och begära hans hjälp härutinnan. Jag är af en annan mening. Jag tror, att problemet är ganska svår-löst liksom alla dessa proportionella valproblem, och att det väl kan behövas, att tekniskt skolade män undersöka saken. Att förutsätta, att utskottet skulle under det myckna arbete och den brådska, som vanligen råder i Riksdagen, kunna utföra detsamma, synes mig vara att tilltro utskottet väl mycket. För min del finner jag sålunda icke detta skäl väga just någonting. Däremot förefinnas enligt min mening mycket starka och tungt vägande skäl för att nu bifalla hvad utskottet hemställt, och dessa äro icke af den formella arten utan rent reella.

Det första är, att allt hvad som öfver hufvud taget kan sägas till förmån för det proportionella valsystemet, alldeles oemot-sägligt äger giltighet just i fråga om utskottsval. Man kan stå tveksam angående denna valprincip i fråga om val till Riksdagen, men man kan — synes det mig — omöjligen tveka om dess riktighet, rättvisa och billighet i fråga om val till utskott inom Riksdagen. Ty utskottens egentliga uppgift är att förbereda ärendena, och dessa blifva bäst utredda och förberedda, om alla de olika åsikter och skiftande meningar, som förefinnas, blifva företrädade och därtill frambäras af sina bästa represen-tanter. Otvifvelaktigt skulle det äfven bidra till att under-lätta riksdagsarbetet, att ett utskottsbetänkande på det sättet fått genomgå skärselden från de olika meningsfraktionerna, redan innan det förelades kamrarna.

Slutligen ännu en sak. Utskotten äro ännu så länge endast afsedda för utredning — utom konstitutionsutskottet, som dess-utom har en annan uppgift. Men, mina herrar, för mig står det ganska klart, att vi befinna oss på ett sluttande plan. Vi gå mot frihetstidens regerande riksdagar, och därför anser jag det vara af vikt, att utskotten sammansättas på detta vis, proportionellt. Ty det är endast med stor bäfvan, jag motser denna utveckling i riktning mot regerande riksdag. Men en regerande riksdag skall göra utskotten liksom under frihetstiden till rege-rande och allt bestämmande utskott. Det är detta, som vi böra akta oss för. Och ett medel att förhindra nämnda utveckling är otvifvelaktigt, att utskotten blifva sammansatta af minorige-ten likaväl som af majoriteten.

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m. Jag kunde slutligen hafva åtskilligt att orda om den klockhet, som bör bjuda Första Kammaren att nu taga utskottets förslag, men jag skall inskränka mig till hvad jag sagt. Det är den rent konstitutionella sidan af saken som för mig är det väsentliga däri.

(Forts.)

På grund af hvad jag anfört, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Enhörning: Herr grefve och talman, mina herrar! Yrkandet i min motion om proportionellt valsätt vid val af Riksdagens utskott m. m. var, att valsättet, som omförmåles i 75 § riksdagsordningen, skulle vara proportionellt. Utskottet har emellertid nu föreslagit, att valsättet måtte blifva proportionellt för val enligt § 37 och 50 riksdagsordningen. Jag anser mig emellertid — af klokhetsskäl — nu icke böra fasthålla mitt i motionen framställda yrkande om att i skrifvelsen skulle inbegripas proportionellt valsätt — förutom till Riksdagens utskott — äfven till öfriga delegationer.

Beträffande spørsmålet, att Riksdagen själf skall »pröfva, öfverväga och bestämma» i frågor, som direkt angå Riksdagen, vill jag hemställa till den ärade utskottsordföranden, om Riksdagen kan hänskjuta frågan om en utredning till någon annan än regeringen. Utskottet har förklarat sig själf icke hafva haft till sitt förfogande den tid, som för ett dylikt omfattande arbete erfordras. Hvad har man då annat att göra än att acceptera skrifvelseförslaget? Jag kommer alltså att hemställa om bifall till utskottets yrkande, och jag är för öfrigt utskottet tacksam för den välvilja, hvarmed det behandlat min motion.

Det skäl — förutom rättvisan och billigheten, — som hufvudsakligen förmådde mig att framkomma med denna min motion, var min öfvertygelse, att proportionella val till Riksdagen är den enda rättvisa valmetoden. Jag är nämligen vän af proportionellt valsätt äfven till Riksdagens Första Kammare, om ett sådant, efter behörig utredning, skulle visa sig praktiskt och nyttigt. På möten och i pressen erfar man oupphörligen, huru det proportionella valsättet till Andra Kammaren förkättras, emedan denna kammare flera gånger förut afslagit en dylik valmetod till Riksdagens utskott och emedan frågan om detta valsätt ännu icke blifvit aktuell för Första Kammaren. Det vill således synas, att ett så stort motstånd mot proportionella val till Andra Kammaren icke skulle hafva funnits, om Riksdagen förut antagit ett dylikt valsätt till utskotten, och om den valmetoden varit lika starkt ifrågasatt till Första som till Andra Kammaren. Om man också icke får vara så optimistisk, så kan man dock antaga, att den värsta udden, som på alla möjliga och omöjliga sätt användts mot den proportionella valmetoden till Andra Kammaren, varit bruten, och därmed hade ock denna vitalfråga för vårt

land antagligen nu varit — om icke löst — så dock närmare sin lösning än den i dag är. De af herrarna, som hade tillfälle att öfvervara debatten i rösträttsfrågan i Andra Kammaren, fingo nog erfara, huru där ideligen upprepades såsom ett af de starkaste skälen mot proportionella val till Andra Kammaren, att frågan om detta valsätt till Första Kammaren ännu icke kommit aktuellt på dagordningen. Visserligen bör man icke taga alltför mycket fasta på alla dylika yttranden, men under en valstrid spelar det en mycket stor roll, att motståndarne icke kunna krypa bakom några fraser för att slippa visa öppet visir. Rösträttsiffrorna i Andra Kammaren visade ju, då det gällde voteringen angående proportionellt valsätt till bägge kamrarna, 99 för och 123 mot, men utgången kunde väl hafva blifvit en annan, om motståndarna icke haft så många tacksamma skäl mot detta valsätt. Måhända antager mången, att jag framkommit med denna min motion, därför att jag på något sätt varit missbelåten med utskottsvalen i denna kammare, men så är dock icke förhållandet. Visserligen skulle anledning till reflektioner kunna göra sig gällande, om en med förhållandena förtrogen granskade valen i sömmarna, men som jag icke kan berömma mig af att vara det, har jag icke inlåtit mig därpå. En min medmotionär i Andra Kammaren, herr Biesert, yttrar i sin motion, att i den kammaren utvecklats sig en praxis, som för närvarande verkar tillfredsställande. Det vitsordades under rösträttsdebatten af herr Waldenström, som påpekade, att han, oaktadt »vilde», dock erhållit plats i ett utskott. Men, mina herrar, det är icke sagdt, att det framdeles alltid kommer att gestalta sig så, att minoriteten kommer att respekteras, och bör man därför i tid införa sådant valsätt till utskotten i bägge kamrarna, att, såsom utskottet säger på sid. 10 i sitt utlåtande, »minoritetens billiga anspråk på att få deltaga i ärendenas beredning under alla omständigheter varder fullt tryggadt». Längre ner på samma sida säger utskottet vidare beträffande fördelarna af proportionella val till utskotten: »Gifvet är, att utredningen af de olika frågorna därigenom måste vinna i allsidighet och grundlighet, på samma gång som större möjlighet skulle förefinnas för en sammanjämkning af de olika åsikter, som äro inom Riksdagen representerade».

Jag nämnde nyss, att rättvisa och billighetsskäl förmått mig framkomma med min motion, och min glädje är också stor, att den gillats af utskottet. Men, mina herrar, ännu ett skäl har föresväfvat mig, och det går i motsatt riktning mot den ärade utskottsordförandens åsikt — och det är, att våra motståndare vid de kommande valen böra i största möjliga mån beröfvas anledning att utdela de förkrossande hugg, som de nu rikta mot de proportionella valen, ty därigenom kan möjliggöras en seger för detta valsätt, som väl är det enda rättvisa och rättfärdiga,

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m.
(Forts.)

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m. (Forts.)

hvilket till och med denna valmetods störste motståndare icke kunnat förneka.

Då denna kammare, som ju var att förvänta, i år ställt sig på samma ståndpunkt som förlidet år, spelar det en ofantligt stor roll, om kammaren visar sitt stora frisinne genom att antaga utskottets nu föreliggande förslag. Därigenom har denna kammare inför land och folk uttryckligen visat hvad den vill, och en sådan paroll kommer, varen därom öfvertygade, att vinna ankläng i stad och bygd, och därigenom komma ock höstens val att möjligen få en utgång, som man kanske icke nu kan tänka sig. Man bör visserligen icke ropa »*hej*», förrän man är öfver bäcken, men alla hinder, som stå i vägen, böra dock undanröjas, och säkert är att, om utskottets hemställan nu af kammaren bifalles, så kommer det högst antagligt att få en betydelsefull utgång för de kommande valen i höst.

På grund af hvad jag nu yttrat, ber jag, herr greve och talman, att på det lifigaste hemställa om bifall till utskottets förslag.

Herr Nyström, Carl: Jag skall yttra mig i största möjliga korthet. En sådan föresats synes verkligen vara af omständigheterna påkallad.

Herrarne torde påminna sig, att 1902 förkastades i denna kammare ett förslag jämförligt med det nu föreliggande, och de argument, som då framställdes, anhåller jag att få påminna om, då de äfven i dag synas mig hafva oförminskad beviskraft och böra medföra samma resultat som 1902. Jag torde dock icke behöfva annat än helt schematiskt påminna om dessa argument.

Först påvisades, att då utskotten sammansätts från *båda* kamrarna, ligger häri den starkaste garanti mot ensidighet.

Det andra hufvudargumentet var, att valkvoten är så liten och särskildt i Första Kammaren kan sjunka till 10 à 11, hvilket betyder, att en grupp på 10 à 11 personer skulle hafva rätt att sätta till en medlem af utskottet. Herrarne kunna tänka sig hvad det kan hafva för betydelse, om ett parti, antagligen befinnande sig *ytterst* på endera flygeln, kan sätta in i utskottet en man, som kan göra utskottsarbetet öfver höfvan besvärligt och obehagligt utan att särdeles gagna besluten, som tvärtom i sådana fall pläga vittna om uttröttning och osunda eftergifter.

Vidare är det en regel för proportionella val, att de förut-sätta en mycket stark partistyreelse och partisammanhållning. Detta argument lånar jag från herr Carlsons motion och konstitutionsutskottets motivering 1902. Vidare framhölls, att utskottsarbetet kommer att rubbas, och slutligen att det är en ytterligt tidsödande procedur att förrätta 20 val enligt proportionella valmetoden. Det oändliga sammanräknandet, klassificeringen, ordnandet fram och tillbaka skall i afsevärd mån blifva en

källa till tidsutdräkt och i många fall också medföra felräkningar. Detta är en hastig öfversikt öfver de argument, som Första Kammaran anförde för sitt förkastande i följande.

Nu kommer härtill ännu ett litet bidrag till den proportionella valmetodens historia, när det gäller utskottsval. Sedan det i år kommit på tal att tillämpa den metoden vid utskottsval i Riksdagen, hölls ett diskussionsmöte här i Stockholm, och jag var med på detta möte. Där fanns en man, en stor auktoritet på detta område, herr Svensén. Han sade: Här har jag ett förslag, nej, jag har två. Men icke något af dem behöfver vara detsamma, som föreslagits att läggas till grund vid riksdagsmannavalen; alltså redan nu tre förslag att debattera. Utskottet lämnade beredningen af ärendet till en kommitté, och då denna aflämnade sitt arbete, befanns att detta resulterade i två nya parallella förslag. Således hade vi egentligen fem förslag att välja på. Nej, tänkte vi, den här frågan är icke färdig, och vi kunna icke komma längre än till en skrifvelse. Det kan icke komma i fråga annat, när den proportionella valmetoden visar sig vara en så ytterst fruktbar mark för uppdrifvande af nya förslag, icke minst i fråga om utskottsval.

Min ärade namne i utskottet hade en mycket profetisk blick. Han sade, att framtidens riksdagsmannaval hos oss skola taga prägel af en ytterligt demokratisk vänsterbildning, och att vi komma att förlora hvarje stöd, hvarje man vid utskottsvalen. Hur vet han det? Det är många sådana riktningar, som jag har varit med om i min lifstid, riktningar som man sagt ovillkerligen skulle slå sig fram, men efter 5 à 6 år har ingen människa talat om dem. Det kan ju hända, att spådomen om de kommande riksdagsmannavalen icke slår in så fullständigt. Det finnes också motverkande makter på detta område.

Så förutsåg herr Nyström, att det skulle blifva otrefligt i utskotten med det nuvarande valsystemet. Nej, erfarenheten vittnar icke därom. Ty nog hafva vi i konstitutionsutskottet anledning att med tacksamhet säga, att samlifvet mellan de efter det nuvarande systemet valda, varit allt annat än otrefligt. Men hur tror han, att det då skulle gå, om den lilla valkvoten, om en klick satte in sin värsta man? Huru skulle det då blifva med samarbetet, och till hvilket resultat skulle man då komma i utskotten? Jag har varit med om något liknande i konstitutionsutskottet, och jag ber herrarne tro, att utskottens förnuftiga arbeten befordras icke af en sådan representant för minoriteten. Det är alldeles icke säkert, att det är gagneligt för utskottsarbetet, att hvarje minoritet skall sätta in en sådan man i ett utskott. Det blefve ett mycket sammanplockadt utskott och framför allt ytterst deladt åt höger och vänster och innefattande ett försvårande, ett försämrande af utskottsarbetet.

Men nu önskar man en skrifvelse. Man säger: vi kunna icke göra annat än ställa en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Jag

*Om införande
af proportionell
valsätt
vid val till
Riksdagens
utskott m. m.*
(Forts.)

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m. hemställer, mina herrar: har icke på senare tiden vår erfarenhet om påföljden af skrivelser till Kungl. Maj:t varit af den art, att den bör ingifva någon betänksamhet? Nog känna väl herrarne igen det ej så sällan hörda uttrycket: »Ja, *det* hafva vi för våra skrivelser!»

(Forts.)

Det är ett besynnerligt förhållande med den där skrifvelsen och ännu mer är det ägnadt att väcka betänkligheter, att vi skola skrifva till Kungl. Maj:t om hjälp i vår egen arbetsorganisation, i våra egna institutioner, som om vi icke kunde sköta sådant själfva och vore närmast att i första hand pröfva och för vår del afgöra sådana frågor. Min mening är således, att i fall sådana som det föreliggande skrifvelse i första hand aldrig bör förekomma, utan, vill kammaren taga upp ärendet, så bör ett särskildt utskott förbereda detsamma och framlägga ett förslag efter vår önskan och till vårt gillande. Sedermera må det blifva regeringens sak att upptaga ärendet.

Ytterligare kommer ett till, som herrarne kanske icke observerat. Skrifvelsen har i hastigheten blifvit så formulerad, att den icke, såsom ofta eljest, innehåller, att vi be Kungl. Maj:t efterse, huruvida och i sådant fall på hvad sätt en i fråga satt reform skall genomföras, utan vi anhålla, att Kungl. Maj:t måtte utarbета ett tekniskt förslag och komma till oss därmed. Att det skall ske, det är redan afgjort i utskottets skrifvelse. Det står icke, att vi skola begära, att Kungl. Maj:t skall låta utreda om och i sådant fall på *hvad sätt*, utan helt enkelt, att Kungl. Maj:t skall arbeta ut förslag om reform gällande *våra* utskotts tillsättning. Då hafva herrarne gifvit till spillo sin handlingsfrihet i denna viktiga sak utan att besinna, att vi hafva mycket bättre tillfälle att själfva inifrån undersöka grundlagsändringen under de kommande tre åren. Därigenom förloras ingen tid, och alltså finnes intet skäl att på detta omyndiga sätt öfverlämna hela frågan åt Kungl. Maj:t. Och i öfrigt skall jag säga, att det tyckes mig som om den redan glesa uppsättningen i kammaren och den bristande tiden icke just äro ägnade för ett afgörande från vår sida af denna sak. Ängra vi oss under de kommande årens betänketid, blifver det alltid svårt att förkasta hvad vi själfva begärt, och som kommer att behandlas såsom en i förhand från Riksdagens sida afgjord sak.

Jag yrkar afslag.

Herr Afzelius: Den rikedom på synpunkter, hvarmed en ärad talare, motionär i frågan, nyss öfversvämmade kammaren, har uppkallat mig för att söka återföra frågan till något enklare dimensioner.

Jag står på samma ståndpunkt som han; jag anser mig böra bifalla utskottets hemställan. Jag delar visserligen till fullo den uppfattning, som uttalades af konstitutionsutskottets ordförande,

att i frågor som denna det vore bäst, om Riksdagen själf skötte om desamma; men jag kan alldeles icke, i likhet med honom, betrakta denna fråga såsom en liten fråga eller såsom en rent teknisk fråga. I detta ögonblick, såsom det nu ligger, är det en stor principfråga, den är för mig en verklig politisk fråga; och bragt i nödvändigheten att antingen säga ett *nej*, som måste tolkas såsom innebärande någonting annat, än det i verkligheten skulle vara, eller också att gå den väg, jag icke anser i och för sig vara den bästa och lämpligaste, men som jag dock icke anser kunna vara på något sätt farlig eller orimlig, väljer jag det senare. Naturligtvis endast om jag har en annan uppfattning än den siste talaren, om jag anser saken i och för sig vara riktig och god; har jag den uppfattning, som han sökte stödja, att saken är i och för sig olämplig, då bör jag visserligen hvarken skriva till Kungl. Maj:t eller söka vidare anstränga utskottets intelligens med att arbeta på lösande af en fråga, med hvilken det nu under flera riksdagar förgäfves sysslat. Men då jag anser saken riktig, är för mig frågan den: Skall denna i och för sig mindre lämpliga form vara till den grad afskräckande, att jag på den grund skall säga *nej*? Det tror jag icke. Hvarför jag anser ett svar i jakande riktning böra nu lämnas, beror af följande skäl.

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m.
(Forts.)

Jag instämmer uti hvad en föregående talare sagt, att på intet område, där den proportionella valmetoden kan komma i fråga att tillämpas, är det rimligare att hafva den, än just här, och jag tillägger, att icke någonstädes den i praktiken ställer sig enklare att tillämpa än just här. Om man också kan ha svårt nog att sätta systemet i lämplig form — ty dessa grunder för det proportionella valsättet äro visserligen ej lätta att tekniskt utforma — kommer, sedan man gjort det, tillämpningen att blifva oändligt lätt. Min öfvertygelse är, att valapparaten aldrig behöfver sättas i verksamhet; sedan grunden är gifven, komma partierna öfverens, såsom det sker i andra länder; det ena partiet presenterar sina män, det andra sina, och så sker valet gemensamt och i full sämja. Således — vågar jag säga — saken är på detta område ofantligt enkel; att den innebär verklig rättvisa, det vågar väl ingen förneka.

Om det är så, att saken är god och riktig, tror jag, att man knappt kan undgå att finna ett visst, åtminstone skenbart berättigande i deras påstående, som skola säga: Första Kammarens majoritet vill visserligen hafva proportionellt valsätt för val till Andra Kammaren, men när det gäller en vida enklare sak, kammarens egna utskottsval, då *vill* majoriteten icke vara med. Jag anser, att det icke finnes något skäl att låta en sådan invändning få ens skenbart berättigande.

Slutligen finnes det för mig ett tredje skäl, ett klokhetsskäl. Jag vill säga: Den hand, som nu uträckes från den andra sidan, från Andra Kammaren, huru länge kan man vara säker att den

Om införande af proportionellt valsätt vid val till Riksdagens utskott m. m. förblir utsträckt? Det proportionella valsystemets maktfördelning erbjudes aldrig annat än af den majoritet, som icke är säker på att alltjämt få vara en allena härskande majoritet. Blir majoriteten en majoritet, som icke har något att befara, då finner man gärna en delning orimlig och olämplig. Men hvilken betydelse en fördelning af inflytandet på utskottens sammansättning äfven från den Andra Kammaren verkligen har, det är förut framhållet.

(Forts.)

Från dessa synpunkter anser jag det vara af vikt att vi, som hålla på att vi icke vilja ha en fullständigt homogen sammansättning af Andra Kammaren, också upprätthålla den tanken, när det gäller sammansättning af utskotten.

För min del ber jag därför att få yrka bifall till konstitutionsutskottets förslag.

Herr Sjöcrona: Jag är öfvertygad, att kammarens ledamöter i dessa riksdagens sista timmar gärna se, att man yttrar sig så kort som möjligt, och det skall jag också göra.

Hvad man här åsyftar, det är ju att åstadkomma ett representerande af olika åskådningssätt inom utskotten. Detta synes mig erfarenheten hafva gifvit vid handen, att vi vinna mycket väl på det sätt, som nu begagnas. Vi behöfva icke mer än taga i betraktande de utskottsbetänkanden, som i dag behandlats af denna kammare. Där hafva Första Kammarens ledamöter i utskottet varit ganska delade i sina åsikter. Men detta representerande af olika åskådningssätt vinnes i ännu högre grad därigenom, att Andra Kammaren alltid har sändt och med all säkerhet för all framtid kommer att sända ledamöter till utskotten, som hafva ganska väsentligt olika åskådningssätt mot dem, som göra sig gällande i Första Kammaren.

Den ärade motionären i denna kammare har själf fäst uppmärksamheten på en annan sida af saken, som visserligen icke bör förbises, utan hvarpå ligger ganska stor vikt. Om Första Kammaren nu uttalar sig *för* tillämpningen af det proportionella valsättet *inom* kammaren, kommer det otvifvelaktigt att åberopas såsom skäl för att det proportionella valsättet skall användas äfven för val *till* Första Kammaren, och detta, mina herrar, innebär, att landstingen skola upphöra att vara valkorporationer för utseende af ledamöter af Första Kammaren. Hvert detta kommer att bära hän, då vi icke hafva bostadsband för Första Kammarens ledamöter, tror jag, att kammarens ledamöter mycket väl kunna inse.

Jag skall icke upptaga tiden längre, utan yrkar afslag.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig

anse den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad konstitutionsutskottet hemställt i punkten 2 af sitt utlåtande n:o 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 38.

Föredrogs ånyo Första Kammarens tillfälliga utskotts den 12 och 13 innevarande maj bordlagda utlåtande, n:o 13, i anledning af väckta motioner rörande invaliditets- och ålderdomspensionering.

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*

I Andra Kammaren hade afgifvits tre särskilda motioner rörande invaliditets- och ålderdomspensionering, därvid föreslagits:

1:o) af herr *Hjalmar Branting*, jämte tre medmotionärer, i motion n:o 129, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t på nytt taga i öfvervägande, huru de i Riksdagens skrivelser af 11 maj 1884 och 10 maj 1895 gjorda framställningarna i syfte att bereda invaliditets- och ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämställda måtte snarast möjligt blifva förverkligade;

2:o) af herr *P. O. Lundell*, i motion n:o 143, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes låta utreda, huru en på frivillighetens grund med statsbidrag understödd allmän ålderdoms- och invalidpensionering måtte kunna åstadkommas, samt därefter fortast möjligt inkomma till

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*
(Forts.)

Riksdagen med sådant förslag i ärendet, hvartill utredningen kunde föränleda; samt

3:o) af herr *J. Forssell* med 18 medmotionärer och med instämmande af 13 ledamöter af kammaren, i motion n:o 168, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t behagade anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes på de grunder, motionärerna anfört, låta utreda och för en kommande Riksdag framlägga förslag till en ålderdomspensionering af alla rikets invånare, som uppnått en viss ålder.

Andra Kammarens femte tillfälliga utskott, som haft ifrågasatt utredning till behandling, hade i afgifvet utlåtande hemställt, att Andra Kammaren ville i anledning af desamma för sin del besluta, att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga frågan om anordnandet af invalid- och ålderdomspensionering under förnyad pröfning och snarast möjligt för Riksdagen framlägga det förslag, Kungl. Maj:t kunde finna för frågans lösning påkalladt.

Sedan den i nämnda utlåtande innefattade framställning blifvit af Andra Kammaren bifallen och detta beslut delgifvits Första Kammaren, hade denna kammares tillfälliga utskott i nu föredragna utlåtande hemställt, att Första Kammaren, lika med Andra Kammaren, måtte besluta, att Riksdagen skulle i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga frågan om anordnandet af invalid- och ålderdomspensionering under förnyad pröfning och snarast möjligt för Riksdagen framlägga det förslag, Kungl. Maj:t kunde finna för frågans lösning påkalladt.

Vid utlåtandet hade anförts reservation af herr *Rettig*, som ansett, att utskottet bort hemställa, att Första Kammaren ej skulle biträda Andra Kammarens ifrågasatt beslut.

Herr *Rettig*: Det här utskottet har haft ganska stor otur. Dess utlåtande har stått på föredragningslistan i flera dagar; nu föredrages det så sent i dag, och herrarna äro nog trötta, men då jag är reservant, skall jag dock tillåta mig yttra några ord.

Såsom man kan tänka sig, är det icke något nöje att vara reservant, och därtill ensam reservant mot utskottet i synnerhet i denna betydelsefulla fråga, den betydelsefullaste kanske, som stått på dagordningen i socialt hänseende. Jag hoppas att icke blifva missförstådd. Man skulle möjligen kunna tänka, att jag skulle vara speciell motståndare till denna idé, men det är icke fallet. Jag anser blott, att man i denna fråga bör gå särdeles

varsamt fram och icke gifva några löften, som man icke kan hålla, och icke väcka några förhoppningar, som man icke kan vara fullt säker på att de kunna realiseras.

I svenska Riksdagen förekom denna fråga första gången 1884 och resulterade, som herrarna torde minnas, i en kommitté, som 1889 afgaf ett utlåtande, hvilket gaf anledning till antagandet af lagen om skydd mot yrkesfara. Men öfriga frågor afslogos, och det blef en ny kommitté, på grund hvaraf regeringen framkom med propositioner till 1895 och 1898 års Riksdagar. Hithörande frågor fingo icke då sin lösning, men en del af frågorna fick sin lösning 1901, då Riksdagen beslöt antaga en lag om ersättning vid olycksfall i arbete. Sedan 1895 har Riksdagen äfven årligen afsatt 1,400,000 kronor till arbetareförsäkringsfonden, och således kan man icke säga, att denna fråga har varit glömd, utan den har årligen varit föremål för uppmärksamhet från såväl regeringens som Riksdagens sida. Det har därför synt mig, att det icke nu skulle vara nödvändigt att aflåta någon skrifvelse. Jag har nämligen ansett, att Riksdagen nu icke skulle taga på sig ansvaret att upptaga frågan, utan synes det mig, att om regeringen anser tidpunkten vara inne, borde det vara regeringen, som komme in med ett förslag för att försöka få frågan löst.

Såsom bekant har denna fråga varit och är fortfarande föremål för det lifligaste intresse och utredning i hela världen. Inom Europa har den endast blifvit löst, kan man säga, fullständigt i Tyskland, i Danmark äfven till någon del, men där har den dock blifvit åtskilligt begränsad. I de öfriga staterna har man icke vågat gå längre än till ersättning vid olycksfall. Emellertid är den, såsom vi veta, föremål för utredning nästan öfverallt. Huruvida försäkringen är till allmän belåtenhet i Tyskland, vet jag icke. Vid samtal med personer, som äro inne i frågan, hör man både det ena och det andra. Jag har talat vid flera arbetsgifvare, som sagt, att arbetarna voro missbelättna, emedan man ålagt dem en skatteplikt: att inbetala till en fond, hvaraf många icke hade någon nytta. Man har sagt, att det vore bättre att samla till en fond, som man vore säker att få någon nytta af, nämligen så, att penningarna återbetalades i händelse af dödsfall. Fullständigt belättna tyckas de således icke vara, åtminstone såvidt jag kunnat finna. Naturligtvis finnes det många, som äro belättna med det, men, som sagdt, någon fullständig belåtenhet tror jag icke man kan säga, att det är. Jag vet en arbetsgifvare, som sysselsätter många arbetare. Han berättade för mig, att själfva apparaten är ganska besvärlig. Arbetarna skola gå in och betala hvarje vecka sin afgift, och så skall det sättas märken i deras böcker, som framvisas. Han sade, att detta vore synnerligen besvärligt, och att han skulle få sysselsätta ett par

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*

(Forts.)

personer uteslutande för att göra detta. I stället åtog han sig att betala arbetarnas tillskott. Så har jag hört berättas.

Jag har inom utskottet tyckt, att en fråga, som var så viktig som denna, kom väl sent fram, och då jag nu ser mig omkring i kammaren, är det kanske inte mer än en tredjedel af kammarens ledamöter här. Jag tycker det då vore egendomligt att nu fatta ett sådant beslut, som man icke vet hvarthän det kan leda. Man säger, att det blott är fråga om en skrivelse; men hvad är meningen? De tre motionerna, som äro väckta, hafva, såsom herrarne se, alla olika omfattning. Herr Branting vill, att Kungl. Maj:t skall taga i öfvervägande, huru de i Riksdagens skrivelser af 11 maj 1884 och 10 maj 1895 gjorda framställningarna i syfte att bereda invaliditets- och ålderdomsförsäkring åt arbetare och med dem jämställda må snarast möjligt blifva förverkligade. Herr Lundell vill, att Kungl. Maj:t skall låta utreda, huru en på frivillighetens grund med statsbidrag understödd allmän ålderdoms- och invalidpensionering må kunna åstadkommas, samt därefter fortast möjligt inkomma till Riksdagen med sådant förslag i ärendet, hvartill utredningen kan föranleda. Den tredje motionären, herr Forssell, vill pensionera hela svenska folket, som uppnått en viss ålder. Således finna vi, att de tre motionärerna hafva olika uppfattning i denna sak.

Är det nu så, att vi biträda utskottets förslag och förena oss med Andra Kammaren om en skrivelse, så har Första Kammaren icke sagt något vidare, än att den förenar sig om en skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl. Maj:t måtte komma med en utredning; och då fruktar jag, att det blir på samma sätt som 1895 och 1898, att det hela kommer att resultera i ett afslag.

Jag har försökt sätta mig in i frågan och läst kammarens protokoll öfver den förda diskussionen vid 1895 och 1898 årens riksdagar; det finns många öfverdådigt förträffliga uttalanden bland dem, som då gjordes; särskildt har jag fäst mig vid ett utmärkt anförande af herr Hugo Tamm, hvori han uttalade sina betänkligheter. Han slöt med följande yrkande: »att kammaren med afslag å utskottets förslag, i anseende till ämnets omfattning och innan ytterligare erfarenhet vunnits från de länder, där dessa lagar redan äro införda, icke heller må för närvarande bifalla det kungl. förslaget». Enligt mitt förmenande stå vi i dag precis på samma punkt, som vi gjorde, då den ärade talaren hade detta uttalande. Icke heller i det öfriga Europa har man på det hela taget ännu kommit längre med frågan. Endast i Tyskland och delvis i Danmark har arbetareförsäkring genomförts; öfverallt annorstädes står man fortfarande lika tvifvelaktig som förut om hvad som är att göra. Det synes mig därför, att innan regeringen kommer fram med förslag, borde den utskicka någon på detta område särskildt kunnig och lämplig man till Tyskland

för att där icke blott insamla statistiska uppgifter utan äfven från verkligheten söka vinna erfarenhet, huru försöken slagit ut. Äfvenledes skulle denne person söka få upplysningar om de förslag, som äro å bane i andra främmande länder. I Frankrike har, såsom vi veta, saken mycket diskuterats; för icke mer än ett par år sedan, var där ett förslag åter före, som dock icke kunde antagas. Öfverallt, där man försökt pröfva denna sak, har det varit den ekonomiska sidan af frågan, som stått hindrande i vägen. Detta är äfven min uppfattning. Jag har ingenting mot idén; tvärtom har det varit en tanke, som alltid hägrat för mig. Jag vill i förbigående nämna, att, hvad beträffar den lilla krets arbetare, som jag sysselsätter, har jag, så mycket som varit möjligt, sökt bidra till bildande och utveckling af sjuk- och begravningskassor, då jag ansett, att med afseende å mina arbetare detta sätt varit det bästa för att lösa frågan. Själfva arbetareförsäkringens idé har för mig varit tilltalande, men det är på det ekonomiska området som svårigheterna möta. Så t. ex. har man i Norge utarbetat fullständigt förslag — vi veta, att man där icke är rädd att göra allt hvad man kan — men det har fått lof att skrinläggas, emedan ekonomiska hänsyn ställt sig hindrande i vägen för ärendets fortsatta behandling. På samma sätt är det öfverallt. I Belgien har, såsom jag hört sägas, på grund af de enorma afgifterna och kostnaderna för statsverket arbetareförsäkringens icke funnits utförbar. Skall man för öfrigt tänka sig, att en sådan kunde verka lyckligt, så fordras därför ett enormt kapital, och då kommer äfven den frågan, huru detta kapital skall kunna placeras och förvaltas. Blifva icke förvaltningskostnaderna alltför stora, och kommer icke kapitalets förräntning att erbjuda svårigheter? Skulle icke i stället landet kunna indelas i distrikt, något i samma genre som skett för riks-försäkringsanstaltens verksamhet, inom hvilka distrikt förvaltningen anförtroddes till personer, som utan betalning åtog sig densamma såsom en förtroendepost, och på detta sätt en lösning kunna tänkas af frågan angående ålderdoms- och invaliditetsförsäkring? Under alla omständigheter anser jag, att saken bör noga öfvertänkas, innan man åtager sig ansvaret för alla följderna af ett beslut. Jag har, såsom sagdt, ansett, att skrifver man till Kungl. Maj:t med uttalande af sympatier för något förslag, får man också taga konsekvenserna därpå. Hvarför icke låta regeringen i stället komma fram med ett förslag, af hvilket regeringen hade att taga konsekvenserna, och för hvilket den ville arbeta samt bära ansvaret?

Jag är mycket tveksam, icke därför att jag är motståndare till idén om ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, utan därför, att jag icke anser frågan vara tillräckligt utredd; och det är af denna anledning jag icke kunnat biträda utskottets förslag. Emellertid, kammaren är, såsom sagdt, mycket fåtalig, och då

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering*
(Forts.)

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*

jag icke vet, om någon mer kommer att yttra sig, skall jag icke göra något yrkande.

(Forts.)

Friherre Tamm: Reservanten har uti den vid utskottets betänkande fogade reservationen såsom egentligt skäl för afslag framhållit, att Riksdagen icke skulle behöfva skriva, ty ärendet låge redan under Kungl. Maj:ts pröfning genom Riksdagens föregående skrivelser, och åt denna åskådning har han jämväl i sitt anförande nu gifvit uttryck. Men det förhåller sig så, att sedan Riksdagen först skrifvit till Kungl. Maj:t och år 1895 fått mottaga förslag i ämnet, förkastade Riksdagen det kungl. förslaget, men skref ånyo och begärde ytterligare utredning. Denna kom, och frågan var före vid 1898 års riksdag, men möttes åter af afslag. Då begärdes dock icke någon vidare utredning. Således, Riksdagen har afslagit hvad Kungl. Maj:t föreslagit, men icke begärt ytterligare utredning, och jag tror det därför är sannolikt, att Kungl. Maj:t utan Riksdagens särskilda begäran icke framkommer med någon sådan. Reservanten anser, att äfven utan riksdagsskrivelse i ämnet man kunde förvänta, att Kungl. Maj:t genom utsändande af personer till främmande länder skulle skaffa utredning i ämnet och framkomma med förslag, samt stödde sitt afslagsyrkande på en talares vid 1898 års riksdag åsikter i frågan, hvilken talare i slutet af sitt yttrande sade, att vi böra ingenting göra, förrän några års ytterligare erfarenhet vunnits i främmande länder och man sett, huru med arbetareförsäkringen där tillgått. Nu hafva några år förflutit; mycket har sedan dess händt i de främmande länderna, och tydligen hafva på de ställen, där försäkring införts, erfarenheter vunnits, som vi kunde göra oss till godo. Jag vet icke, hvarför Kungl. Maj:t efter skrivelse från Riksdagen icke skulle kunna sända ut personer för att studera försäkringsfrågan i utlandet likaväl som utan begäran därom af Riksdagen. Det är ett fält, där arbetet pågår, och öfverallt är man angelägen att få arbetareförsäkring till stånd. Det enda land, som fått fullständig arbetareförsäkring i alla branscher, är Tyskland, men där är man icke fullt nöjd, utan önskar förändringar. Förändringar hafva ock införts och förändringar komma säkerligen ytterligare att göras. Ett annat land, där man också försökt sig på lösning af denna fråga, är Frankrike, där man dock gått till väga med ytterlig försiktighet, ty invaliditets- och ålderdomsförsäkring har gjorts tillämplig på en enda klass arbetare, för att däraf kunde ses, huru saken skulle slå ut. I öfrigt har man där ett stort förslag, som föreligger till behandling, i fråga om hvilket man ännu icke fattat något beslut, men som omfattar alla slag af arbetare. Skulle vi nu i Sverige ställa oss fullkomligt lugna och icke göra något för en fråga af så stor vikt och betydelse? Sverige har redan fortgått på denna väg i tvenne afseenden; vi hafva in-

fört sjukkasselagen och sörjt för sjukförsäkring samt äfven infört olycksfallsförsäkring. Nu är man rädd för de kolossala kostnader, som skulle blifva en följd af ålderdomsförsäkring i förening med invaliditetsförsäkring. Vi hafva i detta afseende några siffror, som kunde för kammaren klargöra de kostnader de olika slagen af arbetareförsäkring skulle kräfva; af dessa siffror, för 1902 rörande arbetareförsäkringen i Tyskland och de sista åtminstone jag känner, ser man, att för sjukförsäkringen erfordrades 186 millioner mark, för olycksfallsförsäkringen 108 millioner och slutligen för den obligatoriska invaliditets- och ålderdomsförsäkringen 120 millioner. Således, för den sista del af arbetareförsäkring, som återstår för Sverige, kräfves i Tyskland 120 millioner mark i årliga afgifter, afgifter, som åstadkommas genom tillskott från staten, kommuner och enskilda. Vid det förhållande att Tyskland har en befolkning, som är ungefär 10 gånger större än Sveriges, vill det synas, som om icke så afskräckande stora belopp för oss skulle erfordras, i synnerhet om man tänker på att genom en sådan försäkring en stor del af fattigvårdsbördan kommer att öfverflyttas på denna. Den årliga fattigvårdskostnaden i Sverige är 13 à 14 millioner kronor; om vi med hjälp därifrån skulle betala 12 millioner kronor, vore det nog mycket penningar, men det torde icke vara omöjligt att anskaffa dem, i det de toges från de tre olika håll jag nyss omförmälde. Hvilken betydelse skulle det icke innebära, om vi kunde borttaga fattigvårdsbidraget helt och hållet? Detta tror jag visserligen icke, men till stor del blefve detta förverkligadt genom den ifrågasatta pensioneringen. Och huru olika skulle det icke kännas för en person, som på ålderdomen komme i nöd, att mottaga en pension, till hvilken han vore berättigad, i stället för ett fattigvårdsunderstöd, som skänkes ofta motvilligt och med stor njugethet. Det blir en mycket olika ställning, hvari denne person känner sig stå till samhället, om han nödgas taga emot ett fattigvårdsunderstöd eller om han uppbär en pension, som han är berättigad att få på ålderdomen. Detta är för mig den viktigaste anledningen att önska, att Riksdagen måtte besluta en skrifvelse till Kungl. Maj:t. Mig förefaller det, att därigenom hålles uppe en stor del af Sveriges befolkning. Nu skola vi tänka på att nödlidande gamle och invalider redan nu underhållas genom sammanskott, som komma från staten, kommuner och enskilde; från staten genom pensioner, från kommunerna genom understöd, som lämnas af fattigvården, samt genom enskildes frivilliga bidrag. Om man samlade dessa krafter på ett håll och åstadkomme en ålderdoms- och invaliditetsförsäkring, så synes mig, att denna angelägenhet blefve bra mycket bättre ordnad än såsom vi för närvarande hafva i detta afseende i vårt land; och det synes mig särskildt, att man bör taga vara på ett uttalande, som förekommer på tvenne ställen

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*

(Forts.)

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.
(Forts.)*

i Andra Kammarens utskotts utlåtande, där det nämligen framhålls såsom den riktiga principen, att pensionsförsäkring i första rummet är den enskildes angelägenhet, däri han dock bör af staten få kraftigt understöd. Det är detta uttalande, hvarpå jag fäster den stora vikt, att jag önskar slå fast ett sådant uttalande från Andra Kammarens tillfälliga utskott. Första Kammarens utskott har icke så mycket som den Andra Kammarens vågat sig på att för Kungl. Maj:t påvisa den väg, som man skulle gå. Utskottet har talat om att det vore skönt att komma från fattigvården; det har vidare talat om att det icke har visat sig medföra tillräckligt stora förmåner och fördelar att bygga på den frivilliga försäkringens grund, hvarför det håller före, att det torde vara den obligatoriska försäkringsplikten, som skall medföra framgång åt ett förslag i dess helhet, och därvid har Första Kammarens tillfälliga utskott stannat. Skulle någon anse, att till och med detta är för långt gånget, skall jag för min del gärna släppa något af dessa uttryck, men hemställer dock, att Första Kammarerna måtte bifalla hvad dess tillfälliga utskott här föreslagit med afseende å en skrivelse till Kungl. Maj:t.

Herr Benedicks: Jag kan mycket lifligt deltaga i hvad den ärade utskottsordföranden uttalade, då han beskref, huru härligt det blefve, i fall alla dessa fördelar kunde vinnas; däri instämmer jag således, men ty värr har jag fått den öfvertygelsen, att det icke är möjligt, och detta af flera skäl.

För det första får jag säga, att så välgörande än *syftet* är med denna sak, har den likväl menliga *följder*, hvaribland jag vill nämna den, som visat sig i Tyskland, just i förgångslandet, att arbetareförsäkringen visat sig hafva ett bestämdt depraverande inflytande på befolkningen. Den sparar icke så mycket som förut, förstör ofantligt mycket mer penningar på öl än förr — man ser, huru ölförbrukningen stigit — och kvinnorna göra nu mer än förr af med sina penningar på fina kläder.

Den ärade utskottsordföranden talade om och lät oss hoppas, att vi på detta sätt skulle kunna blifva af med fattigvårdsbördan. Bli detta någon gång förverkligadt, så icke blir det i vår tid eller i våra efterkommandes. Vid genomförande af arbetareförsäkring blefve det icke så, att folket i första rummet uppfostrades till sin plikt att spara, utan det lärde sig att lita på andra, ty hvad är staten för arbetarne annat än »andra».

Arbetareförsäkringen är vidare en orättvisa, ty den innebär att till några klassers fördel beskatta andra, och just för de gynnade klasserna själfva har den olycksdiga påföljder; detta kan man se af hvad som händt i vårt hittills varande broderland Norge, där den ena fabriken gör konkurs efter den andra. Är det verkligen något för oss att taga efter? Skatterna ökas här oupphörligt med den ena pålagan efter den andra. Tro

herrarne, att hönan, som värper guldägg, kan sättas på svältkur och ändå komma fram med dessa guldägg? Tro icke herrarne snarare, att vi sett början till hvad som hädanefter kommer att blifva regel, att kapitalet kommer att blifva allt mer afskräckt från industrien. Från det att svenska fabrikerernas produktionsvärde 1889 uppgick till icke fullt 250 millioner kronor, om jag minnes rätt 239 millioner, steg det på 11 års tid med den enorma årliga ökningen af 70, 80 eller mer än 100 millioner kronor till 1,046 millioner, men påföljande år föll det till 1,025 millioner kronor, för att sedan stiga till 1,053 millioner år 1902. Efter att industrien nått en sådan utveckling, är icke denna nedgång ett »memento mori», en varning att icke fortsätta på den bana, som vi hittills följt och det endast med jämförelsevis moderata skatter? Men huru skulle det blifva i annat fall?

Den ärade utskottsordföranden jonglerade med 10-tals millioner, som vore det ingenting. Det var lätt att kasta upp och låta falla ned. Men huru går det med industrien, med dessutom skall föda alla arbetare? Man må komma ihåg, att i första rummet skola alla dessa hafva sitt underhåll; det är sedan deras plikt att *själfva* skaffa sig underhåll på gamla dagar; ty vi veta alla, att få vi lefva, så minsann behöfvas penningar. Det är icke statens, det vill säga andras plikt att göra detta.

Den ärade utskottsordföranden talade om erfarenheter från främmande länder. Jag vill då påminna honom om, att ett land, där arbetareförsäkring en gång varit införd, nämligen Schweiz, genom ett folkbeslut, genom referendum, afskaffat den; där har det sunda förståndet rättat hvad både regering och representation föreslagit. Huru är det i Norge? Där har man äfven bestämd erfarenhet i saken; man har funnit, att den kassa man samlat antagligen är insolvent. Man hade baserat företaget på uppgifter från Tyskland och inrättat sig därefter. I Tyskland har man äfven börjat tala om, att de milliarder, som samlats där, icke räcka till. Skulle vi här i Sverige, där ännu i allmänhet kapital saknas, försätta i första hand industrien i sådant trångmål, att det lätt kan blifva fullständigt betryck? Vi hafva fått åtskilliga lärdomar på senare tid; vi hafva sett huru statsregleringarnes öfverskott försvunnit och statsinkomsterna minskats. För fabriker i Norge uppgå skatterna från 23 1/2 ända upp till öfver 50 procent af den årliga inkomsten. Det har där funnits fabriker, som i årlig skatt betalat mer än de utdelat under 10 år till aktionärerna. Sådant torde för den, som vill se ställningen från en sund ståndpunkt, icke precis vara angenäma erfarenheter.

Jag vill framhålla, att första anledningen till införande af arbetareförsäkring i Tyskland var afsikten att bekriega socialismen med dess egna vapen. Det har icke lyckats, utan tvärtom har försäkringens åstadkommit, att för hvarje år socialisterna ökats i antal, det vill säga de valmän, som afgifvit röster för socialistiska

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*
(Forts.)

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*

(Forts.)

representanter i Riksdagen. Och hvarför? Jo, helt enkelt, har en stor engelsk skriftställare sagt, emedan man hoppas genom en lagstiftningsåtgärd med ett penndrag flytta öfver förmögenheten från en klass till en annan. I Sverige hafva förr reduktioner förekommit, från prästerskapet, från adeln, men detta var till det helas bästa, icke såsom här, där det gäller att kasta på en klass de andra klassernas försörjning på ålderdomen. Dessa klassers aflöning har år för år stigit, och snart torde arbetslönerna i Sverige öfvergå dem i något annat af Europas länder, om ock icke lönerna i Amerika. Är det då icke skäl att se till, huru det är ställt i detta andra stora framstegsland, Nordamerikas förenta stater; där bryr man sig icke om arbetareförsäkring, utan hvar och en sköter sig själf, och resultatet hafva vi sett. Det har varit framgång på olika håll.

Hafva vi icke i minnet, huru allmosegifvande verkar depraverande på befolkningen? Ännu i dag är den fattigaste delen af Englands befolkning den, som omgifver de ställen, där de gamla klostren varit belägna. Där lefde man förr af allmosor allenast, och ännu i dag, 400 år efter reformationens införande, kvarstå verkningarne af detta förhållande. Det är af ofantlig vikt, att man säger till arbetarne: här äro penningar att bygga egna hem för, här hafven I att bruka alla de fördelar, som ett civiliseradt samhälle skaffat arbetarne i högre grad än någonsin förr. Detta är något helt annat än att komma och säga: här är en allmosa, som vi bjuda, därför att partiförhållandena i Riksdagen äro sådana, att vi vilja göra det — ett förfarande, som i grund och botten komme att demoralisera vårt folk förr eller senare.

Det är på grund af hvad jag nu anfört, som jag, herr grefve och talman, yrkar afslag på utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Föreliggande ärende är en af de stora frågor, som förr eller senare kräfva sin lösning, och ju förr detta sker, dess bättre. Vi hafva fått en dyrköpt erfarenhet om hvad det vill säga att, när det gäller ordnandet af stora politiska frågor, komma en timme för sent. Riksdagen har genom sitt beslut att afsätta det årliga anslaget af 1,400,000 kronor till en arbetareförsäkringsfond gifvit vid hand, att arbetareförsäkringen skall genomföras, och jag förmodar, att åtminstone från Tyskland kan hämtas erfarenhet, på hvilken vi kunna bygga ett förslag. Den siste ärade talaren framhöll, att i Tyskland missnöjet med arbetareförsäkringen vore stort. Han har då troligen fått sina uppgifter från arbetsgifvare. Jag har också försökt skaffa mig uppgifter, men vänt mig äfven till arbetarne, och jag har fått andra upplysningar än han. Möjligt är, att man önskar förändringar, men med själfva pensioneringen är man nöjd. Den siste ärade talaren framhöll, att här en börda lades på industrien,

som industrien icke skulle kunna bära, och han drog upp tvenne paralleller, den ena med Norge, den andra med Tyskland. Han framhöll, huru industrien i först nämnda land vore nedtryckt af skatter samt huru svårt företagen hade att bära sig, och det är möjligt att han hade rätt. I Tyskland åter har, såvidt man kan finna af de uti utskottets betänkande lämnade uppgifter, industrien gått framåt, och framför allt har utvandringen minskats i betydlig grad. I Norge finnes ingen arbetareförsäkring, men i Tyskland finnes sådan. Således gifver just hans uttalande dem rätt, som tro, att arbetareförsäkring i vårt land framför allt skall komma att betydligt minska utvandringen. Tydligt är ju ock, att om en person vet, att han vid en viss ålder erhåller pension, så lämnar han icke det land, som skänker denna pension. Det framhölls äfven, att allmosegifvandet skulle verka depraverande, men här är icke fråga om en allmosa utan om en pension, hvartill emottagaren är berättigad; således icke en gåfva.

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.
(Forts.)*

Andra Kammaren har nu funnit tiden vara inne att påminna regeringen om att framkomma med nytt förslag för att Riksdagen må blifva i tillfälle att pröfva arbetareförsäkringsfrågan. Den ärade reservanten har också trott, att frågan skulle komma fram, men han har haft den tilltro till regeringens statsmannablick och kloka förutseende, att densamma äfven utan riksdagskrifvelse skulle framlägga ett förslag. Jag vet knappast, om jag har denna tilltro till regeringens förmåga af initiativ och anser därför lämpligt för kammaren att biträda Andra Kammarens beslut, eller bifalla utskottets förslag i frågan. För öfrigt böra vi häfda, att Första Kammaren lagstiftar för hela svenska folket; vi skola visa, att vi icke hafva blott en samhällsklass intressen om hand, och att hvarje fråga, som rör de djupa lederna, ligger oss lika varmt om hjärtat som någon annan, ty vi handla och lagstifta till gagn för hela det svenska fosterlandet. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahlbeck: Till en början skall jag något kritiskt beröra vissa yttranden, som fälldes af näst föregående talare. Han sade, att systemet med ålderdomspensionering och arbetareförsäkring i allmänhet slagit illa ut i Tyskland samt där åstadkommit demoralisation bland arbetarne. Men vid den stora utställningen i S:t Louis, där en amerikansk kommitté skulle utreda orsakerna till den industriella utvecklingen i Tyskland — man ansåg, att hvad Tyskland visat på utställningen var så utmärkt — kom denna kommitté till det resultatet, att nämnda utveckling mest vore att tillskrifva den stora arbetarelagstiftningen i detta land. Grefve Posadowsky relaterade också för ej länge sedan detta i tyska riksdagen. För egen del kan jag icke säga, att jag alldeles är af samma mening, men jag har velat

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*

(Forts.)

nämna detta gentemot hvad den siste talaren anförde. Vidare anförde herr Benedicks vissa siffror rörande den svenska industriens utveckling, som erfordra en högst betydande korrigerings. Förhållandet är det, att man icke får jämföra industristatistikens siffror från 1889 med motsvarande för 1902, 1903 och 1904, på den grund, att en stor del af hvad som ingår i den industriella statistiken under sista perioden icke finnes där under den föregående. En omorganisation af denna statistik har ägt rum, och mycket ingår nu däri, som förut icke upptogs. Det är en stor och besvärlig räkning att afskilja alla de näringar, som sålunda intagits, men det måste man göra för att kunna bedöma utvecklingen mellan 1889 och 1900 samt följande år.

För öfrigt vände sig talaren i sin kritik af en allmän folkförsäkring uteslutande mot det tyska systemet, som innebär en klasslagstiftning. Om han sett efter i det betänkande, som Andra Kammarens tillfälliga utskott afgifvit, hade han funnit, att man där vänder sig mot detta tyska system och det, såsom jag anser, på mycket goda skäl. Nämnda utskott afser med sitt förslag förnämligast att bereda hjälp mot fattigdomen och fattigvårdsbördan; det afser sålunda icke ensamt arbetarnes och särskildt industriarbetarnes behof. Allt hvad den ärade talaren således yttrade angående de bördor, som komme att trycka industrien, träffar icke in här. Dessutom har Andra Kammarens utskott nära nog principiellt ställt sig på en annan ståndpunkt; och hvad vårt utskott beträffar, har det icke ens tillåtit sig ett positivt uttalande, om hvilket system som bör komma till användning eller hvilken omfattning en försäkring skulle få. Utskottet har endast inbjudit till förnyad undersökning, och, mina herrar, det är väl det minsta vi kunna göra i vårt land. Om man sedermera nödgas stanna vid ett negativt resultat, nu såsom tidigare, så kunna vi dock med tryggt samvete säga, att vi gjort hvad vi kunnat. Men visst är, att i närvarande tid, då i de flesta civiliserade länder arbetas på lösningen af denna svåra sak, bör Sverige icke underlåta att för sin del åtminstone söka utreda densamma.

Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Rop på proposition hördes nu.

Herr Boström, Filip: Jag skall icke tillåta mig att upprepa alla de skäl, utskottets ärade ordförande anført för bifall till den föreslagna skrifvelsen. Jag skall endast bedja få säga, att i anledning af Riksdagens i går fattade beslut angående ökad afsättning till arbetareförsäkringsfonden emot hvad Kungl. Maj:t begärt, hvarigenom anslaget utan tvifvel kommer att af Riksdagen beviljas till detta högre belopp under många följande år,

finner jag det äfven vara på tiden, att en skrifvelse i detta hänseende aflåtes till Kungl. Maj:t.

Jag har icke blifvit förvånad öfver de skäl till afslag, som af herr Benedicks anfördes. Kammaren har många gånger förut hört dem repeteras. Men hvad som förvånade mig var, att talaren i sitt anförande tvenne gånger förklarade, att genom ett sådant beslut kapitalet här i vårt land skulle afskräckas från industrien. Om jag icke är illa underrättad, har just herr Benedicks själf under närmast föregående riksdagar varit synnerligen verksam för att åstadkomma riksdagsbeslut rörande vissa frågor af stor ekonomisk vikt. Dessa beslut, för hvilka han så ifrigt arbetat, hafva just gått i sådan riktning, att de skulle medföra samma verkningar, som talaren befarade skulle blifva en följd af detta. Det förvånar mig således, att ett sådant uttalande kommit från detta håll.

Då man emellertid vet, hvilken olycklig ställning särskildt våra arbetare på landet hafva på ålderdomens dagar, hemställer jag till de herrar i kammaren, som i likhet med mig äro jordägare, huruvida det icke vore lyckligt, att man så småningom kunde komma fram till sådan ställning för dessa arbetare, att de icke hade denna sorgliga ålderdom framför sig, som de nu i själfva verket hafva öfver hela vårt land.

Här är det nu så, att med anledning af den olika motivering, som Första och Andra Kammarens tillfälliga utskott gifvit sina betänkanden, en stor del däraf måste strykas, då skrifvelsen aflåtes till Kungl. Maj:t, och jag anser för min del detta vara en lycka. Riksdagen är ännu icke på det klara med, huru denna lagstiftning skall gestalta sig, och det bör därför vara Kungl. Maj:t till stort gagn, att det icke göres något bestämdt uttalande i denna väg. Att ett sådant blifvande förslag från regeringens sida kommer att föregås af fullständig utredning rörande hvad i detta hänseende gjorts i utlandet samt alla följder, som däraf uppstått, är en naturlig sak. — Jag skall tillåta mig att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ropen på proposition upprepades.

Herr Benedicks: Jag hör det ropas på proposition, och jag undrar icke därpå, men jag är öfvertygad, att den rättvisa, som kammaren säkert skall ägna den, som har att besvara yttranden af trenne motståndare, skall göra, att kammaren med tålmod ähör hvad jag har att säga.

Den förste, talaren på skånebänken, ansåg denna fråga vara sådan, att den absolut kräde sin lösning. Det lät ofantligt bra, men hvarför, kan man då fråga, hafva icke de länder, som före oss börjat smaka på denna frukt, infört fullständig arbetareförsäkring? Jag tror att vårt land i stället intager en ganska

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms
pensionering.*
(Forts.)

Ifrågasatt utredning angående invaliditets- och ålderdomspensionering. (Forts.)

aktningssvård ställning just i afseende å arbetarebefolkningens välbefinnande. Han tillade vidare, att jag för vinnande af upplysningar vändt mig enbart till arbetsgifvare. Jag antager, att jag talat med många flera arbetare än den ärade talaren själf, särskildt i Tyskland. Att arbetarne där till stor del äro nöjda med sin ställning, är gifvet, då de fått en present. Hvad arbetsgifvarne angår, vill jag blott omnämna det svar, jag fått vid ett tillfälle. Jag hade för två år sedan rest genom Tyskland till Österrike, sedan öfver Belgien och Frankrike till England; och i den mån resan fortskred, kunde en bättring iakttagas uti industriens ställning. Kom så tillbaka till Tyskland och träffade där tvenne arbetsgifvare. Jag frågade dessa herrar angående orsaken till industriens dåliga ställning. »Den är mycket enkel», sade de. »I England finnas penningar, men så är icke förhållandet hos oss.» — Men edra banker äro fulla med penningar! — »Ja, det äro de, men det är icke *våra* penningar. Om man gäfvit tillbaka till oss vår andel i dessa milliarder, som ligga där till 2½ procent, skulle vi bättre kunna följa med.» Jag tror, att de till stor del hade rätt i sin åsikt.

Hvad herr Fahlbeck angår, sade han, att de siffror jag uppgifvit voro oriktiga. En siffra, nämligen den för värdet af den svenska industriens produktion år 1889, angaf jag icke bestämdt och tillät mig höja densamma från 239 millioner till ¼ milliard. Detta är ju dock en ganska liten skillnad, och man bör dock själf kunna uppgifva en riktig siffra, innan man kommer och säger, att af annan person lämnade uppgifter äro oriktiga.

Hvad den siste talaren, herr Boström, sade, tror jag icke var så mycket i sak som icke mer för att träffa person, och därvidlag skall jag icke följa hans exempel utan blott framhålla, att rofbrytning brukar icke i hvardagligt tal räknas såsom förädlingsindustri.

Jag vill icke längre ingå i svaromål, utan nöjer mig med att fortfarande yrka afslag på utskottets hemställan.

Å nyo hördes rop på proposition.

Herr Jonsson: Endast en sak tillåter jag mig påpeka, som kanske ingen observerat eller tänkt på, och det är att, hvilken åsikt man än må hafva om möjligheten att lösa försäkringsfrågan, så bör man komma ihåg, att Riksdagen för kort tid sedan skrifvit till Kungl. Maj:t och begärt omarbetning af fattigvårdslagstiftningen, gående i sådan riktning, att staten i långt högre grad än för närvarande skall deltaga i kostnaden för fattigvården, samt att det finnes ett så absolut samband mellan denna fråga och arbetareförsäkringsfrågan, att det skulle vara ett fel, om icke Kungl. Maj:t samtidigt toge dessa frågor under ompröfning. För öfrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Rettig: Då jag vid mitt första anförande icke gjorde något yrkande, var det af den anledningen, att jag väntade och trodde, att någon annan talare skulle framställa ett yrkande, hvori jag kunde instämma. Då så icke skett, ber jag endast få säga, att jag icke kan instämma med herr Benedicks i en del af hvad han sagt, utan tager afstånd därifrån. Men då jag anser, att man icke bör lofva utan att kunna hålla och icke väcka förhoppningar, som icke kunna med säkerhet realiseraras, yrkar jag afslag å utskottets hemställan.

*Ifrågasatt
utredning
angående
invaliditets-
och ålderdoms-
pensionering.*
(Forts.)

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad Första Kammarens tillfälliga utskott hemställt i utlåtandet n:o 13, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 34;

Nej — 36.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelser till Konungen:

n:o 152, angående beviljande af ytterligare låneunderstöd för anläggning af järnväg från Orsa till Sveg;

n:o 153, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverksproposi-

tionen gjorda framställning om anslag till fortsättande af fullständiga undersökningar rörande den s. k. inlandsbanan;

n:o 154, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående statsbidrag för utrotande af ollonborrar;

n:o 155, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad lydelse af § 13 i förnyade aflöningsreglementet för tjänstemän och betjänte vid statens järnvägar den 3 maj 1901;

n:o 156, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om uteslutande ur staten öfver fasta arfvoden för personal vid statens järnvägar af en stationsinspektör å första klassens station m. m.;

n:o 157, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fyllnadspension åt tre baningeniörer vid statens järnvägar;

n:o 158, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående ökning af lånefonden för rederinäringens understödjande;

n:o 159, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående nytt öfningsfält för arméns i Stockholm eller dess närhet förlagda trupper samt försäljning af två områden af Norra Djurgården;

n:o 160, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående anskaffning af åtskilliga persedlar, tillhörande den personliga fältutrustningen;

n:o 161, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående inlösen af åtskilliga officers- och underofficerskårer tillhörande byggnader å mötesplatser m. m.;

n:o 164, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande till arméförvaltningen af förra posthuset vid Rödbodtorget samt försäljning af fastigheten n:o 1 i kvarteret Memnon i Stockholm;

n:o 165, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning till Stockholm-Rimbo järnvägsaktiebolag af visst område af kronohemmanet Mörby n:o 1 i Stockholms län; samt

n:o 166, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af lägenheter från Kungsgården 4 ³/₈ mantal Kungsberg med underlydande i Södermanlands län.

Upplästes och godkändes lagutskottets förslag till Riksdagens skrivelser till Konungen:

n:o 167, i anledning af dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyck-

ning, dels ock tvenne i anledning af samma proposition väckta motioner; samt

n:o 168, med anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i 19 och 25 kap. strafflagen.

Anmäldes och bordlades bevillningsutskottets memorial n:o 39, angående ändrad lydelse af § 2 i förordningen om beskattning af hvitbetssockertillverkningen i riket den 19 maj 1893, sådan nämnda paragraf lyder enligt kungl. kungörelsen den 12 augusti 1902.

Justerades åtta protokollsutdrag för denna dag.

På framställning af herr talmannen beslöts, att på föredragningslistan till nästa sammanträde skulle sättas främst statsutskottets utlåtande n:o 141 och memorial n:o 142 samt sist Andra Kammarens protokollsutdrag n:o 427;

hvarjämte, likaledes på hemställan af herr talmannen, kammaren medgaf, att de anslag, som utfärdats till nu pågående sammanträdes fortsättande på aftonen, finge nedtagas.

Kammaren åtskildes kl. 4,58 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
